

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรีและ
องค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง”

โดย

นายกรอด เรืองชู และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี
และองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง”

โดย

นายกรอด	เรืองชู	นายดิลก	อินคง
นายสังวรณ	บัวเกิด	นายชำนาญ	ทองสาย
นายวิเชียร	เมืองมีศรี	นายธรรมวิรินทร์	หนูแข่ง
นายมานพ	ลีทอง	นายสุธน	เมืองมีศรี
นายประเสริฐ	ทองมีบัว	นายอเนนต์	เพ็ชรฤทธิ์
นางนันทพร	พลเดช	นางจเรวรรณ	หีบเพชร
นายสุชาติ	สีบเสน	นายกุศล	แก้วรุ่งฟ้า
นายสุจินต์	สุขสนาน	นายสมจริง	สีบเสน
นายประดิษฐ์	อัมรัตน์	นางประภาพรณ	ศารทูลทัต
นายลาภอนันต์	สวัสดิ์มงคล		

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

พื้นที่ป่าสงวนของตำบลวังคีรี อยู่ในหมู่ที่ 4 มีเนื้อที่กว่า 100 ไร่ ในอาณาเขตป่าพะยอมพอก แต่ชาวบ้านเรียกป่าผืนนี้ว่า “ป่าควนใหญ่” ในอดีตเป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญหล่อเลี้ยงผู้คนในเขตตำบลบางกุ้งและตำบลวังคีรี ในป่ามีไม้เศรษฐกิจสำคัญ สัตว์ป่าหายาก รวมถึงทรัพยากรมีค่าอื่นๆ ในปี 2508 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมาป่าได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งจากการสัมปทาน การบุกรุกที่ทำกิน การตัดไม้ทำลายป่า และสาเหตุอื่น เป็นเหตุให้ป่าเสื่อมโทรม ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป สัตว์ป่าเริ่มสูญพันธุ์ เนื่องจากไม่มีอาหาร ขณะเดียวกันจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการที่ดินทำกินก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ทำให้ป่าที่มีอยู่แทบไม่เหลือความอุดมสมบูรณ์เมื่อเทียบกับเมื่อ 50 ปีก่อน

จากประสบการณ์การทำโครงการยุติธรรมชุมชนเมื่อปี 2551 ทำให้ทีมวิจัยรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ในชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน อปพร. กรรมการหมู่บ้าน รองนายก อบต. อดีตพรานป่า รวมถึงเยาวชนในชุมชนรวมตัวกัน ด้วยตระหนักถึงปัญหาและเห็นความสำคัญของป่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นป่าผืนสุดท้ายที่เหลืออยู่ในชุมชน ร่วมคิดว่าทำอย่างไรไม่ให้ป่าถูกทำลายเพิ่ม คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าผืนนี้ได้อย่างไร ทั้งหมดจึงเป็นที่มาของโครงการวิจัย “แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง” วัตถุประสงค์ของโครงการ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับป่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน 3) เพื่อสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ป่าของสมาชิกในชุมชน และ 4) เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี ในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

กิจกรรมในโครงการให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูล ควบคู่ไปกับกิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่า เช่น การปลูกต้นไม้ การทำฝาย การสำรวจป่า การจับจีพีเอส (GPS) แนวเขตป่าที่แน่นอน ทั้งนี้เพื่อสร้างการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จักรู้จักป่า รู้สึกกลัวเมื่อต้องเข้าป่า ให้ค่อยๆเปลี่ยนความรู้สึก เปลี่ยนความคิด ให้กลับมาเห็นคุณค่าของป่า เห็นความสัมพันธ์ของคนกับป่า ชิมซับจนเกิดเป็นความรู้สึกรัก ห่วงแหน และอยากเป็นส่วนหนึ่งในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าผืนนี้ โครงการวิจัยทำให้คนในชุมชนตื่นตัว เห็นประโยชน์ เห็นคุณค่า ทำให้เกิดกติกาในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า ช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้คนมาตัดไม้ทำลายป่า เพื่อปกป้องป่าผืนนี้ให้อยู่คู่กับคนในชุมชนสืบไป

ทีมวิจัยตำบลวังคีรี

พฤษภาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 โครงการ	
หลักการเหตุผล	1
โจทย์วิจัย	4
วัตถุประสงค์	4
กลุ่มเป้าหมาย	4
กรอบประเด็นที่จะศึกษา	4
เครื่องมือ/วิธีการศึกษา	4
ระยะเวลา/สถานที่ดำเนินการ	4
วิธีดำเนินโครงการ	5
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
 บทที่ 2 บริบทที่เกี่ยวข้อง	
สภาพพื้นที่ทั่วไปของตำบลวังคีรี	7
สภาพปัญหาในชุมชน	9
สภาพความเป็นอยู่/วิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน	10
บริบทเกี่ยวกับป่าไม้จังหวัดตรัง	12
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	13
 บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน	
ขั้นตอนการเตรียมชุมชน	18
ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล	18
ขั้นตอนการปฏิบัติการ	20
ขั้นตอนการสรุปและนำเสนอผล	20
 บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน	
ข้อมูล	21
ผลการดำเนินงาน	36
สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย	38
ปัญหา/อุปสรรค	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนการทำงานต่อ	40
การสรุปผลตามวัตถุประสงค์	40
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	43
ภาคผนวก	
บันทึกกิจกรรม	47

บทคัดย่อ

ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยเหลืออยู่ราว 32 เปอร์เซ็นต์ลดลงไปเกือบครึ่ง หากเทียบกับเมื่อ 60 ปีก่อน¹ สาเหตุหลักมาจากการตัดไม้ทำลายป่า จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การบุกรุกเพื่อทำเกษตรเชิงเดี่ยว การเติบโตของอุตสาหกรรมต่างๆ รวมไปถึงภาคการท่องเที่ยวที่เป็นหนึ่งในการสร้างผลกระทบต่อการตัดไม้ทำลายป่า แม้ว่าจะมีการรณรงค์จากภาครัฐให้ฟื้นฟูปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง แต่กว่าป่าจะฟื้นตัวก็ต้องใช้เวลาหลายสิบปี ขณะเดียวกันก็ยากที่จะสกัดกั้นไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มเติมหรือบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตรได้ พื้นที่ป่าไม่จึงลดจำนวนลงอย่างน่าใจหาย กลายเป็นปัญหาระดับชาติที่แก้ไม่ตกและเกิดขึ้นซ้ำซากทุกปี

จังหวัดตรังมีป่าสงวน 58 ป่า เนื้อที่กว่าล้านไร่ แต่จากภาพถ่ายดาวเทียมของกรมป่าไม้ พบว่าเหลือพื้นที่ที่เป็นป่าอยู่จริง ๆ ประมาณหกแสนไร่ หรือร้อยละ 21.74 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งนับเป็นสถานการณ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤติ เพราะตามหลักวิชาการ จะต้องมียุทธศาสตร์พื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่จังหวัด หรือประมาณ 1,235,250 ไร่ ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดตรัง ยังคงเสี่ยงต่อการถูกบุกรุก จะเห็นได้จากสถิติคดีป่าไม้ค่อนข้างสูงและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ทางจังหวัดได้จัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าเป็นประจำทุกปี ทั้งการลาดตระเวน การเฝ้าระวังพื้นที่การจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือหยุดยั้งการทำลายป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แต่ละปีจึงยังมีปัญหาการบุกรุกและเรียกร้องพื้นที่ทำกินเพิ่มอยู่เสมอ บางกรณีเกิดการกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน นักธุรกิจ หรือผู้มีอิทธิพล จนบางครั้งต้องชะลอไว้จนกลายเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อยาวนาน และไม่สามารถแก้ไขได้

พื้นที่ตำบลวังคีรีมีเนื้อที่ป่ากว่า 100 ไร่ อยู่ในเขตพื้นที่ป่าเขารังสาด ป่าทะเลสองห้องและป่าพะยอมพอก ซึ่งได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ.2508 ครอบคลุมพื้นที่สองตำบลในอำเภอห้วยยอด ได้แก่ ตำบลบางดี และตำบลบางกุ้ง (ตำบลวังคีรีแยกจากตำบลบางกุ้งเมื่อปี 2530) รวมเนื้อที่ทั้งหมด 71,875 ไร่ ท้ายประกาศได้ให้เหตุผลไว้ว่า “สาเหตุที่ต้องประกาศให้ป่าผืนนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้ยาง ไม้ยูง ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง ไม้จำปา ไม้สามพอน และไม้ชนิดอื่นซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติไว้” ผ่านมา 50 ปี สภาพป่าเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะหลังจากจากการยกเลิกสัมปทานป่าในปี 2517 ป่าที่เคยสมบูรณ์ก็เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ผู้คนเข้าไปบุกรุกที่ทำกินในป่าได้ง่ายขึ้น ความสัมพันธ์ของคนกับป่าจึงเริ่มเปลี่ยนไป จากที่เคยเข้าไปพึ่งพิง แปรเปลี่ยนมาเป็นการหาประโยชน์จากป่า เบียดเบียนทำลายป่า ความรัก ความเคารพ ความกลัว ค่อยๆ เลือนหายไป พร้อมกับผืนป่าที่เริ่มเปลี่ยนสภาพเป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน และที่อยู่อาศัย ป่ากลายเป็นที่สาธารณะ ที่ใครจะเข้าไปใช้หรือหาประโยชน์อย่างใดก็ได้ เมื่อป่าลดน้อยลง ระบบนิเวศในป่าก็เปลี่ยนแปลงตาม สัตว์ป่าเริ่มหายไป เนื่องจากไม่มีที่อยู่ ไม่มีอาหาร เหลือ

¹ ข้อมูลจาก หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ <https://mgronline.com/travel/detail>

เพียงสัตว์ตัวเล็กตัวน้อย จำพวกไก่ป่า นก และแมลง อากาศร้อนมากขึ้น น้ำท่วมง่ายขึ้น เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบุกรุกทำลายป่า

“โครงการแนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรีและองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี” หรือเรียกสั้นๆว่า โครงการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำวังคีรี เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่รักและผูกพันกับป่า หลายคนเคยเป็นพรานป่า เคยมองเห็น สัมผัส รับรู้ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าผืนนี้ มีภาพความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับป่า มีประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากป่า และเกิดความรู้สึกว่าไม่อยากให้ป่าต้องหมดไป อยากรักษาป่าผืนนี้ไว้ให้อยู่คู่กับคนในชุมชน เป็นมรดกที่ตกทอดไปยังคนรุ่นหลัง อยากให้คนยุคนี้กลับมารักป่า หวงแหนป่า และเห็นความสำคัญของป่าเหมือนในอดีต จึงเป็นที่มาของโจทย์วิจัยที่ว่า “คนวังคีรีจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาป่าถูกทำลายและรักษาป่าให้ดีได้อย่างไร” มีวัตถุประสงค์ทั้งหมด 4 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับป่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน 3) เพื่อสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ป่าของสมาชิกในชุมชน และ 4) เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี ในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน กิจกรรมในโครงการให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูล ควบคู่ไปกับกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่า เช่น การปลูกต้นไม้ การทำฝาย การสำรวจความเปลี่ยนแปลงของผืนป่า การจับจีพีเอส (GPS) แนวเขตป่าที่แน่นอน ทั้งนี้เพื่อสร้างการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จักป่า รู้สึกกลัวเมื่อต้องเข้าป่า ให้ค่อยๆเปลี่ยนความรู้สึก เปลี่ยนความคิด จากกิจกรรมที่ได้เข้าไปพบเห็น สัมผัสป่าด้วยตัวเอง จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของป่า เห็นความสัมพันธ์ของคนกับป่า และอยากเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าผืนนี้

ผลการดำเนินงาน ทำให้ป่าเริ่มฟื้นตัว มีสัตว์จำนวนนก ไก่ป่า เพิ่มมากขึ้น สังเกตได้จากร่องรอยที่มาหากิน มีฝายกักเก็บน้ำให้สัตว์ป่าได้ดื่มน้ำยามหน้าแล้ง คนในชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญเห็นคุณค่าของป่า เห็นได้ชัดจากการเก็บเห็ดพะยอม เห็ดเสม็ดไปขายในแต่ละปี สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำ และนำมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงครอบครัว สามารถรับประทานได้อย่างปลอดภัย ไร้สารพิษเจือปน ทีมวิจัยที่เป็นผู้นำชุมชนก็ตรวจสอบตราสารสองดูแลอย่างใกล้ชิด มีป้ายกติกาของชุมชนขึ้นบอกไว้อย่างชัดเจน ทำให้คนเข้าไปบุกรุกทำลายป่าน้อยลง หากใครทำผิดผู้นำก็เข้าไปพูดคุยตักเตือน ไม่ได้ใช้อำนาจ หรือดำเนินการตามกฎหมาย แต่ใช้การพูดคุยตกลงตามประสาคนบ้านเดียวกัน

อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้ทีมวิจัยและคนในชุมชนเรียนรู้ว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องใช้อาศัยเวลา ความอดทน และต้องทำต่อเนื่อง ทั้งยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายส่วนในการดูแล เผื่อระวังไม่ให้มีการบุกรุกป่าเพิ่มทำกินเพิ่มขึ้น และจะต้องจัดการกับคนที่บุกรุกป่าด้วยกติกาและข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้น แม้ว่าคนยังคงพึ่งพาอาศัยบางอย่างจากป่า แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด เมื่อเทียบกับอดีต การอนุรักษ์ฟื้นฟูจึงไม่ใช่การห้ามไม่ให้คนในชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า แต่คือการสร้างจิตสำนึก ปลูกฝังความเป็นนกออนุรักษ์นิยม ให้เกิดขึ้นในตัวคน ดังพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง”

บทที่ 1

บทนำ

โครงการวิจัย

“แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง”

1. หลักการและเหตุผล

ตำบลวังคีรี อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง มีเนื้อที่ประมาณ 29.62 ตารางกิโลเมตร หรือ 18,550 ไร่ มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านเขาพรุเสม็ด หมู่ 2 บ้านวังลำไต้ หมู่ 3 บ้านเขานายพัน หมู่ 4 บ้านวังลำ หมู่ 5 บ้านต้นโพธิ์ และหมู่ 6 บ้านควนนกหว้า อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศใต้ติดต่อกับตำบลนาง อำเภอยะยง จังหวัดตรัง ทิศตะวันออกติดต่อกับ ตำบลบางดี อำเภอยะยง จังหวัดตรัง ทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลบางกุ้ง อำเภอยะยง จังหวัดตรัง

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลวังคีรี โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสูงสลับที่ราบเชิงเขา มีภูเขาหินปูน คือ เขานายพัน เขาพรุเสม็ด และเขาน้อย ตั้งอยู่กลางที่ราบลุ่มในพื้นที่หมู่ที่ 1, 2, 3 และ 6 ประชากรทั้งสิ้น 3,8839 คน แยกเป็น ชาย 1,868 คน หญิง 1,970 คน จำนวนครัวเรือน 1,017 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 129.6 คน / ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น สวนยางพารา สวนปาล์ม สวนผลไม้ นาข้าวบางส่วน และรับจ้าง ตำบลวังคีรีมีความเป็นอยู่เรียบง่ายเหมือนกับสภาพชนบททั่วไป ส่วนในหมู่ที่ 4 เป็นพื้นที่ราบสูงลาดเอียงจึงมีป่าที่อุดมสมบูรณ์

พื้นที่ป่าของตำบลวังคีรีในพื้นที่หมู่ที่ 4 ถูกประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติเนื้อที่ครอบคลุมตำบลบางดีและตำบลบางกุ้งที่อยู่ติดกัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงฯ ตามความพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กำหนดให้ป่าเขารังสาด ป่าทะเลสองห้อง และป่าพะยอมพอก ในท้องที่ตำบลบางกุ้ง และตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ณ วันที่ 23 มิถุนายน 2508 มีเนื้อที่ 71,875 ไร่ ป่าสงวนที่อยู่ในตำบลวังคีรีนั้นมีชื่อทางราชการว่า “ป่าพะยอมพอก” ส่วนชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันคือ “ป่าควนใหญ่” ในอดีตป่าผืนนี้มีความสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ประกอบไปด้วยไม้ป่าอย่างหลากหลาย และเป็นต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชน ทรัพยากรมากมายอยู่ในป่าดิบชื้นนี้ ไม้เนื้อแข็งที่สำคัญเช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะเคียนทราย ไม้หลุมพอก ไม้ลายทอก ไม้ค้อนตีหมา ไม้สักป่า ไม้ไหลเผือก ไม้ทองบั้ง ไม้หยา ต้นจำไทร (จัมปูลิง) ประเภทไม้ไผ่ ได้แก่ ไผ่เหมียง ไผ่คูลาน ไผ่ป่า และยังมีพืชพันธุ์ท้องถิ่น สัตว์ป่าอีกนานาชนิด แต่ปัจจุบันลดน้อยลงไปมาก บางชนิดก็สูญพันธุ์ไปแล้ว

ปัจจุบันป่าที่วังคีรีก็เหมือนป่าที่อื่นๆ ในประเทศไทย ที่ถูกทำลายและมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง หลายต่อหลายครั้งที่การทำลายป่าเป็นสาเหตุให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรง เช่น

น้ำป่าไหลหลาก อุทกภัย ดินถล่ม ทำลายทรัพย์สินและชีวิตของประชาชน ขณะเดียวกันเมื่อเข้าสู่ฤดูแล้งมักจะขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง ดินขาดความสมบูรณ์ ระบบนิเวศน์เสียสมดุล ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำลายทรัพยากรป่าไม้โดยการกระทำของหลายคนทั้งที่ตั้งใจและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การแย่งชิงทรัพยากร ความเห็นแก่ตัว ไม่สนใจผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเป็นลูกโซ่กับวิถีการประกอบอาชีพ การดำรงชีพของทุกชีวิตโดยตรง กระทั่งการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนโดยตรง ป่าของตำบลวังคีรีเป็นป่าต้นน้ำของลำคลองสองสาย ที่ไหลไปหล่อเลี้ยงชีวิตยังหมู่บ้านต่าง ๆ

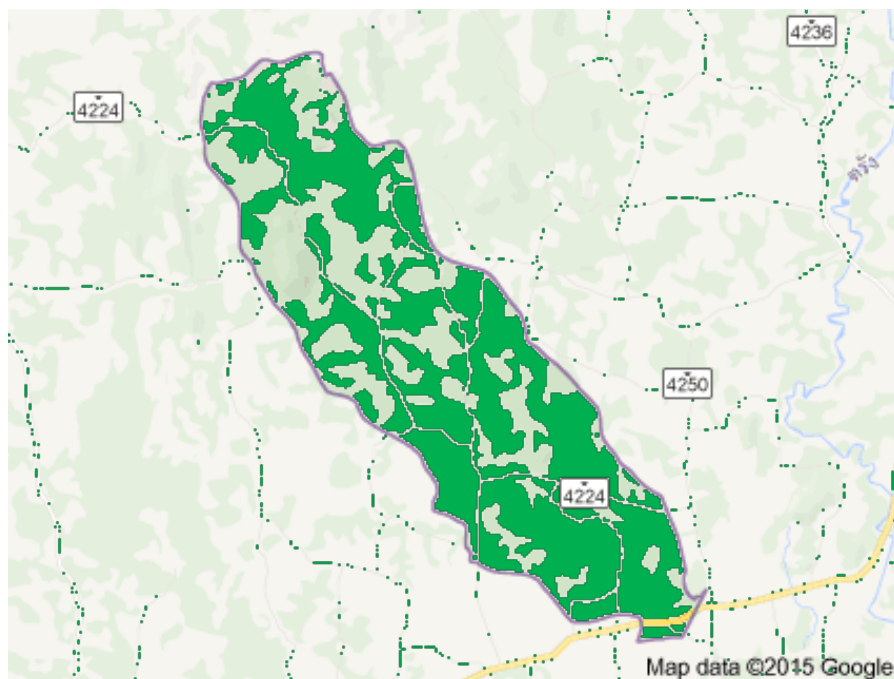
ปัจจุบันความเจริญได้แผ่ขยายเข้าสู่ตำบลวังคีรีอย่างรวดเร็ว พื้นที่ป่าของตำบลวังคีรีที่มีอยู่ประมาณ 500 ไร่ ถูกบุกรุกทำสวนยางพารา สวนปาล์ม ทั้งจากคนในชุมชนและคนภายนอก ไม่สำคัญๆ ไม่ใหญ่ในป่า ถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 4-5 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ป่าถูกแผ้วถางเพื่อทำสวนยางพารา สวนปาล์ม ทั้งจากชาวบ้านในหมู่บ้านและผู้นำท้องถิ่นรุกคืบป่าเพื่อทำการเกษตรมากขึ้น รวมทั้งคนจากพื้นที่อื่นก็ได้ขยายเข้ามาอยู่ในตำบลวังคีรีเพื่อที่จะทำสวนยางพารา สวนปาล์ม ส่งผลให้เกิดกรณีปัญหาเรื่องการรุกป่าเพื่อขยายที่ทำเกษตรของชาวบ้าน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องแนวเขตที่ไม่ชัดเจนจากความโลภที่ต้องการขยายพื้นที่ทำสวนเข้าในเขตป่า อันเนื่องมาจากยางพาราราคาสูง ที่ดินราคาสูง จึงมีความพยายามที่จะได้มาซึ่งที่ดินด้วยวิธีการมิชอบต่างๆ เช่น การชิงแดน การลักลอบที่ดินป่าสงวนฯ ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบทั้งด้านนิเวศ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านและชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ

ป่าสงวนแห่งชาติพะยอมพอกจากการบอกเล่าของผู้เฒ่าที่ได้รับการยอมรับของคนในชุมชนเล่าว่าเริ่มมีการบุกเบิกถางทำไร่ทำสวนเมื่อปี 2505 จำนวนไม่กี่รายด้วยเหตุผลที่ต้องการพื้นที่ในการปลูกยางพารา แต่มาประมาณปี 2549-2550 การบุกรุกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนชาวบ้านได้รับผลกระทบอย่างหนัก ชาวบ้านจึงรวมตัวกันและบอกเรื่องราวปัญหาให้ชุมชนรับรู้ เช่น ปัญหาน้ำแห้งตามลำคลองลำธารที่ไหลมายังหมู่บ้านกระทบต่อสัตว์เลี้ยงของคนในชุมชน กระทั่งต่อการเพาะปลูกของคนในชุมชน กระทั่งต่อมาชาวบ้านไม่มีน้ำจนทำให้หน้าเปลี่ยนเป็นสวนยาง ต้นไม้ใหญ่ถูกทำลาย สัตว์ป่าสูญพันธุ์ เกิดการชะล้างของหน้าดิน

เนื่องด้วยตำบลวังคีรีได้เปิดศูนย์ยุติธรรมชุมชนในปี 2551 โดยมีบทบาทหลากหลายทั้งการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง การดูแลปกป้องสิทธิของชุมชน การประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน นอกจากนี้ได้แก้ปัญหาในชุมชนโดยใช้กระบวนการ รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เมื่อปี 2554-2556 ทำโครงการพัฒนาศักยภาพของกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทำให้รู้ข้อมูล เห็นปัญหาว่าป่าสงวนพะยอมพอกกำลังถูกบุกรุกมากขึ้นเรื่อยๆ และยังมีการรุกล้ำเขตแดนปฎิรูปป่าสงวน จึงได้จัดการเก็บข้อมูลด้านพัฒนาการและการเปลี่ยนของป่า พันธุ์ไม้พันธุ์สัตว์ การใช้ประโยชน์ พัฒนาการของปัญหา พื้นที่ป่าที่เหลือ ผู้เข้าทำกิน เมื่อนำข้อมูลมาเรียบเรียงทำให้เกิดบทเรียนและวิธีคิดต่าง ๆ ขึ้นมากมายต่อคณะกรรมการศูนย์ มีการวิเคราะห์และประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง รู้ปัญหาที่ต้องแก้ไข รู้ว่าใครที่เข้ามาเกี่ยวข้องและมีบทบาทอย่างไร จนได้ประสานการทำงานไปในระดับหนึ่งแล้ว และในปี 2554 แกนนำได้ยื่นหนังสือไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง และกรมป่าไม้เพื่อเข้ามาตรวจสอบข้อเท็จจริง และได้รับการ

ตอบรับจากทางผู้ว่าราชการจังหวัดและกรมป่าไม้ลงมาตรวจ นำไปสู่การจับกุม ตัดต้นยางพาราที่ปลูก
ล้ำเขตไปในพื้นที่ป่า แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่ได้ดำเนินการแก้ไขให้ต่อเนื่อง ระยะหลังเริ่มมีบุกรุกต่อ
ปัจจุบันผืนป่าถูกบุกรุกจนเหลืออยู่เป็นหย่อมๆ มีป่าผืนใหญ่ 2 แปลง คือ ป่าควนใหญ่ประมาณ 100 ไร่
เป็นป่าเฉลิมพระเกียรติฯ อยู่ด้วย อีกแปลงชาวบ้านเรียกป่าเขาแก้ว เนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ เช่นกัน ทั้ง
สองแปลงนี้เป็นป่าต้นน้ำที่มีความสำคัญต่อชุมชน เป็นป่าที่มีเรื่องเล่า ประวัติ มีถ้ำ และมีต้นไม้สมบรูณ์
พอสมควร และควรจะบำรุงรักษาเอาไว้ไม่ให้ถูกทำลายอีก

อย่างไรก็ตามมีจำนวนน้อยคนที่รู้ผลกระทบจากการบุกรุกทำลายป่า ส่วนใหญ่หวังพึ่งหน่วยงาน
ของรัฐในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ การแก้ปัญหาเรื่องป่าที่ผ่านมา ยังขาดการมองปัญหาในมิติอื่นๆ
ที่หลากหลาย เช่น มิติทางนิเวศและสิ่งแวดล้อม มิติทางสังคม ความสัมพันธ์ความเชื่อคนกับป่า
วัฒนธรรมของชุมชนเกี่ยวกับป่า มิติทางกฎหมาย หรือกลไกการแก้ปัญหาจากภายในชุมชน ดังนั้น
ทางคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ร่วมกับแกนนำบางส่วน ต้องการนำบทเรียนการแก้ปัญหาและ
กระบวนการแก้ปัญหา เป็นแนวทางสร้างจิตสำนึกของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ตระหนัก เห็นความสำคัญ
เปลี่ยนแปลงวิธีคิด ผลักดันการแก้ไขปัญหาการจัดการป่าให้เป็นระบบ ด้วยการให้ชาวบ้านรู้ข้อมูล รู้
ปัญหา รู้ผลกระทบ รู้จักความสำคัญของป่าทุกมิติ รู้ว่ามีส่วนในการช่วยดูแลป่าได้ด้วยวิธีใด เพื่อ
สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาศักยภาพแกนนำและคนในพื้นที่ ให้สนใจ ให้ความสำคัญ ปกป้อง โดย
ไม่หวังพึ่งหน่วยงานของรัฐในการแก้ไขปัญหาฝ่ายเดียว อีกทั้งสามารถนำชุดความรู้ที่ได้ เป็นแนวทางใน
การแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่อื่นในกรณีเดียวกัน

แผนที่ตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

ป่าไม้เป็นทรัพยากรสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนทั้งโลก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ให้ดี ให้สมบูรณ์ ทั้งยังต้องบำรุงรักษาซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมโทรม ถูกทำลาย ให้กลับมาโดยเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นภูเขาเป็นป่าต้นน้ำ และมีคนซึ่งดำรงชีวิตโดยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมป่าให้คงความเป็นป่า การอนุรักษ์ดินและน้ำในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสม มีการจัดการ มีการเรียนรู้ส่งต่อสืบทอด รัก และหวงแหนป่า ให้เกิดเป็นพลังที่สำคัญของชุมชน เพื่อนำไปสู่การใช้ป่าอย่างถูกต้อง พร้อมๆ กับการฟื้นฟู และรักษาความสมบูรณ์ ให้ทุกคนได้คิดได้ตระหนักว่าป่ามีความสำคัญกับชีวิตเช่นนี้แล้วเราจะทำลายป่าได้อย่างไร

2. โจทย์วิจัย

คนวังศิรีจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาป่าถูกทำลายและรักษาป่าให้ดีขึ้นได้อย่างไร

คำถามย่อย

- ความสำคัญของป่าวังศิรีที่มีต่อชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันเป็นอย่างไร
- คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่า อย่างไร
- คนในชุมชนจะมีวิธีรับรู้ เรียนรู้ และช่วยฟื้นฟูป่าให้สมบูรณ์ได้อย่างไร
- คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอบต.จะมีบทบาทอย่างไรในการแก้ปัญหาป่า

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับป่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน
3. เพื่อสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ป่าของสมาชิกในชุมชน
4. เพื่อสร้างความร่วมมือของชุมชนและ อบต. วังศิรี ในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

4. กลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตพื้นที่ตำบลวังศิรี 6 หมู่บ้าน

เน้นสร้างการรับรู้ ห่วงแหนให้คนหมู่ 4 เป็นหลัก เพราะอยู่ใกล้เคียงป่ามากที่สุด

กลุ่มเป้าหมาย ชาวบ้านหมู่ที่ 4 และที่ระดับตำบลทั้ง 6 หมู่บ้าน

5. กรอบประเด็นที่จะศึกษา

ศึกษาความสัมพันธ์ของคนกับป่า ในมิตินิเวศ มิติทางสังคม มิติวัฒนธรรม และมิติทางกฎหมาย

6. เครื่องมือ วิธีศึกษา

เก็บข้อมูล ลงพื้นที่จริง สัมภาษณ์ สังเกต ถ่ายภาพ แผนที่ สันทนาเชิงลึก สังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เดี่ยว สัมภาษณ์กลุ่ม เวทีย่อย เวทีใหญ่

7. ระยะเวลาในการดำเนินการ

1 ปี (1 สิงหาคม 2558 – 31 กรกฎาคม 2559) (ขยายเวลาโครงการ)

9. วิธีดำเนินโครงการ ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการเตรียมความพร้อม

- 1.1 เตรียมความพร้อมทีมวิจัยหลัก
- 1.2 เตรียมความพร้อมทีมวิจัยรอง
- 1.3 เตรียมความพร้อมชุมชน

2. ขั้นการศึกษาข้อมูล

- 2.1 ทบทวนเอกสาร ข้อมูลเดิมที่มี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2.1 กำหนดกรอบ และแตกหัวข้อ ประเด็นในการเก็บข้อมูล
- 2.3 ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ระบบนิเวศป่า สังคมวัฒนธรรมของคนและชุมชนรอบป่า ในอดีต ถึงปัจจุบัน
 - ลงพื้นที่ศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่า สังคมวัฒนธรรมของชุมชนรอบป่า
 - ลงพื้นที่สำรวจระบบนิเวศป่า 2 ครั้ง
 - การจัดการทำแผนที่ทำมือ
 - จับ GPS
 - ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่า จากหน่วยงานกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 เวทีการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน
- 2.5 เวทีการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล แนวทางการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม
- 2.6 ศึกษาดูงานการจัดการป่า

3. ขั้นการปฏิบัติการ

- 3.1 การปฏิบัติการการอนุรักษ์ฟื้นฟู ตามผลสรุปจากเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ใน ข้อที่ 2.4 และยกράงกติกการจัดการป่าชุมชน เช่น กิจกรรมการปลูกป่าถวายเป็นหลวง ค่ายเยาวชนคนรักป่า ฝ่ายชะลอน้ำ ฯลฯ
- 3.2 เวทีนำเสนอแผนการจัดการป่าในหมู่บ้าน ร่วมกับ อบต. วังคีรี

4. สรุปและขยายผล

- 4.1 สรุปผลการดำเนินงาน
- 4.2 เวทีนำเสนอผลการวิจัย ในเวทีเปิดป่า“วังคีรี” ร่วมกับ อบต.วังคีรี

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงงานวิจัย

1. ได้ข้อมูลสถานการณ์ป่าในปัจจุบัน
2. ได้องค์ความรู้เรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับป่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. เกิดแนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และองค์การบริหารส่วนตำบล วังคีรี

เชิงงานพัฒนา

1. สมาชิกในชุมชนเกิดสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่าเพิ่มมากขึ้น
2. เกิดแนวเขตเขตป่ากับเขตทำกินที่ชัดเจน และเป็นที่รับรู้ของทุกภาคส่วน
3. เกิดกลไกความร่วมมือของชุมชนและ อบต. วังคีรี ในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

11. ทีมวิจัย

1. นายกรอด เรืองชู
2. นายกุศล แก้วรุ่งฟ้า
3. นายสมจริง สืบเสน
4. นางประภาพรพรณ ศารทูลทัต
5. นายสังวรณ์ บัวเกิด
6. นายวิเชียร เมืองมีศรี
7. นางนันทพร พลเดช
8. นายลาภอนันต์ สวัสดิมงคล
9. นายสุชาติ สืบเสน
10. นายธรรมวิรินทร์ หนูแข่ง
11. นายประเสริฐ ทองมีบัว
12. นายสุธน เมืองมีศรี
13. นายมานพ ลีทอง
14. นางจเรวรรณ หีบเพชร
15. นายชำนาญ ทองสาย
16. นายติลก อินคง
17. นางสุจินต์ สุขสนาน
18. นายประดิษฐ์ อัมรัตน์
19. นายคล้าย ริมเขต (เสียชีวิตระหว่างดำเนินโครงการ)
20. นายอนันต์ เพ็ชรฤทธิ์

บทที่ 2

บริบทที่เกี่ยวข้อง

สภาพพื้นที่ทั่วไปของตำบลวังคีรี

ตำบลวังคีรีวังคีรีแยกมาจากวังกุ่มเมื่อปี 2530 สมัยกำนันศรีรักษ์ อ่อนชื่นจิตร ความหมายของวังคีรี คือ วังก็คือวังลำ คีรีก็คือเขา เช่น เขานายพัน เขาเสม็ด เขาน้อย เขาขุนาบคลอง มีเนื้อที่ทั้งหมด 29.62 ตารางกิโลเมตร หรือ 28,513 ไร่ มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงลาดเอียง ทางทิศเหนือของตำบลอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 4 และมีภูเขาหินปูนเล็กๆ สามลูก คือเขานายพัน เขาพรุเสม็ด และเขาน้อย ตั้งอยู่กลางพื้นที่ราบลุ่มในพื้นที่หมู่ที่ 1,2,3 และ 6

อาณาเขต	ทิศเหนือ	ติดต่ออำเภอบางขัน	จังหวัดนครศรีธรรมราช
	ทิศใต้	ติดต่อตำบลนาง	อำเภอห้วยยอด
	ทิศตะวันออก	ติดต่อตำบลบางดี	อำเภอห้วยยอด
	ทิศตะวันตก	ติดต่อตำบลบางกุ่ม	อำเภอห้วยยอด

มีหมู่บ้านทั้งหมด 6 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรีเต็มหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน และอยู่ในเขตเทศบาลตำบลนาง 1 หมู่บ้าน โดยแยกพื้นที่การปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้านดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านเขาพรุเสม็ด หมู่ที่ 2 บ้านวังลำไ้ หมู่ที่ 3 บ้านเขานายพัน หมู่ที่ 4 บ้านวังลำเหนือ หมู่ที่ 5 ติดเขตเทศบาลตำบลนาง หมู่ที่ 6 บ้านควนนกหว้า มีประชากรทั้งสิ้น 3,839 คน แยกเป็นชาย 1,869 คนและหญิง 1,971 คน จำนวนครัวเรือน 1,039 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 129.6 คน/ตารางกิโลเมตร ประชาชนในตำบลนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 100

หมู่ที่ 1 มีประชากร 691 คน 186 ครัวเรือน ประชาชนนับถือศาสนาพุทธประมาณ 100%

หมู่ที่ 2 มีประชากร 613 คน 166 ครัวเรือน ประชาชนนับถือศาสนาพุทธประมาณ 100%

หมู่ที่ 3 มีประชากร 687 คน 191 ครัวเรือน ประชาชนนับถือศาสนาพุทธประมาณ 100%

หมู่ที่ 4 มีประชากร 1,481 คน 413 ครัวเรือน ประชาชนนับถือศาสนาพุทธประมาณ 100%

หมู่ที่ 6 มีประชากร 367 คน 83 ครัวเรือน ประชาชนนับถือศาสนาพุทธประมาณ 100%

ประชากรในตำบลวังคีรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น สวนยางพารา สวนปาล์ม และรับจ้าง

สาธารณูปโภค

ระดับเตรียมความพร้อมคือขั้นอนุบาลมี 1 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านวังลำ(ตั้งอยู่หมู่ที่ 2) มีโรงเรียนระดับประถม 2 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านเขาพรุเสม็ด (ตั้งอยู่หมู่ที่ 1) และโรงเรียนบ้านวังลำ (ตั้งอยู่หมู่ที่ 4) ระดับชุมชนประกอบด้วยที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 5 แห่ง ในระดับตำบลมีวัด 1 แห่งคือวัดสวนตั้งอยู่หมู่ที่ 3 และสำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือสำนักสงฆ์เขาแก้วตั้งอยู่หมู่ที่ 4 มีสถานีนามัย 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ 2

ในชุมชนมีถนนทางหลวงชนบท 2 สาย คือสายหนองปราง - ห้วยเจ และสายควนนกหว้า-บ้านเขาชนน นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีสายย่อยๆในพื้นที่อีกหลายสาย ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้แต่ยังไม่ครบทุกครัวเรือน

ทรัพยากรธรรมชาติ

มีแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งหมด 14 แห่ง ดังนี้ สระน้ำหนองลุม (หมู่ที่ 1) มีเนื้อที่ 11 ไร่ สระน้ำหลังอบต. (หมู่ที่ 2) มีเนื้อที่ 10 ไร่ คลองวังลำ (หมู่ที่ 2) ยาว 800 เมตร สระน้ำหมู่ที่ 3 จำนวน 3 แห่ง 11 ไร่ ห้วยทวด (หมู่ที่ 3) ยาว 2 กิโลเมตร ห้วยดินดาน (หมู่ที่ 3) ยาว 2 กิโลเมตร ห้วยอิตรก (หมู่ที่ 3) ยาว 1.5 กิโลเมตร อ่างเก็บน้ำสะพานหิน (หมู่ที่ 4) มีเนื้อที่ 40 ไร่ อ่างเก็บน้ำน้ำราบ (หมู่ที่ 4) มีเนื้อที่ 30 ไร่ สระน้ำข้างบ้านผู้ใหญ่จ้อง (หมู่ที่ 4) มีเนื้อที่ 4 ไร่ คลองบางกุ้ง (หมู่ที่ 4) ยาว 5 กิโลเมตร สระน้ำหนองเรือ (หมู่ที่ 6) มีเนื้อที่ 3 ไร่ คลองอิตรก (หมู่ที่ 6) ยาว 3 กิโลเมตร ห้วยดินดาน (หมู่ที่ 6) ยาว 1 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังมีป่าชุมชนจำนวน 4 แห่งดังนี้ ป่าเขาพรุเสม็ดเป็นภูเขาหินปูนอยู่ในพื้นที่หมู่ 1 มีเนื้อที่ 70 ไร่ ป่าเขานายพันเป็นภูเขาหินปูนอยู่ในพื้นที่หมู่ 3 มีเนื้อที่ 60 ไร่ ป่าเขาแก้วเป็นภูเขาหินปูนใช้เป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์เขาแก้วอยู่ในพื้นที่หมู่ 4 มีเนื้อที่ 30 ไร่ และป่าเขานายนุ้ยเป็นภูเขาหินปูนอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 มีเนื้อที่ 30 ไร่

และมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ 5 แห่ง ได้แก่ เขา นายพัน น้ำตกหูกานาน สำนักสงฆ์เขาแก้ว ชลประทานน้ำราบ และอ่างเก็บน้ำสะพานหิน

กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

มีกลุ่มต่างๆในชุมชนดังนี้ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน 1 รุ่น จำนวน 140 คน มีกลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ 1 รุ่น จำนวน 50 คน อปพร. 1 รุ่น จำนวน 60 คน มีคณะกรรมการเยาวชนหมู่บ้าน 5 คณะ จำนวน 45 คน มีคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน 5 คณะ จำนวน 64 คน มีคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล 1 คณะ จำนวน 10 คน และมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 2 รุ่น จำนวน 42 คน

ศักยภาพของท้องถิ่น

การดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- ดำเนินการปรับปรุง ซ่อมแซม ก่อสร้าง และบุกเบิกถนนภายในหมู่บ้าน
- ดำเนินการติดตั้ง ซ่อมแซม และขยายเขตระบบไฟฟ้าสาธารณะหมู่บ้านและของราษฎร

การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

- อุดหนุนเงินกลุ่มอาชีพ
- ให้คำแนะนำตามแนวทางนโยบายรัฐบาล (สนับสนุนผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP)
- ปรับปรุงภูมิทัศน์ และจัดทำป้ายบอกทาง ป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ

การดำเนินงานด้านพัฒนาคนและสังคม

- จัดแข่งขันกีฬาท้องถิ่นยาเสพติด
- ส่งเสริมกิจกรรมกีฬาภายในตำบล
- ช่วยเหลือผู้ประสบภัยสาธารณะ
- จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนการช่วยเหลือประชาชน
- สนับสนุน อปพร. เพื่อกิจกรรมการดูแลรักษาความปลอดภัย
- จัดสวัสดิการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยเอดส์

การดำเนินงานด้านแหล่งน้ำ

- ดำเนินการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติ
- ดำเนินการขยายระบบประปาหมู่บ้าน
- ออกข้อบัญญัติตำบล เรื่องการใช้น้ำประปาของอบต.วังคีรี

การดำเนินงานด้านสาธารณสุข

- จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการป้องกันโรคไข้เลือดออก
- ร่วมกิจกรรมกับสถานีนอนามัย

การดำเนินงานด้านการเมือง การบริหาร

- ฝึกอบรมบุคลากรของหน่วยงาน
- ประชุมคณะผู้บริหาร และพนักงานตำบลอย่างต่อเนื่อง
- จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่างๆเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน

การดำเนินงานด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

- สนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนในพื้นที่
- จัดซื้ออาหารเสริม(นม) ให้กับโรงเรียนในพื้นที่
- จัดงานประเพณี วัฒนธรรม เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันเด็ก งานลอยกระทง ประเพณีลากพระ
- ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- กิจกรรมปลูกต้นไม้สถานที่สาธารณะ
- ดูแลรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติ

สภาพปัญหาในชุมชน

ปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำ ในตำบลวังคีรีเมื่อถึงหน้าแล้งระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม น้ำกินน้ำใช้ และน้ำที่ใช้ทำการเกษตร ขาดแคลน เป็นปัญหาหนึ่งของชุมชนที่เริ่มเกิดขึ้นและเป็นปัญหามาตลอดในช่วงไม่กี่ปีมานี้ บางชุมชนถึงขั้นวิกฤติ อบต.ต้องตั้งศูนย์แก้ปัญหาเรื่องภัยแล้ง ดำเนินการแจกน้ำให้ประชาชนเพื่อให้มีน้ำอุปโภค บริโภคอย่างเพียงพอ

ปัญหาเรื่องถนน เนื่องจากถนนที่ใช้สัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านบางสายเป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวก และบางพื้นที่ยังเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุด้วยโดยเฉพาะหากขับรถในตอนกลางคืนและสำหรับผู้ที่ไม่เคยชินเส้นทาง แต่ทางอบต.วังศิรีก็ได้พยายามจัดหางบประมาณจากหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ปัญหายาเสพติด ในตำบลวังศิรียาเสพติดได้แพร่ระบาดอย่างรวดเร็วในกลุ่มเยาวชนรวมถึงกลุ่มคนวัยทำงาน ยังไม่มีทางใดที่จะจัดการแก้ไขให้หมดไปได้ ถึงแม้จะมีนโยบายในการจัดการจากภาครัฐ แต่ผลของการดำเนินงานก็ยังไม่ได้ประสบผลสำเร็จ ยิ่งมาช่วงปีหลังๆ กลับเริ่มระบาดหนักขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่ทั้งเสพและขายกันอย่างเสรีไม่เกรงกลัวอะไรทั้งสิ้น จึงทำให้หาซื้อยากได้ง่าย สะดวกขึ้นเหมือนที่คนในชุมชนตั้งฉายาให้ผู้ชายว่าเป็นเซเวนเคลื่อนที่ แม้ว่าทุกคนในชุมชนจะรู้ซึ่งถึงปัญหานี้เป็นอย่างดี แต่ก็ไม่ได้มีการร่วมกันแก้ไขอย่างจริงจัง และปัญหายาเสพติดนี้เองที่เป็นบ่อเกิดอีกหลายปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหาลักเล็กขโมยน้อย เป็นต้น

ปัญหาครอบครัวแตกแยก สาเหตุเกิดจากการแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย ซึ่งยังไม่มีความพร้อมทั้งทางคุณวุฒิและวัยวุฒิ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาการหย่าร้างตามมา ผู้ที่ได้รับผลกระทบนี้มากที่สุด คือ เด็กที่พ่อแม่หย่าร้างกัน ส่วนใหญ่เมื่อพ่อแม่แยกทางกันแล้วมักไปแต่งงานใหม่บางครั้งครอบครัวก็เอาลูกไปเลี้ยงด้วยซึ่งเด็กอาจจะอยู่กับแม่หรือพ่อแล้วแต่ความเหมาะสม แต่ก็มีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ตกอยู่ในการอุปการะของคนที่เป็นปู่ย่าหรือตายายซึ่งล้วนแล้วแต่อายุมากและไม่มีรายได้มากพอที่จะเลี้ยงดูได้ ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีความเสี่ยงสูงที่จะทำตัวเป็นปัญหาของชุมชนและสังคมต่อไปหากไม่ได้รับความรักความเอาใจใส่อย่างเพียงพอ

ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุในตำบลวังศิรีขาดสถานที่และอุปกรณ์ในการออกกำลังกาย เป็นเหตุให้ละเลยและไม่เห็นความสำคัญของการออกกำลังกายทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในตำบลเป็นโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงและโรคกระดูกเสื่อม บางคนอาการหนักจนต้องเป็นภาระให้กับครอบครัว เป็นเหตุให้ครอบครัวเกิดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่ไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกและจำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินต่อไป

สภาพความเป็นอยู่/วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลวังศิรีจากอดีตถึงปัจจุบัน

ในอดีตคนทำตำบลวังศิรีอยู่อาศัยกับแบบพึ่งพากันในชุมชน ตามลักษณะนิสัยของคนใต้หรือคนตรังที่เป็นคนใจกว้างใจยาวใจใหญ่เป็นคนที่คบคน เพื่อนมากไปมาหาสู่กัน คนไหนที่ติดกันมากก็เป็นเกลอกัน ในส่วนของวิถีชีวิตของคนตำบลวังศิรีผูกพันอยู่กับอาชีพเกษตร การทำนาข้าว การทำสวนยางพารา การหาของของป่าล่าสัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เช่น เรื่องการบูชาพระแม่โพสพในการทำนาในช่วงที่ข้าวตั้งท้องหรือก่อนออกรวง ถ้าบูชาพระแม่โพสพเป็นการแสดงความเคารพไม่ลบหลู่ แม่โพสพจะช่วยดูแลรักษาต้นข้าวให้ออกรวง ผลผลิตในปีนั้นก็จะดีตามไปด้วย ชาวนาใครสักก่อนมีการลงแขกเกี่ยวข้าวที่ชาวบ้านเรียกว่า “ออกปาก” การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการเข้าป่าต้องบอกกล่าว ก่อนที่จะกินก็ตั้งและออกซื้อเจ้าที่เจ้าป่าเจ้าเขาทวดเทวดาที่

ปกป้องรักษา หลังจากว่างเว้นจากการทำนาหรือภารกิจอื่นๆชาวบ้านก็จะหากิจกรรมทำร่วมกัน อาทิ การเล่นว่าว การแข่งว่าว ชว่งลมว่าวมา การทำลูกกลมเอาไปติดไว้ที่ปลายต้นไม้ เพื่อฟังเสียงลูกกลม และเป็นการอวดกันในที่ว่าฝีมือการทำลูกกลมของใครจะให้เสียงดีกว่า กันหันหมุนดีกว่า หรือเอาไปปักไว้ในที่ที่สูงกว่า เสียงลูกกลมจะก้องไปทั่วท้องทุ่ง

ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพและวิถีชีวิต เปลี่ยนจากการทำนามาทำสวนยางพารามากขึ้น (ทั้งนาหาลสวน) เนื่องจากยางพาราราคาดีจึงขยายพื้นที่ปลูก บุกรุกที่ดินสาธารณะเพื่อปลูกยางพารา เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันในชุมชนกลายเป็นปัญหาที่ค่อนข้างรุนแรง ยิ่งขยายรูล้ำไ้ไปยังไปพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชนจนทำให้ป่าเสื่อมโทรมเกิดปัญหาภัยแล้ง สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่ ป่าต้นน้ำของชุมชนหายไปในเวลาไม่กี่ปี แหล่งน้ำในป่าแห้งขอด การทำวิจัยกับสกว.ประเด็นยุทธธรรมชุมชนเมื่อปี 2551 ทำให้คนในชุมชนเห็นปัญหาว่า แท้จริงแล้ว การรักษาป่าให้มีความสมบูรณ์ จะทำให้คนประกอบอาชีพเกษตรได้อย่างไม่มีปัญหา คนในชุมชนต้องใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เมื่อป่าต้นน้ำถูกทำลายน้ำก็หมดไปด้วย สัตว์ป่าอาหารป่า พืชผักที่เคยสมบูรณ์ก็ลดน้อย บางอย่างหมดไปแล้วด้วย จึงเริ่มมีการพูดคุยถึงการดูแลรักษาป่า การร่างกตึกา และการเริ่มโครงการวิจัยครั้งใหม่ที่พุ่งเป้าไปที่การจัดการป่าต้นน้ำวังคีรี

บริบทเกี่ยวกับป่าไม้จังหวัดตรัง

จังหวัดตรังมีป่าสงวน 64 ป่า เนื้อที่ 1,475,625 ไร่ แต่หลังจากมีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ทำให้คงเหลือป่าสงวน 58 ป่า เนื้อที่ 1,100,504 ไร่ ซึ่งผลจากการตรวจวิเคราะห์พื้นที่ด้วยภาพถ่ายดาวเทียม เมื่อปี 2553 ของกรมป่าไม้ พบว่าจังหวัดตรัง มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ประมาณ 668,150 ไร่ หรือร้อยละ 21.74 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งนับเป็นสถานการณ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤต เพราะตามหลักวิชาการป่าไม้ จะต้องมียพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่จังหวัด หรือประมาณ 1,235,250 ไร่

สำหรับ พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดตรัง ที่ยังคงเสี่ยงต่อการถูกบุกรุก หรือมีสถิติคดีป่าไม้ค่อนข้างสูง และต่อเนื่อง มีจำนวน 5 พื้นที่ ประกอบด้วย

1. อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ในพื้นที่ 6 ตำบล ของ อ.สิเกา และ อ.กันตัง
2. อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ในพื้นที่ 9 ตำบล ของ อ.นาโยง อ.เมืองตรัง อ.ห้วยยอด และ อ.รัษฎา
3. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ในพื้นที่ 5 ตำบล ของ อ.ปะเหลียน อ.ย่านตาขาว และ อ.นาโยง
4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาพระ-เขาคราม ในพื้นที่ 2 ตำบล ของ อ.วังวิเศษ และ อ.สิเกา
5. ป่าสงวนแห่งชาติในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ในพื้นที่ 8 ตำบล ของ อ.สิเกา อ.วังวิเศษ อ.ห้วยยอด อ.ปะเหลียน และ อ.กันตัง

ทั้งนี้ จังหวัดตรังได้จัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากร ป่าไม้ประจำปี 2555 เพื่อดำเนินงาน หรือฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด โดยการตรวจลาดตระเวน หรือเฝ้าระวังพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และดำเนินการตรวจยึด จับกุม ดำเนินคดีอย่าง

เคร่งครัดทุกระดับชั้นการสอบสวน พร้อมทั้งใช้มาตรการทางกฎหมายในการป้องปรามผู้บุกรุก ตาม มาตรา 22 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504, มาตรา 25 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ตลอดจน ทำการฟื้นฟู ปลูกป่าและจัดการทำเอนคชุมชน เป็นต้น

ปัญหา คือการทำลายป่าอย่างไม่หยุดยั้งเกือบทุกพื้นที่ ทั้งของรายใหญ่ ผู้มีอิทธิพล ยากที่จะ แก้ปัญหาแม้จะใช้กฎหมายก็ตาม ยังอยู่ระหว่างการดำเนินคดีชั้นศาลอีกหลายราย ทั้งยังมีปัญหาจาก การต่อต้านจากกลุ่มองค์กรเครือข่ายชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างชะลอการดำเนินการ และยังมีคดีการบุกรุกเพื่อทำกินของประชาชนอีกหลายต่อหลายแปลง รวมทั้งกรณีบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน แห่งชาติ ป่าเขารังสาด ป่าทะเลสองห้อง และป่าพะยอมพอก อ.ห้วยยอด ซึ่งเป็นเขตรอยต่อ มีปัญหามา นานแล้ว ที่ผ่านมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมใช้มาตรา 25 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 เพื่อรื้อถอนทำลายพืชผลอาสินที่มีการบุกรุก ทรัพยากรป่าไม้ต้องบูรณาการการดูแล การปกป้องร่วมกัน จึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด จังหวัดตรัง มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีคุณค่ามากมาย แต่ ละปียังคงมีปัญหาการบุกรุกและเรียกร้องพื้นที่ทำกินเพิ่มอยู่เสมอ และยากต่อการแก้ปัญหา ทั้งยังเกิด การกระทบกระทั่งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่

ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขารังสาด ป่าทะเลสองห้อง และป่าพะยอมพอกจำนวนทั้งหมด 57,876.84 ไร่ที่ผ่านมาป่าสงวนแห่งชาติทะเลรังสาด-ทะเลสองห้อง-ป่าพะยอมพอก กินพื้นที่ 3 ตำบล คือ บางกุ้ง บางดี และวังคีรี อ.ห้วยยอด จ.ตรัง และยังมีค่ายลูกเสือไทยเฉลิมพระเกียรติอยู่ในพื้นที่ด้วย เคย สมบูรณ์แต่ปัจจุบันถูกบุกรุกอย่างรุนแรง โดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย บางแปลงมีการแผ้วถางพื้นที่ปลูก ยางพารา ไร่ชาในพื้นที่ให้กับนายทุนโดยเฉพาะ ซึ่งที่ผ่านมาจากอำเภอห้วยยอด ได้มีโครงการฝึกอบรม อาสาสมัครพิทักษ์ป่าเพื่อมาดูแลการป้องกันและปราบปรามป่าโดยเฉพาะ แต่ก็ทำได้ระดับหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะที่ค่ายลูกเสือทะเลสองห้อง เคยใช้เป็นสถานที่จัดงานชุมนุมลูกเสือโลก แต่กลับมีการบุกรุกป่า อย่างเด่นชัด ทำให้เสียภาพพจน์จังหวัดเป็นอย่างมาก

ป่าควนไม้งาม ป่าควนเหมียง ป่าควน 3 ชั้น ป่าควนใหญ่ เคยเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มี สัตว์ป่านานาชนิด เช่น หมู เสือ เสือลายพาดกลอน เม่น กระเจิง ค่าง ลิง เต่า ชะนีช้าง สมเสร็จ หมูป่า กระรอก ไก่ป่า ชะมด กวาง และอื่นๆ และมีเครื่องยาสมุนไพรในการรักษาโรคหลายชนิด และไม้สำคัญ หลายชนิดเช่น ไม้พะยอม ไม้หลุมพอก ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะเคียนราก ไม้ยาง ไม้ยุง ไม้สัก ไม้ขาวดำ ไม้แดง ที่สำคัญเป็นต้นน้ำของสายคลองที่ไหลลงมารวมกันกับคลองบางกุ้ง เป็นสายน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยง ชีวิตผู้คนในตำบลบางกุ้งและตำบลวังคีรี พื้นที่ที่ถูกทำลาย ก็พยายามยึดคืน และปลูกป่าทดแทน

การบุกรุกป่าผืนนี้เพื่อเป็นที่ทำกินเริ่มราวประมาณปี 2508 ใช้พร้า ขวาน และจอบ เป็น เครื่องมือ โดยใช้แรงงานคน เป็นการบุกถางป่าเพื่อทำไร่ปลูกข้าว ปลูกยางพารา เมื่อก่อนชาวบ้านยังม ีความเชื่อเกี่ยวกับป่าอยู่มาก ต้องเซ่นไหว้บูชาขอเจ้าป่าเจ้าที่เจ้าทางก่อนเข้าไปทำงานในป่า 3 ขอ 1) พระพุทธ 2) พระธรรม 3) พระสงฆ์ และไม่ว่าจะทำอะไรต้องบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขาเจ้าที่เจ้าทาง เช่น ก่อนกินข้าว ก่อนอาบน้ำ ก่อนขับถ่าย ก่อนล่าสัตว์ ก่อนนอน ก่อนตัดต้นไม้ ก่อนเผาป่า ก็ต้องบอกเจ้า ป่าช่วยคุ้มกันไฟให้

ประมาณปี 2511-2517 มีการสัมปทานป่าพะยอมพอก นายทุนเข้ามาสัมปทานตัดไม้เข้าโรงเลื่อย ถึง 3 โรง แต่ละโรงมีพื้นที่สัมปทานหลายร้อยไร่ คือที่บ้านโน 2 โรง ห้วยยอด 1 โรง หมัดสัมปทาน ป่าทั้งหมด ชาวบ้านเลยได้รู้ว่าป่ามีความสำคัญกับชุมชนเพียงใด จนต้องมาสร้างป่ากันใหม่

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹

“ป่า 3 อย่าง” ป่าไม้ 3 อย่างเป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับการความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านี้นอกจากเป็นการเกื้อกูลและอำนวยความสะดวก 3 อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้นี้ไม่ว่าจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยความสะดวกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยความสะดวก 4 อย่าง ซึ่งเป็นผลพลอยได้

“ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติ โดยที่ได้พระราชทานแนวคิดที่ว่าบางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยไว้ตามสภาพธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศน์บริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่า “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในหมู่ผู้รู้ทั่วไป

“ฝายชะลอความชุ่มชื้น” (Check Dam) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่ายๆ และประหยัด และได้ผลดีนั้นคือการสร้างฝายเล็กๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) มีอยู่ 2 ประเภทคือ ฝายต้นน้ำลำธาร สำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงใต้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และอีกประเภทหนึ่งคือ ฝายดักตะกอนดินและทรายมิให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝายทั้ง 2 ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและระบบวงจรน้ำที่อำนวยความสะดวกแก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่ง ดังตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

¹ ข้อมูลจากมูลนิธิชัยพัฒนา www.chaipat.or.th

แนวคิดมนุษย์นิเวศ²

ในการดำรงชีพของมนุษย์ มีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพธรรมชาติในภาพรวมโดยที่กระบวนการปรับตัวดังกล่าวมีลักษณะเป็นพฤติกรรมร่วมระหว่างสิ่งมีชีวิตหลาย ๆ สิ่งในสภาพแวดล้อมเหล่านั้น หรือเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน แนวคิดที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศได้ดีที่สุดคือ แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์นิเวศหรือนิเวศวิทยามนุษย์ (Human Ecology) (สรรเสริญ ทองสนั่น, 2542 : 153) ความคิดทางนิเวศวิทยายอมรับว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ซึ่งมีความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสิ่งมีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ ป่าไม้ สัตว์ป่าและสิ่งไม่มีชีวิตต่าง ๆ ซึ่งประกอบเป็นระบบนิเวศอยู่ภายใต้การโยงโยนของระบบเชื่อมโยงต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่ในระบบนิเวศ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากระบบสังคมที่มีองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสมดุลของระบบนิเวศ การจัดการ การที่มุ่งหวังให้เกิดความสมดุล จึงมุ่งถึงการที่จะทำให้มนุษย์สามารถอาศัยอยู่และพึ่งพิงกับระบบนิเวศ โดยไม่มีการทำลาย

อเนก นาคะบุตร (2536 : 83) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน กับการจัดการดิน น้ำป่าและภูมิปัญญาชาวบ้านกับทางเลือกการจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนชนบทและชนกลุ่มน้อย ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามชายขอบของประเทศมาเป็นระยะเวลานานับร้อยปีวิถีชีวิตและวิถีการผลิต ตลอดจนจารีตประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่สืบสานตกทอดกันมาโดยลำดับของชุมชนเหล่านี้ล้วนอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ภายใต้ความเชื่อที่ว่า

1. ดิน คือ “แผ่นดินแม่” เปรียบเสมือนแม่พระธรณีผู้ให้กำเนิดชีวิตและชุมชน
2. ป่า คือ “รก” แห่งชีวิตและวัฒนธรรมที่รวมสิ่งดีงามและความผูกพันต่อบรรพบุรุษและความเชื่อที่ทำให้การสืบสานของชุมชนและการทำมาหากินอยู่รอดมาชั่วลูกชั่วหลาน
3. น้ำ คือ “สายธาร” แห่งชีวิตที่เชื่อมโยงชีวิตทุกชีวิตเข้าด้วยกันและอยู่ภายใต้

กฎเกณฑ์แห่งป่าและแม่พระธรณีอันเปรียบเสมือน “สายรก” ที่เชื่อมทุกชีวิตสู่ครรภ์ของมารดา ประเวศ วะสี (2538 : 110) กล่าวว่า การที่มนุษย์เกิดมาจากธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติแต่มนุษย์ก็แยกตัว หรือทำตัวเหนือธรรมชาติ อันมีสาเหตุมาจากสมองของมนุษย์ที่มีโครงสร้างที่พิสดารเกิดเป็นความรู้ มีความคิด มีความต้องการ ซึ่งเป็นความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดอีกทั้งเป็นความต้องการที่อยู่เหนือธรรมชาติ เกิดการทำลายธรรมชาติโดยมนุษย์ ซึ่งกลายเป็นวิถีการทำลายของมนุษย์เองในที่สุดแต่ความเป็นมนุษย์ยังมีอีกมิติหนึ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในศักยภาพอันยิ่งใหญ่ ซึ่งคนทุกคนควรพัฒนาศักยภาพนี้ โดยการขยายจิตให้ใหญ่ที่จะไปเชื่อมดงกับธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ เกิดการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ บรรลุอิสรภาพ ความสุข ความรัก ความงาม มิตรภาพ สันติสุขและความสร้างสรรค์ อันไม่มีขีดจำกัด ความหมายของนิเวศวิทยา ได้มีนักนิเวศวิทยาและผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของ นิเวศวิทยาในเชิงวิชาการ ไว้ดังนี้

² แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนกับการอนุรักษ์ <http://library.senate.go.th>

พจน์ บุญเรือง (2538 : บทคัดย่อ) สรุปความหมายของนิเวศวิทยาไว้ว่า ในการสร้างสังคมใหม่ มนุษย์จะต้องยึดถือกฎเกณฑ์ของนิเวศวิทยา (Ecology) ซึ่งมีคำที่มาจากภาษากรีก คือ คำว่า oikos หมายถึง บ้าน หรือที่อยู่อาศัย กับคำว่า logos ศึกษาถึง อันเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

ประสิทธิ์ ประครองศรี (2543 : 20-25) ได้ให้ความหมายของนิเวศวิทยาไว้ว่า เป็นการศึกษา รูปร่างลักษณะ คุณสมบัติและความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงอย่างมีปฏิสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของ สิ่งไม่มีชีวิต หรือสภาพแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิตบนพื้นที่ หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ณ เวลาหนึ่ง สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่และส่งผลกระทบต่อการทำงานของพืชและสัตว์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ปัจจัยที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือสิ่งไม่มีชีวิต (Physical Factor) เช่น ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด ความชื้น เป็นต้น
2. ปัจจัยที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological Factor) ได้แก่ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่อยู่รอบ ๆ และมี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่เรากำลังศึกษาวิเคราะห์อยู่ เช่น พืช สัตว์ เป็นต้น
3. ปัจจัยที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองที่มีอิทธิพลต่อรูปร่าง ลักษณะขององค์ประกอบ คุณสมบัติและผลผลิตของสิ่งมีชีวิตที่ศึกษา

Amoe Hawky (1950) ได้ให้คำนิยามของมนุษย์นิเวศวิทยาว่า เป็นการศึกษาแนวทางการอยู่ ร่วมกันของกลุ่มมนุษย์ เพื่อความอยู่รอดในพื้นที่หนึ่งและมนุษย์ถือได้ว่าการพัฒนาที่เหนือสัตว์และพืช โดยมนุษย์ไม่อยู่ในระบบยอมจำนนต่อธรรมชาติ แต่มนุษย์อาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับ สภาพแวดล้อม ตลอดจนมีสถาบันตามลักษณะวัฒนธรรมและการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจาก ความหมายที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า นิเวศวิทยา คือการศึกษาถึงระบบสังคมกับระบบนิเวศระหว่าง สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยระบบสังคมเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในลักษณะที่ยั่งยืนถาวรภายใน ระบบนิเวศธรรมชาติหลายระบบ หากระบบใดระบบหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลกระทบต่ออีก ระบบหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ว่าจะ เป็น ป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือที่ดิน เป็นผลมาจากระบบสังคมที่มีการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศในระดับที่ รุนแรง เกินขีดความสามารถของระบบที่จะปรับตัวเข้าสู่ภาวะความสมดุลด้วยตัวเองได้ดังนั้นการแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมควรมีการปรับปรุงระบบภายในสังคมก่อนสิ่งอื่นใดจากแนวคิดเกี่ยวกับ มนุษย์นิเวศวิทยาดังกล่าว ทำให้ทราบว่ามีมนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกัน และกัน หากระบบสังคมมนุษย์และระบบนิเวศระบบใดระบบหนึ่งถูกทำลาย หรือสูญเสียมดุลไป จะ ส่งผลให้อีกระบบหนึ่งเสียสมดุลตามไปด้วย

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน³

วัฒนธรรมชุมชนคือรากฐานของวัฒนธรรมแห่งชาติ เพราะประชาชนชาวไทยทุกภาคได้ถือว่า ความเป็นพี่น้อง ครอบครัวและความเป็นชุมชน เป็นคุณค่าที่สำคัญอย่างมาก เป็นปัจจัยที่เกื้อกูลการ ดำรงอยู่ทางเศรษฐกิจของประชาชน เป็นลักษณะที่แสดงความเป็นอิสระของสมาชิกขณะเดียวกันก็มี

น้ำใจเป็นจิตวิญญาณของชาวไทย การพัฒนาที่มาจากใจของประชาชนชาวไทยจึงควรเน้นแนวทางที่ทำให้ความสำคัญเต็มที่กับความเป็นชุมชน วัฒนธรรม ทำให้เรารู้จักตัวเองภาคภูมิใจในตัวเอง มีศักดิ์ศรีมีความงาม มีระบบคุณค่ามีจิตวิญญาณ รู้จักครอบครัวของเรา หมู่บ้านท้องถิ่นและที่สำคัญคือประเทศชาติของเราทุก ๆ คน แนวคิดสำคัญ กล่าวได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชนกับการอนุรักษ์ป่า กาญจนา แก้วเทพ (2531) ให้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมในแต่ละด้านว่าเป็นวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมมารวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำ สร้าง ถ่ายทอด สะสมและรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติ ความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอันเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ดังนั้นวัฒนธรรม คือ ความรู้และการปฏิบัติของมนุษย์เอง โดยจะต้องมีระบบคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวกำกับตัวความรู้และการกระทำของมนุษย์ในแต่ละสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการดำรงชีวิต

ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา (2537) ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของหมู่บ้านล้านนา ที่มีผลมาจากการพัฒนาอย่างค่อนข้างอิสระจากอำนาจรัฐ ซึ่งนับเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างสังคมขึ้นมาตามแนวความคิด ความเชื่อของตน วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบสังคมชาวนา ที่ต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติและเพื่อนบ้านร่วมชุมชน รวมทั้งชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนั้นอุดมการณ์ของสังคมหมู่บ้านจึงนิยมความเรียบง่าย ใฝ่สันติช่วยเหลือแบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ เนื่องจากอุดมการณ์นี้ชาวบ้านสร้างขึ้นเองพวกเขาจึงมีศักยภาพสูงในการสืบทอดและในการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก แต่คงสาระอุดมการณ์ไว้

บุญเทียน ทองประสาน (2531) ได้กล่าวว่า ในระบบการทางวัฒนธรรมนั้นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม ชุมชนก็จะมีการปรับ หรือสร้างใหม่ทางอุดมการณ์อยู่เสมอ ซึ่งการปรับหรือสร้างใหม่นี้ อาจออกมาในรูปแบบของการปรับทั้งหมด หรือปรับเพียงบางส่วนที่ต่อต้านหรือปฏิเสธและรับแต่รูปแบบแต่ไม่รับเนื้อหา

2. การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่กลุ่มคนในสังคมต่าง ๆ ยึดถือและยอมรับเป็นแนวปฏิบัติ วัฒนธรรมเป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคมที่ทำให้เกิดแบบแผนของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มประชากร ระหว่างกลุ่มประชากรกับกลุ่มประชากรและระหว่างประชากรกับสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสามารถตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติได้ วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของมนุษย์ที่สร้างขึ้น ถ่ายทอด สะสมและรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมอาจปรากฏในรูปของความรู้ ความเชื่อ การปฏิบัติ ระบบคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัตถุสิ่งของและสัญลักษณ์อันเกิดจากการคิดและการประดิษฐ์ของมนุษย์

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536) ได้กล่าวถึงองค์ความรู้ของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า คือ วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น นั่นคือ ระบบคิด ซึ่งเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ 3 ทาง คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่ง

เหนือธรรมชาติ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอิทธิพลซึ่งกันและกันและยังเป็นตัวกำหนดแบบแผนวิถีการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ด้วยกัน ได้แก่ วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากร การเมืองการปกครอง การบริหารและกฎหมาย ศาสนาและความเชื่อ เป็นต้น องค์ความรู้ของคนในชุมชนเกิดจากการหล่อหลอมรวมสิ่งแวดลอมและธรรมชาติ รอบ ๆ ตัวคน เข้าเป็นหนึ่งเดียวกันแล้วพัฒนากลับกรองออกมาเป็นแนวคิดและอุดมการณ์ของสังคม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสมดุลโดยมุ่งนำความรู้ที่สั่งสมมาใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตไปตามครรลองได้อย่าง

สงบสุข โดยสุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ (2533) ได้เสนอไว้ 3 ประการ คือ

1. ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบไปด้วย ครอบครัว เครือญาติและชุมชน
3. ระบบความเชื่อ เช่น ศาสนา และพิธีกรรม

การให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าดั้งเดิม เช่น การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ หรือความเชื่อในการทำความดี ฯลฯ ดังปรากฏให้เห็นในหลายชุมชน ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นผลมาจากสมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา มีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้องและรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่องนอกจากจะมีส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้ว ยังมีส่วนที่สร้างจากอำนาจรัฐเพื่อครอบงำ ซึ่งส่วนนี้จากสังคมในอดีต จะเห็นว่าชุมชนดั้งเดิมมีความพยายามที่จะต่อต้าน จึงทำให้ส่วนที่เกิดจากการปรับตัวหรือการผลิตความคิดอุดมการณ์ขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบกับชุมชนของตนเอง

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงาน

โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง” แบ่งกระบวนการทำงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อม
 2. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล
 3. ขั้นตอนการปฏิบัติการ
 4. ขั้นตอนการสรุปและขยายผล
- (รายละเอียดกิจกรรมแต่ละขั้นตอนแนบภาคผนวก)

3.1 ขั้นตอนการเตรียมความพร้อม

เป็นกิจกรรมแรกในโครงการจัดขึ้นเพื่อชี้แจงที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย แผนกิจกรรมในโครงการ รวมถึงแนวทางการบริหารจัดการโครงการ ทำความรู้จักและสร้างความเข้าใจให้นักวิจัย นอกจากนี้ยังได้แบ่งบทบาทหน้าที่ภายในทีมวิจัย ในเรื่องการประชุมงาน การจัดการเอกสาร การเงินโครงการ และการจัดบันทึกรายละเอียดการทำกิจกรรมในโครงการ ซึ่งให้ทีมวิจัยเลือกกันเองตามความเหมาะสมและความถนัด

3.2 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

3.2.1 ที่มาและความสำคัญ

ทำความเข้าใจเหตุที่ต้องมีการเก็บข้อมูล เพราะข้อมูลเป็นเครื่องมือ เป็นสื่อที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งกับนักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการนำมาใช้ประโยชน์ต่อ

3.2.2 หัวข้อในการเก็บข้อมูล

ประกอบด้วย

- ประวัติความเป็นมาของป่าพะยอมพอก
- สภาพป่าในอดีต-ปัจจุบัน
- ดำเนิน เรื่องเล่า ความเชื่อ เกี่ยวกับป่า
- สัตว์ป่าที่เคยมี
- การใช้ประโยชน์จากป่าตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
- ความสัมพันธ์ของคนกับป่าตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

- ปัญหา/อุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าพะยอมพอก
- กติกาการรักษาป่าชุมชนที่อยากให้เกิดขึ้น
- แนวทาง/ข้อเสนอแนะ เพื่อป้องกันการบุกรุกป่า

3.2.3 แหล่งข้อมูล

ประกอบด้วย

- อดีตกำนันตำบลวังคีรี
- อดีตพรานป่า
- ผู้อาวุโสในชุมชน
- นักวิจัยที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับป่า

3.2.4 วิธีการเก็บข้อมูล

• วิธีการ

- การสัมภาษณ์ เน้นการสัมภาษณ์รายบุคคล เนื่องจากประสบการณ์แต่ละคนนั้นแตกต่างกัน การสัมภาษณ์ทำให้รู้ข้อมูลในเชิงลึก และสามารถซักถามได้อย่างละเอียด
- การสนทนากลุ่มย่อย ใช้กรณีที่การสนทนาเป็นประเด็นร่วม และแหล่งข้อมูลต่างมีประสบการณ์ในเรื่องราวหรือสถานการณ์เหล่านี้ร่วมกัน
- การสังเกต ใช้ได้ในทุกกรณี เช่น ใช้ควบคู่กับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การเดินสำรวจ
- การเดินสำรวจ ทำให้เห็นบริบทพื้นที่ป่าจริง ๆ เห็นสภาพว่าเป็นอยู่อย่างไร มีปัญหาอะไรบ้าง และเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร
- การศึกษา/สืบค้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ ข้อมูลจากกรมป่าไม้

• เครื่องมือ

- แผนที่ป่า ทำให้เห็นสภาพ อาณาเขตของป่าในภาพรวม ทำให้เข้าใจสภาพป่าผืนนั้นมากขึ้น อธิบายแล้วเห็นภาพ เข้าใจง่าย แม้ยังไม่ได้ลงพื้นที่จริง
- ภาพถ่าย ทำให้เห็นสภาพป่าในอดีต

3.2.5 วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล

ทีมวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาเรียบเรียง จัดพิมพ์ จากนั้นได้จัดเวทีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้ไปนำเสนอ เพื่อให้ทีมวิจัยและแหล่งข้อมูลได้ช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง และเติมเต็มในส่วนที่ขาด เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3.3 ขั้นตอนการปฏิบัติการ

เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการทำโครงการ เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้แก่ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเยาวชนและนักเรียนนักศึกษา ให้เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนป่า กิจกรรมสำคัญ ดังนี้

- **ปลูกต้นไม้กว่า 4,000 ต้น** ตลอดระยะเวลาการทำโครงการ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ อาทิ ในวันแม่แห่งชาติ หรือตามโอกาสอื่นที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว ทดแทนต้นไม้ที่ถูกทำลายไป สร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน และปลูกฝังการอนุรักษ์ให้กับเด็กและเยาวชน หลังจากปลูกแล้ว ได้เฝ้าติดตามการเจริญเติบโตอย่างสม่ำเสมอ
- **ทำฝายชะลอน้ำและฝายกักเก็บน้ำรวม 5 จุด** เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้ผืนป่า มีแหล่งน้ำให้สัตว์ป่าได้ดื่มกิน ชวนนักศึกษาทุกคนเข้ามาร่วมทำ เพื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ป่า
- **การสำรวจป่า** เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักศึกษาทุกคน เพื่อให้เด็กๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับป่า พันธุ์ไม้ สมุนไพร ร่องรอยสัตว์ป่า รวมถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงของผืนป่า และปัญหาต่างๆ เพื่อให้นักศึกษาได้รับรู้ปัญหา เกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าผืนนี้เอาไว้
- **การจับ GPS แนวเขตป่า** ทีมวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เดินสำรวจแนวเขตเพื่อจับ GPS แนวเขตป่าที่ชัดเจน สำหรับกันไว้เป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนต่อไป

3.4 สรุปและขยายผล

จัดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานร่วมกับกิจกรรมอำเภอยิ้มของอำเภอย้ายยอด เพื่อบอกเล่าที่ไปที่มาของโครงการ ความสำคัญ กิจกรรมที่ทำ ปัญหาอุปสรรค และผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ แก่หน่วยงานราชการที่เข้าร่วมประชุม 22 หน่วยงานของอำเภอย้ายยอด ชาวบ้านในพื้นที่ นักเรียนนักศึกษา

บทที่ 4

สรุปผลการดำเนินงาน

4.1 ข้อมูล

4.1.1 ข้อมูลพื้นที่ป่าในประเทศไทย⁴

ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยเหลืออยู่ราว 32% ลดลงไปเกือบครึ่ง หากเทียบกับเมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา สำหรับสาเหตุหลักของป่าไม้ที่หายไป มาจากการตัดไม้ทำลายป่า จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การทำลายป่าเพื่อการเกษตรเชิงเดี่ยวตามกระแสทุนนิยม การเติบโตของอุตสาหกรรมต่างๆ รวมไปถึงภาคการท่องเที่ยวที่เป็นหนึ่งในการสร้างผลกระทบต่อการตัดไม้ทำลาย หลายๆ จังหวัดที่เคยมีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ก็มีพื้นที่ป่าลดลงไปมากจากการตัดไม้ทำลายป่า จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการทำการเกษตรต่าง ๆ โดยเฉพาะพืชเชิงเดี่ยว ป่าส่วนมากถูกทำลายไปด้วยกระแสทุนนิยม เช่น การส่งเสริมการปลูกข้าวโพดในจังหวัดน่าน การเติบโตของอุตสาหกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตแต่ก็สร้างมลพิษตามมา

แม้ว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยจะเริ่มกลับคืนพื้นที่สภาพในช่วงสิบปีที่ผ่านมา จากการรณรงค์ของภาครัฐ กฎหมายที่เข้มงวดในการเอาผิดผู้กระทำผิดกฎหมายการทำลายพื้นที่ป่า รวมถึงกลยุทธ์ที่เปลี่ยนไปในการเอาใจใส่สังคมและสิ่งแวดล้อมของภาคเอกชน แต่นั่นก็ได้เป็นเพียงการเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่มากเท่ากับที่เคยสูญเสียไป จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุด ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดในแถบภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง เป็นต้น

ทั้งนี้บอกเลยว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่พึ่งพาผืนป่าและธรรมชาติอย่างมาก คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นหนึ่งในผู้สร้างผลกระทบทางตรง รวมถึงเป็นผู้ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างให้เห็นภาพคือเมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นไปดื่มด่ำบรรยากาศบนยอดดอยยอดเขา ความต้องการที่พักที่สะดวกสบายจึงเพิ่มตามไปด้วย ทำให้เกิดการสร้างห้องพักรับรองความต้องการนักท่องเที่ยว จนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด ส่งผลให้หน้าตาของผืนป่าในวันนี้

⁴ ข้อมูลจาก หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ <https://mgronline.com/travel/detail>

เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดในพื้นที่เต็มไปด้วยการก่อสร้างห้องพักแน่นขนัด และนับวันจะขยับขยายกินเนื้อที่ตั้งแต่ยอดไ้ระดับลงมาจนถึงไหล่เขา

ปัญหาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อป่าไม้และธรรมชาตินั้น ไม่ใช่แค่ทัศนียภาพที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังกระทบไปถึงสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ดังนั้นการแก้ปัญหาและการ “จัดระเบียบ” จึงต้องทำให้ทันการณ์ ในส่วนของรัฐที่เป็นเจ้าของพื้นที่ต้องดำเนินการตามกฎหมาย ขณะเดียวกันจังหวัดและหน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้กลับคืนสู่สภาพเดิมก่อนที่เสน่ห์ขุนเขาป่าไม้จะเลือนหายไป หรือก่อนที่จะมีอันตรายเกิดขึ้นจากอาคารที่พักที่ก่อสร้างโดยไม่ได้มาตรฐาน และผลักดันเข้าสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ โดยอาจนำหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาใช้ในการดูแลและอนุรักษ์ ซึ่งก็คือสร้างระเบียบการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและหาทางทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้นให้ได้ในที่สุด

4.1.2 ข้อมูลพื้นที่ป่าในจังหวัดตรัง

จังหวัดตรังมีป่าสงวน 64 ป่า เนื้อที่ 1,475,625 ไร่ แต่หลังจากมีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ทำให้คงเหลือป่าสงวน 58 ป่า เนื้อที่ 1,100,504 ไร่ ซึ่งผลจากการตรวจวิเคราะห์พื้นที่ด้วยภาพถ่ายดาวเทียม เมื่อปี 2553 ของกรมป่าไม้ พบว่าจังหวัดตรัง มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ประมาณ 668,150 ไร่ หรือร้อยละ 21.74 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งนับเป็นสถานการณ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤต เพราะตามหลักวิชาการป่าไม้ จะต้องมียพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่จังหวัด หรือประมาณ 1,235,250 ไร่

สำหรับ พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดตรัง ที่ยังคงเสี่ยงต่อการถูกบุกรุก หรือมีสถิติคดีป่าไม้ค่อนข้างสูง และต่อเนื่อง มีจำนวน 5 พื้นที่ ประกอบด้วย 1. อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ในพื้นที่ 6 ตำบล ของ อำเภอสิเกา และ อำเภอกันตัง 2. อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ในพื้นที่ 9 ตำบล ของ อำเภอนาโยง อำเภอเมืองตรัง อำเภอห้วยยอด และ อำเภอรัษฎา 3. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ในพื้นที่ 5 ตำบล ของอำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว และอำเภอนาโยง 4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-เขาคราม ในพื้นที่ 2 ตำบล ของ อำเภอวังวิเศษ และ อำเภอสิเกา 5.ป่าสงวนแห่งชาติในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ในพื้นที่ 8 ตำบล ของอำเภอสิเกา อำเภอวังวิเศษ อำเภอห้วยยอด อำเภอปะเหลียน และ อำเภอกันตัง

ทั้งนี้จังหวัดตรังได้จัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากร ป่าไม้ประจำปี 2555 เพื่อดำเนินงาน หรือฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด โดยการตรวจลาดตระเวน หรือเฝ้าระวังพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และดำเนินการตรวจยึด จับกุม ดำเนินคดีอย่างเคร่งครัดทุกระดับชั้นการสอบสวน พร้อมทั้งใช้มาตรการทางกฎหมายในการป้องปรามผู้บุกรุก ตามมาตรา 22 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504, มาตรา 25 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ตลอดจนจนทำการฟื้นฟู ปลูกป่าและจัดการทำเอนคชุมชน เป็นต้น

ปัญหา คือการทำลายป่าอย่างไม่หยุดยั้งเกือบทุกพื้นที่ ทั้งของรายใหญ่ ผู้มีอิทธิพล ยากที่จะแก้ปัญหาแม้จะใช้กฎหมายก็ตาม ยังอยู่ระหว่างการดำเนินคดีชั้นศาลอีกหลายราย ทั้งยังมีปัญหาจาก

การต่อต้านจากกลุ่มองค์กรเครือข่ายชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างชะลอการดำเนินการ และยังมีมติการบุกรุกเพื่อทำกินของประชาชนอีกหลายต่อหลายแปลง รวมทั้งกรณีบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาจริงสาด ป่าทะเลสองห้อง และป่าพะยอมพอก อำเภอห้วยยอด ซึ่งเป็นเขตรอยต่อ มีปัญหามานานแล้ว ที่ผ่านมาทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมใช้มาตรา 25 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เพื่อรื้อถอนทำลายพืชผลอาสินที่มีการบุกรุก ทรัพยากรป่าไม้ต้องบูรณาการการดูแล การปกป้องร่วมกัน จึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด จังหวัดตรัง มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีคุณค่ามากมาย แต่ละปียังคงมีปัญหการบุกรุกและเรียกร้องพื้นที่ทำกินเพิ่มอยู่เสมอ และยากต่อการแก้ปัญหา ทั้งยังเกิดการกระทบกระทั่งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่

4.1.3 ข้อมูลป่าวังคีรี

➤ ประวัติความเป็นมาของป่าพะยอมพอก (ชาวบ้านเรียกป่าควนใหญ่)

เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ.2508 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรได้ออกกฎกระทรวงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และ 6 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติพ.ศ.2507 กำหนดให้ป่าเขาจริงสาด ป่าทะเลสองห้อง และป่าพะยอมพอก ในท้องที่ตำบลบางกุ้ง และตำบลบางดี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เป็นป่าสงวนแห่งชาติ มีเนื้อที่โดยประมาณ 71,875 ไร่ ตาม แผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 12 (นครศรีธรรมราช) ซึ่งมีพื้นที่รับผิดชอบจำนวน 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และตรัง ต่อมาเมื่อปีพ.ศ.2530 ตำบลวังคีรีได้แยกตัวออกมาจากตำบลบางกุ้ง เขตพื้นที่ป่าสงวนดังกล่าวจึงมีอาณาเขตอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลวังคีรีด้วยเช่นกัน

ท้ายประกาศระบุว่าเหตุที่ประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากป่าพะยอมพอกแห่งนี้มีไม้ยาง ไม้ยูง ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง ไม้จำปา ไม้สามพอน และไม้ชนิดอื่น ซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติไว้

ข้อมูลดังกล่าวตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายศรีรักษ์ อ่อนชื่นจิตร อดีตกำนันตำบลวังคีรี ที่บอกไว้ว่า “ป่าผืนนี้เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิด ได้แก่ หมู เสือ ค่าง ลิง เต่า งู ชะนี ฯลฯ และมีเครื่องยาสมุนไพรในการรักษาโรคหลายชนิด ที่สำคัญเป็นป่าต้นน้ำ ของสายคลองทรายขาว ที่ไหลลงมารวมกับคลองบางกุ้ง เป็นสายน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในตำบลบางกุ้งและตำบลวังคีรี” สอดคล้องกับข้อมูลสัมภาษณ์ของนายฟอง คงชูศรี (บุตรชายของนายจาง คงชูศรี ผู้บุกเบิกป่าพะยอมพอกหรือป่าควนใหญ่เป็นคนแรก) ที่เล่าว่า “ป่าพะยอมพอกนี้เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ในตอนที่พ่อของตนเข้าไปอยู่นั้นไม่เคยมีใครเข้ามาอยู่เลยสักคนเดียว ในป่ามีสัตว์หลายชนิด อาทิ ชะนี ค่าง เสือ เม่น กระเจง ตัวนึ่ง กระรอก หมูป่า วัวป่า ไก่ป่า ไก่ฟ้า ชะมด ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีวานอีกหลายชนิด ได้แก่ วานหางช้าง ชิงดอคนเดียว มีคนมาหาเครื่องยาสมุนไพรในป่านี้นทั้งหมด และยังมีพันธุ์ไม้สำคัญหลายชนิด เช่น ไม้หลุมพอง ไม้ตะเคียนทอง ตะเคียนราก ไม้ยาง ไม้ยูง ไม้สัก ไม้ขาวดำ ไม้แดง และที่จำชื่อไม่ได้อีกหลายชนิด และหลายชนิดก็เป็นไม้ป่าที่ไม่มีใครในท้องถิ่นรู้จัก”

กฎกระทรวง

ฉบับที่ ๕๘ (พ.ศ. ๒๕๐๘)

ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๐๓

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ และมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

กำหนดให้ป่าเขารังสาด ป่าทะเลสองห้อง และป่าพยอมพอก ในท้องที่ตำบลบางกุ้ง และตำบลบางดี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๘

พระประกาศสหกรณ์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

➤ การบุกเบิกตั้งถิ่นฐานทำกิน

จากการที่ทีมวิจัย ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่จากผู้เกี่ยวข้องที่รู้ความเป็นมาของป่าผืนนี้ ทราบว่ามีชาวบ้านบุกเบิกป่าผืนนี้เพื่อเป็นที่ทำกินราวปี 2508 นายจาง คงชูศรี คือคนที่บุกเบิกคนแรก (ตอนนี้เสียชีวิตแล้ว) จากคำบอกเล่าของนายคอง คงชูศรี บุตรชาย บอกว่า “พ่อของผม เป็นคนแรกที่เข้าไปถางป่าผืนนี้ราวปีพ.ศ.2508 ถางป่าครั้งแรกประมาณ 10 ไร่ แล้วต่อมาอีกสองปีนายจอบ คงการ เข้ามาถางป่าด้วยประมาณ 12 ไร่ ป่าผืนนี้เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มากไม่เคยมีใครเข้ามาอยู่เลยสักคนเดียว”

นายแหลม ทองเถา (ตอนนี้เสียชีวิตแล้ว) เป็นอีกคนหนึ่งที่ร่วมบุกเบิกป่าผืนใหญ่ จากคำบอกเล่าของนางอารีย์ ช่วยศรี และนางบุญสุข ส่งเสริม บุตรสาวของนายแหลม ได้ความว่า “เข้ามาอยู่ที่ป่าผืนใหญ่กับพ่อและแม่ ครอบครัว มีพี่น้องทั้งหมด 12 คน ไม่มีที่ดินทำกิน ต้องใช้วัวควายขนสัมภาระมายังป่านี้ สถานที่ที่พ่อไปบุกเบิกเป็นพื้นที่ลาดบริเวณตีนผืนใหญ่ ใช้พร้า ขวาน และจอบเป็นเครื่องมือในการถางโดยใช้แรงงานคนล้วนๆ ส่วนแม่ทำไร่ปลูกข้าว ฉันไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะว่าโรงเรียนอยู่ไกลต้องเดินทางประมาณ 15 กิโลเมตร ตอนเข้ามาอยู่ช่วงแรกลำบากมากโดยเฉพาะถ้าฝนตก ต้องอดมือกินมือ วันไหนหากไม่มีข้าวกินก็กินหัวมันกับข้าวโพดแทนข้าว ยามป่วยไข้ก็ต้องพึ่งยาสมุนไพรมารักษา ป่าผืนใหญ่นี้มีของดีอยู่มากมาย ทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เราเป็นครอบครัวใหญ่ มีลูกหลายคน พ่อกับแม่จึงต้องหาที่เพื่อบุกเบิกจับจองที่ใหม่ๆ เพื่อสร้างที่ดินให้กับลูกเรามีกันทั้งหมด 12 คนพี่น้อง พ่อได้บุกเบิกที่ดินทำกินประมาณ 230 ไร่ เพื่อมาแบ่งให้กับลูกจำนวน 12 คน พ่อได้สั่งไว้ว่าอย่าไปทำลายธรรมชาติ อย่าไปตัดไม้ที่เป็นพื้นที่ผืนป่า ถ้าหากเราไม่มีธรรมชาติ พวกเราก็ไม่มีที่ทำกิน ให้คิดเสมอว่าธรรมชาติให้ชีวิตเรา”

➤ การสัมปทานป่า

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายศรีรักษ์ อ่อนชื่นจิตร อดีตกำนันตำบลวังศิรี เกี่ยวกับการสัมปทานป่าได้ความว่า มีการสัมปทานป่าพะยอมพอกในปีพ.ศ.2511-2517 เพราะว่าการนั้นมิใช่แล้ว ญาติของท่านก็ได้สัมปทานป่าไม้อะยอมพอกที่โรงเลื่อยบ้านท่าประดู่ ตำบลเขาขอบ อำเภอยะยงต์ในปัจจุบัน

จากคำสัมภาษณ์ของอดีตกำนันสอดคล้องกับข้อมูลที่สืบค้นได้จากเว็บไซต์ของสืบ นาคะเสถียร เกี่ยวกับการที่มาของการสัมปทานป่าไม้ ว่าประเทศไทยมีการสัมปทานป่าไม้อย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2511 มีพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นป่าสัมปทานรวมทั้งสิ้นประมาณ 230,000 ตาราง กิโลเมตร แต่ต่อมาในปีพ.ศ. 2522 คณะรัฐมนตรีมีมติปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่สัมปทานทั้งหมด ต่อมา พ.ศ.2527 รัฐบาลมีมติเปิดป่าสัมปทานเพื่อผ่อนคลายเป็นให้มีการทำไม้ได้อีก 24,063 ตารางกิโลเมตร รวมแล้วเป็นพื้นที่ป่าสัมปทานทั้งสิ้น 130,815 ตาราง กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 25.5 ของพื้นที่ประเทศ ส่วนป่าที่เหลืออยู่ร้อยละ 3.5 ของประเทศถูก กำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ในปีพ.ศ.2518 ชาวบ้านได้เข้าไปบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำกินมากขึ้น ต่อมาได้มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาสำรวจเพื่อที่จะออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ส.ป.ก.4-01 ให้กับชาวบ้าน สมัยนั้นนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี

➤ สภาพป่า/วิถีชีวิตของผู้คนในอดีต (ประมาณ 50 ปีที่แล้ว)

1. นายศรีรักษ์ อ่อนชื่นจิตร์ อดีตกำนันตำบลวังคีรี เล่าว่า “สมัยก่อนป่าพะยอมพอกนี้เป็นป่าต้นน้ำและเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์นานาชนิด เช่น หมู เสือ ช้าง เลียง ลิงผา จิงโจ้ เต่า งู ชะนี และยังมีเครื่องยาสมุนไพร ในการรักษาโรคหลายชนิด เพราะคนสมัยก่อนหาโรงพยาบาลนั้นยากมากเหลือเกินอย่างดีก็มีแค่สุศาลา ในการรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย แต่ในการเดินทางไปแต่ละครั้งใช้การเดินทางเท้า ระยะทางในการเดินไม่น้อยกว่า 20 กิโลเมตร กว่าที่จะถึงจุดหมาย การดำเนินชีวิตในการเป็นอยู่ก็มีการทำไร่ กลางป่าในเขตป่าสงวน ทำกันแบบเลื่อนลอย บางคนสร้างโดยการถางป่า โคนไม้ด้วยขวานทำด้วยแรงงานคนล้วนๆ ถ้าหากคนไหนที่ไม่มีความพยายามก็จะไม่สำเร็จ อยู่ในป่าต้องกินของป่าเช่น ปลูกผักกินเองหรือไม่ก็ต้องกินหอยกกล้วย นำมาปรุงเป็นอาหารเช่น แกงเผ็ด แกงเลียง ขอย่างเดียว อยู่ในป่าอย่าได้ขาดกะปิ ขาดเกลือ ไฟไปหาข้างหน้าได้เพราะใช้หิน หรือไม้ไฟทำให้เกิดประกายไฟได้ ไฟฟ้าไม่มีใช้ เราจึงใช้ได้ทำเป็นคบเพลิง หรือตะเกียงขวด มาทำให้เกิดแสงสว่าง โดยใช้ขวานเจาะต้นยางเอาน้ำมันของต้นยางมาใส่กระบอก หรือขวด แล้วใช้ผ้าอุดปากทำให้น้ำมันยางซึมขึ้นผ้าแล้วจุดไฟใช้ในการดำรงชีวิต น้ำใช้ได้มาจากป่าต้นน้ำ ชื่อว่าป่าหนองผักบุ้ง ที่ราบลุ่มที่เก็บน้ำของป่าควนใหญ่หรือว่าป่าพะยอมพอกนั้นลักษณะเป็นสายคลองเรียกว่าคลองทรายขาว แล้วไหลมารวมคลองบางกุ่มได้ไหลผ่านมายังตำบลบางกุ่มและตำบลวังคีรี ราษฎรได้ใช้ดำรงชีวิตในการเลี้ยงสัตว์และเพราะปลูกพืชผักใช้ในการเลี้ยงดูครอบครัวในสมัยนั้น

เมื่อพ.ศ. 2530 ตำบลวังคีรีได้แยกมาจากตำบลบางกุ่ม ตาเป็นกำนันคนแรกของตำบลวังคีรี เป็นอยู่ 14 ปี เกษียณตอนพ.ศ.2544 ปัจจุบันทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปหมดตั้งแต่อาชีพ รายได้ ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา ก่อน พ.ศ. 2530 บ้านเราไม่มีอะไรเลยเป็นทางดิน เป็นถนนดิน ไฟฟ้าเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2532 ถนนก็พัฒนาตามมาจากถนนดินก็กลายเป็นถนนลูกรัง ถนนหิน แล้วก็ได้กลายเป็นถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีตในปัจจุบัน ตาตั้งความหวังว่า เราต้องสร้างถนนลาดยางในตำบลเราให้ได้ อย่างน้อยก็ทำสายเอกๆ และต้องมีประปาให้ครบทุกหมู่บ้าน ต้องขยายเขตไฟเข้าไปถึงทุกหมู่บ้านซึ่งก็ทำได้หมดตามที่หวังและตั้งใจ สมัยตาเป็นกำนันก็มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินก็มีการบุกรุกป่าเพื่อทำกิน พอมีครอบครัวต้องหาที่ทำกิน คนมากขึ้นก็บุกรุกป่ามากขึ้นเพื่อสร้างครอบครัวเติบโตไปเรื่อย สมัยนั้นเป็นป่าสงวนเป็นป่าใหญ่สมัยตาเด็กยังจำได้ เช่น ต้นน้ำลำธาร พวกสัตว์ ต้นไม้ ตอนตาเด็กบ้านที่อยู่ปัจจุบันตกกลางคืนเสือเข้ามากินวัว พอค่ำไม่มีใครกล้าเดินไปไหนแล้วกลัวเสือ ตอนที่เป็นกำนันมีอยู่ประมาณ 600-700 ครัวเรือน สมัยนั้นตาได้เลี้ยงช้างไว้ 2 เชือก เลี้ยงด้วยความชอบตอนนั้นตัวละประมาณ 35,000 บาท ชื่อช้างชุมพล ตัดงา 2 ครั้งวิธีการตัดงาก็ต้องนำมันต์มาจากวัด เริ่มแรกพรหมที่งาก่อนที่จะตัด อยู่กันประมาณ 20 ปี ภายหลังได้บอกขายต่อไป เนื่องจากเลี้ยงไม่ไหว

พ.ศ. 2518 รับหมาก่อสร้าง เช่น อาคารโรงเรียนเอาช้างไปลากไม้ เลื่อยไม้ขาย ไม้ป่าทั้งเพไม่มีใครว่าใครเลือกเอาได้เลยได้หมดพอใจต้นไหนตัดได้เลยไม้ก็งามมาก เช่น ไม้ยูง ยาง พังตาล ไม้เบญจพรรณต่างๆ ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง ไม้แดง สารพัดไม้ประกอบเป็นร้อยรายชื่อ ตากลัวเด็กสมัยนี้ไม่รู้ต้นไม้สมัยตาเข้าป่ารู้จักหมดต้นไม้อะไร และต้นไม้ทุกต้นจะมีชื่อเรียกหมดเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย ที่ป่าไม้ไม่มีใครรู้จัก มันเปลี่ยนไปหมด

ช่วงประมาณพ.ศ.2510 ป่าเสื่อมโทรม สมัยนั้นเป็นป่าสงวนทั้งหมดที่มีอยู่ทางองค์การป่าไม้ จังหวัดช่วงนั้นให้สัมปทานขออนุญาตตัดไม้เข้าโรงเลื่อยและก็ได้ให้ชาวบ้านขออนุญาตเหมือนกันในการ ขอดตัดไม้ทำบ้านหรือใช้สอยแต่รายชาวบ้านไม่ได้ขอคน 4-5 ต้นไม่หมด แต่โรงเลื่อยสัมปทานที่หนึ่ง หลายๆร้อยไร่ สมัยนั้นโรงเลื่อยบ้านเรามีอยู่ 3 โรง ท่าโต 2 โรง ห้วยยอด 1 โรง ชื่อ นายทก ไทรงาม บริษัทงานทวีสองพี รัตนดิลก ณ ภูเก็ต อีกโรงอยู่ที่ห้วยยอดจำชื่อไม่ได้ ให้สัมปทานทุกปี โรงหนึ่งโค่น เป็นร้อยๆไร่ คิดดู 3 โรงโค่นเท่าไรในแต่ละปีเขาจะคิดบัญชีไม่เป็นไม้ใหญ่ ไม้ต้นใหญ่สัมปทาน สมมุติฐานว่าที่ละ 500 ต้น ประเภทอะไร ไม้อะไรบ้างให้กับโรงเลื่อยนี้แปลงไหนอาณาเขตจากไหนถึง ไหนแล้วก็ต้องตีตราหมายเลขของโรงเลื่อยแต่ละโรงเพื่อเก็บค่าภาษีเข้ารัฐ แต่หารู้ไม่ว่าสัมปทานนี้ แหะเลทำให้ป่าเสียหายหมด พอหลังจากนั้นปีต่อมาก็เลื่อนไปแปลงใหม่เลื่อนไปเรื่อยๆจนถึงทะเลสองห้อง ถึงเขาหน้าแดงต่อถึงอ่าวตง สมัยนั้นตากก็รับจ้างให้ลากไม้โดยใช้ช้างพลายชุมพลที่เลี้ยงไว้ไม่ใช่เพียง เท่าแต่ตา มีหลายคนที่ทำร่วมกันโดยเฉพาะที่มีช้างก็มาลากมารวมหมอนหรือลากมารวมให้กองเดียวกัน เพื่อให้สะดวกต่อการขนตอนรถเข้าไปบรรทุก แต่ตอนนั้นเขาก็จ้างเป็นเมตรหรือเป็นคิว เลื่อยต้นไม้ ใหญ่ออกแล้วความเขียวของป่านั้นก็ยังเหลืออยู่รอยทางที่รถเข้าไปเอาไม้ก็มีรอยทางเดินอยู่คนที่อยู่แถว ก็ได้ชวนกันไปทางทำไร่หรือทำข้าวไร่เพราะมันทำง่ายแล้วไม่ใหญ่ไปหมดแล้วไม่ต้องถางมากปีละ 4-5 ไร่/คน แต่หลายคนถางมันก็หมดไปเรื่อยในแต่ละปี สมัยนั้นไม้ที่เขาสัมปทานแล้วไม่เอาก็เหลืออยู่ ตะเคียนทรายเลื่อยไม่ออกเนื้อมันเป็นทรายเสร็จแล้วชาวบ้านโค่นกันต้นหนึ่งประมาณ 4-5 คนโอบยาว สวยชาวบ้านโค่นทั้งเผาไฟหมดเพื่อที่จะทำอะไรความเป็นป่าที่ได้หมด ถึงก็ต้นน้ำลำธารมันก็หมดไปกับป่า แต่ก่อนจะมีน้ำซับน้ำซึมรากไม้ฝนตกลงมาน้ำก็จะคัก ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้หายไปหมด สัตว์ก็เช่นกันมัน ต้องไปเรื่อยไม่มีพื้นที่ให้อยู่ให้กินเพราะไปแย่งพื้นที่มันก็เลยหมด ตาว่าไม่นานเราจะได้เห็นพวกสัตว์ ต่างๆแล้วอาจจะไปรุ่นตาแต่รุ่นหลังนี้ไม่แน่ ตาก็ไม่แน่ใจว่าตอนเลิกสัมปทานน่าจะก่อนปี พ.ศ. 2520 พอจากเลิกสัมปทานแล้วสิ่งที่เลวร้ายกว่านั้นก็คือพวกนายทุนที่อุตสาหกรรมอยู่ร่วมกับพวกป่าไม้หรือ อุตสาหกรรมป่าในสมัยนั้นพอเสร็จมันลักตัดพวกได้จำนวนที่ต้องการหรือมากมันเป็นไม้เถื่อนวิธีการที่ให้ ไม้ถูกต้องก็ให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้จับแล้วตกเป็นของหลวงก็เปิดประมูลหรือสัมปทานก็ได้ให้พวกที่มันตัดไม้ไว้ ก่อนหน้านั้นก็คือนายทุนที่ร่วมหัวกับเจ้าหน้าที่ก็ส่งไปแปรรูป กทม. ทำอยู่แบบนี้หลายปีจนหมดไม้ ร้ายกว่าสัมปทานหลายเท่าเพราะลักตัดเลือกแต่ต้นที่งามสวย ปัจจุบันหมดไม่เหลืออะไรแล้ว เหลือก็ เป็นป่าเล็ก แม้ห้ามแต่มันก็ยังบุกทุกปีทุกวัน

ตอนที่จำความได้พ่อของตากก็เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่แล้ว ชื่อร่วง เป็นคนเจ้าสำราญสนุกสนานเป็นคน นาวางแต่แม่ของตาเป็นทีนี้เกิดที่นี้ที่บ้านหลังนี้ ตาเคยไปเที่ยวที่เขาออกช้างที่อ่าวตงคนที่สามารถทำ คอกช้างต้องมีความรู้เช่น ภูมิประเทศในการทำคอกช้างต้องดูทางเดินของช้างหลายๆเรื่องหลังจากนั้นก็ ทำคอก การทำคอกก็ให้ปากกว้างเป็น 4-5 กิโลเมตรแล้วก็แคบเข้ามาเสร็จก็ไปตามหาช้างไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็ไล่ มาเรื่อยๆยิงปืนส่งเข้าจนกว่าจะเข้าคอกที่ทำไว้ก็ปิดประตูจับช้าง วิธีการทำคอกช้างมีหลายวิธี เช่นถาง ป่าให้เตียนใช้ไม้ปักหลักกลางคั่นตามไฟไว้เป็นจุดไว้ต้นทาง ที่หลังก็ตัดไม้ทั้งต้นที่หลายๆยกได้เอาไป ผูกกับต้นไม้จนเป็นรั้วแล้วก็โค่นไม้มาปิดอย่าให้ช้างเห็นว่าเป็นรั้วไว้ทำยาวจนถึงมีประตูปิดยาวหลาย ร้อยเมตร ต้องมีช้างต่อตัวเก่งคู่กับหมอเผ่า คนที่จะเอาช้างมาใช้ก็เลือกเอามาว่าทำอะไร ต้องเลือกช้าง

หนุ่มสาว แล้วก็มาฝึก กว่าจะรู้เรื่องทำงานได้ใช้เวลาหลายเดือนในการฝึก สมัยนั้นก็มีโจรลักช้างของ ตากีเคยถูกลัก แต่ตามกลับมาได้อีก เพราะถึงกันหมดป่าแถวบ้านเราเขาเรียกว่าป่าทะเลสองห้อง ป่าเขาลางสาด ป่าพะยอมพอกเป็นป่าเดียวกันแต่มาถูกแบ่งเป็นตอน ป่าเขาลางสาดจะอยู่ติดอยู่วังกุ่ม ป่าพะยอมพอกจะติดวังคีรี ป่าทะเลสองติดบางดีหมด สมัยก่อนตาเดินทั่วหมดเข้าไปเอาไม้ไปถึงอ่าวตง ถึงลำทับกระบี่แต่ปัจจุบันไปไม่ถูกหลงแน่”

2. นายคอง คงชูศรี เล่าว่า “ผมเป็นลูกของนายจาง พ่อได้พาผมเข้าไปอยู่ในป่า เข้าไปถางป่าเพื่อเป็นการจับจองที่ดินในปี พ.ศ. 2508 ว่าสมัยเด็กๆ ได้เข้าป่าไปทำอะไรและถางป่ากับ พ่อ ช่วงนั้นผมตัวเล็ก พ่อให้ผมขี่คอไปยังป่าสีที่ถาง เมื่อไปถึงก็นั่งอยู่บนขอนไม้ ซึ่งเป็นขอนขนาดใหญ่ผมสามารถนั่งเล่นได้สบายๆ ผมกับพ่อได้เข้ามาอยู่เป็นครอบครัวแรกที่เข้ามาอาศัยในป่าพื้นที่นั้น ต่อมา 2-3 ปี ก็มีนายขับ คำศรี และนายไข พลเดช เข้ามาถางป่าเป็นคนต่อไป ผมเข้ามาอยู่แบบ กล้าๆ กลัวๆ เพราะผมเป็นเด็ก มีสัตว์ที่ดุร้ายก็มี มีนกมีความขี้กลัว ชะลิ ลิง กระเจง หมูป่า นกเงือก นกเงือก เป็นต้น พ่อกับผมต้องเดินด้วยเท้าเป็นระยะทาง 20 กิโลเมตร แรกๆ เข้ามาอยู่ด้วยความลำบากมากๆ ที่เข้ามาอยู่ที่นี่ มีความจำเป็นเพราะไม่มีที่ทำกินก็เลยต้องตัดต้นไม้มาทำกิน ผมไม่สบายพ่อก็ใช้แบ่งที่ทำจากข้าวสารผสมใบไม้อื่นๆ มาพอกตัวให้ การที่เราได้แบ่งมาพอกตัวนั้นมันยากเหลือเกิน เพราะต้องแช่ข้าวสารให้พองก่อน แล้วนำไปตำกับครกไม้ ใช้สากตำจนเป็นแป้งแล้วผสมกับ ใบคลุ้ม ใบคล้า ผสมกันแล้วใช้พอกตามตัว จะทำให้ความร้อนลด ใบขึ้นรักษาท้องร่วง ใช้ใบของมัน มาเคี้ยวให้ละเอียด ซึ่งเป็นยาขนานที่มีรสชาติดมแต่เป็นยาตัวที่ดีที่สุดของสมัยโบราณ ว่านสบู่เลือด เปลือกไม้แห้ว เป็นยาเลือดยาลม ชิงดอกเดียว ไม้ค้อนตีหมา ฝนแสนห่า แคลมกล้อง ย่านฮีเกาะ ย่านสะบ้า ใช้สระผมในสมัยก่อน ถ้าหากต้องการให้ผมดำก็ใช้ขี้จิ้งหอยโข่งทาเส้นผม เส้นผมจะดำเป็นเงางาม ผมมาอยู่ที่นี่กับพ่อ ถ้าหากต้องขนย้ายสัมภาระก็ต้องใช้ วัว ควาย บรรทุกสิ่งของเข้าอุปโภค บริโภค และไม่ได้อยู่บ้านที่แข็งแรงแต่อยู่ในหนา ซึ่งออกแรงทำกันเอง ใช้ไม้ใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้รอบตัว

ผมมีพี่น้องทั้งหมด 6 คน ก็มาถางป่านั้นแล้วแบ่งๆ กันออกไปให้พี่น้องแต่ละคนก็ไม่มาก พื้นที่ที่ถางมาเป็นเนื้อที่ในปัจจุบันเป็นจำนวน 200 ไร่ แต่โชคดีทางการเข้ามาสำรวจ ให้เป็นพื้นที่ทำกินในสมัยนั้น พวกเราปลื้มใจที่ทางการได้ให้สิทธิทำกิน เราไม่ได้บุกรุกพื้นที่ที่เป็นควนหรือเป็นป่าต้นน้ำ เพราะป่าพื้นที่นั้นทำให้พวกเรามีชีวิตที่ดีขึ้น ผมจะไม่ยอมให้ใครมาทำลายป่าที่เป็นป่าทางการครอบครอง”

3. นางอารี ช่วยศรี เล่าว่า “นายแหลม ทองเถา พ่อเป็นผู้บุกเบิกป่าควนใหญ่ เป็นพื้นที่ป่าพะยอมพอกพื้นที่ของหมู่ที่ 4 ตำบลวังคีรี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ฉันเข้ามาอยู่ป่าควนใหญ่กับพ่อและแม่ เพราะครอบครัวฉันมีพี่น้อง 12 คน แล้วไม่มีที่ดินทำกิน ใหม่ๆ บางครั้งต้องกินข้าวโพดแทนข้าว สถานที่ที่พ่อไปบุกเบิกเป็นพื้นที่ลาดบริเวณตีนควนใหญ่ หนังสือก็ไม่ได้เรียน ระยะในการทางประมาณ 15 กิโลเมตร จึงจะถึงโรงเรียน ฉันกับพ่อเดินเข้ามาในป่านี้ต้องใช้ วัว-ควายขนสัมภาระ เข้ามาอยู่กับพ่อใช้ได้เป็นคบเพลิงตามเพื่อทำให้เกิดแสงสว่าง ใช้หิน กับไม้ไฟทำให้

เกิดประกายไฟ ตอนมาอยู่ป่านี้เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความชื้น อากาศเย็น แม้ทำไร่ปลูกข้าว ต้องทำไร่มากเพราะมีลูกมาก อาศัยอยู่ด้วยความลำบากอย่างมาก ถ้าหากฝนตกก็ต้องใช้ปลาล้างข้าวเปลือกต้องนำมาตากกับครกเพื่อที่จะให้เปลือกออกจนเป็นสารเอามาหุงได้ ในเรื่องของ การรักษาไข้ก็พึ่งกับยาสมุนไพรรักษาไข้ ถ้าหากว่าเป็นไข้หวัด ให้นำใบไม้สามตำมอาบเพื่อเป็นการรักษา เช่น ส้มตำ ส้มเฟือง ส้มมะขาม มาตำเพื่อนำมาอาบ ถ้าหากว่าตัวร้อนใช้หญ้าไต้ใบนำมารักษาไข้ ถ้าหากว่าไข้เลือดออกใช้ต้นพุทธรักษา (โทองเทงบ้าน) นำมาตำกินแล้วอาการจะบรรเทา ป่าควนใหญ่มีของดีอยู่มากมาย ทรัพยากรทางธรรมชาตินี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก สำหรับพ่อแม่ที่มาทำไร่เพื่อสร้างที่ดินให้กับลูกสมัยก่อน ใช้การถางป่าด้วยขวาน พร้า จอบ เป็นเครื่องมือที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่อยู่ตรงนี้เป็นป่าต้นน้ำคลองทรายขาว จะไหลลงมายังหนองผักบัว เป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 4 ตำบลวังคีรี ในปัจจุบัน ใช้ดำรงชีวิตให้กับคนในอดีตและปัจจุบัน พ่อของได้บุกเบิกที่ดินเพื่อเป็นที่ทำกินให้ลูกๆ ได้สร้างบ้านเรือน ที่ทำกิน ครอบทั้ง 12 คน พ่อสั่งไว้เสมอว่าให้ช่วยกันดูแลป่า ดูแลธรรมชาติ ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้พวกเรคงไม่อยู่มาจนถึงวันนี้”

➤ พันธุ์ไม้/พันธุ์สัตว์ที่เคยมีในป่าพะยอมพอก

- พันธุ์ไม้ เช่น ไม้ยาง ไม้ยุง ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะเคียนทราย ไม้หลุมพอง ไม้จำปา ไม้สามพอน ไม้พะยอม ไม้ขนุนปาน ไม้พังตาล ไม้แดง ไม้พน ไม้ นาคบุตร ไม้หว่า ไม้ลายตอก ไม้เทพทาโร ไม้เคี่ยม ไม้ปอ ไม้ดงข้าว ไม้ แชะ
- สัตว์ป่า เช่น เสือ ช้าง หมีควาย หมีขอ หมีคน ค้างคูด หมูป่า ลิงเสน ลิงเล็ก ลิงหางโค้ง ชะมด ชะนี ตัวนึ่ง กระเจง กระรอก สมเสร็จ วัวแดง กระตัง อี แกวง เนื้อทราย เลียงผา ควาญ ไก่ป่า นกเงือก นกเง้ง นกหว่า เหยี่ยวหัวขาว นกเกือบทุกชนิด

➤ ตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อเกี่ยวกับป่า

ความเชื่อเรื่องการตัดไม้ ก่อนตัดไม้ต้องบอกกล่าวเพื่อเป็นการขอเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครอง หรืออยู่ในป่า เช่น ปู่แขก ปู่ชี เจ้าป่าเจ้าเขา ทวดควนใหญ่ ทวดเขาไม้แก้ว ทวดควน ลิง ทวดควนสามชั้น นายดำเจ้าดิน นายอินเจ้าป่า เจ้าห้วย เจ้าหนอง เจ้าท่า ต้องเอ่ยนามหรือออกชื่อให้ครบถ้วน เรียงลำดับให้ถูก ถ้าไม่ครบเชื่อว่าหรือกลัวว่าอาจเกิดอันตรายได้ คนที่เข้าป่าจึงต้องจำให้ได้ทั้งหมด หรือไม่ก็ต้องเอาคนที่มีความรู้เรื่องนี้เข้าป่าด้วย แต่ส่วนใหญ่คนที่อยู่ในวัย 60 ปี ขึ้นไป มักจะเอ่ยนามถูก ทำถูกวิธีตามความเชื่อของแต่ละคน และ ถ้าคนที่ไปตัดไม้หรือไปทำอะไรในป่าถ่านำของกินไป เช่น ข้าว น้ำ แกง ก็ต้องเอาไปวางบนก้อนหิน ที่สะอาด แต่ส่วนใหญ่มักหาใบไม้แล้ววางอาหารกับข้าวบนใบไม้นั้น พร้อมเอ่ยคำที่เป็นการแสดงความเคารพ ขอบคุณ และขอให้รักษาความปลอดภัยให้กับคนที่ไป เป็นการแสดงความเคารพของผู้ที่เข้ามาตัดไม้ และช่วยให้เกิดความรู้สึกสบายใจเพราะได้ทำ

ถูกต้องตามหลักปฏิบัติ มิได้ละเมิดหรือดูหมิ่นแต่อย่าใดกับทวดที่นับถือที่ได้กล่าวข้างต้น ก่อนที่ตัวเองจะกิน

ต้นไม้ที่จะตัดถ้ามีสัญลักษณ์เป็นร่องลม หมายถึงกิ่งต้นไม้ทั้งสองต้นที่อยู่ใกล้เคียงกันกิ่งติดกันตัดไม่ได้เลย เจ้าที่แรงมาก โดยเฉพาะไม้หลุมพอ คนตัดก็จะมีอันเป็นไปอาจถึงตายได้ ที่นี้เคยมีคนตายแล้วกลับจากตัดไม้อยู่ได้ 2-3 วัน จึงเป็นเลือดตายโดยไม่รู้สาเหตุ และถ้าเห็นต้นไม้ที่รากข้ามห้วยหรือข้ามคลองหรือสายน้ำลอดผ่านห้ามตัดเด็ดขาด

ความเชื่อเรื่องการทำไร่ ก่อนทำไร่ต้องบอกกล่าว ปู่แซก ปู่ชี เจ้าป่าเจ้าเขา ทวดควนใหญ่ ทวดเขาไม้แก้ว ทวดควนลิง ทวดควนสามชั้น นายดำเจ้าดิน นายอินเจ้าป่า เจ้าห้วย เจ้าหนอง เจ้าท่า ถ้าคนที่ไปทำไร่นำของไปกินในป่า ต้องแบ่งส่วนหนึ่งตั้งให้กับเจ้าป่าเจ้าเขา ทวดที่นับถือที่ได้กล่าวข้างต้น ก่อนกินเอง

ความเชื่อเรื่องการเข้าป่าล่าสัตว์ ก่อนเข้าป่าล่าสัตว์ต้องบอกเพื่อขอสัตว์กับ ปู่แซก ปู่ชี เจ้าป่าเจ้าเขา ทวดควนใหญ่ ทวดเขาไม้แก้ว ควนลิง ทวดควนสามชั้น นายดำเจ้าดิน นายอินเจ้าป่า เจ้าห้วย เจ้าหนอง เจ้าท่า และต้องตั้งของกินเพื่อเซ่นไว้เจ้าที่เจ้าทางเหล่านี้นก่อนกินเอง เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ สมัยก่อนล่าสัตว์เป็นการเลี้ยงชีพแต่ปัจจุบันเป็นการล่าสัตว์ให้สูญพันธุ์

ความเชื่อเรื่องการขบถ่าย ทุกครั้งต้องขอขมาเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขาก่อนทุกครั้ง

ความเชื่อเรื่องการอาบน้ำ การอาบน้ำก็ต้องดูให้ดี อาบที่หัวโหดที่น้ำพุขึ้นก็อาบไม่ได้ ความหมายของหัวโหดคือเป็นบริเวณที่เป็นที่รวมของสายน้ำ น้ำไหลผ่าน มีลักษณะพิเศษ บริเวณแบบนี้อาบไม่ได้เลย ถ้าจะอาบต้องอาบปลายน้ำจะอาบในวังที่เป็นหัวโหดไม่ได้

ความเชื่อเรื่องคาถาเปิดป่าปิดป่า คนเป็นพรานจะมีคาถาเปิดป่าปิดป่า แต่คนเป็นพรานจะถูกสั่งสอนไว้เด็ดขาดว่าการปิดป่าเป็นบาป เพราะยิงสัตว์ถูกแล้วแต่เอาไม่ได้ สัตว์จะไปตายตรงอื่น แต่เราสามารถเปิดได้ ลักษณะป่ามันจะบอกปิดหรือไม่ปิด

เรื่องเล่าการคล้องช้าง ที่เรานั่งอยู่ขณะนี้ และที่บริเวณวัดถ้ำเขาแก้ววนาราม อดีตอยู่ใกล้กับบริเวณที่ช้างมากินดินโป่งเป็นประจำ บริเวณนี้มีเขา 2 ลูก คือเขาควนเหมียง และเขาแก้ว พรานจะทำขาทรายขนากับเขาทั้งสองข้างระหว่างเขาแก้วกับเขาควนเหมียง แล้วก็ตั้งคอกตรงกลางแล้วไล่มาเรื่อยๆ ในคอกมีหม่อใหญ่ลงหลักชัยไว้ปากทาง ก่อนจะเข้าคอก ถ้าช้างโดนก็จะไม่ไปดันคอกหรือดิ้อแล้ว คอกก็ทำกับไม้ที่ไม่ใหญ่มาก และไม่ต้องทำให้แน่นแม้ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ก็จริง แต่คนสมัยก่อนทำด้วยวิชาอาคม

สมัยก่อนคนก็กินดิน บริเวณเดียวกับที่ช้างกิน แต่ก่อนกินกันทั้งบ้าน เพราะดินเป็นแร่ธาตุอย่างหนึ่ง ช้างในสมัยก่อนก็จับไว้ใช้งานถ้าลูกลดคอกก็จะไม่เอา และในการตามช้างก็มีพวกไ้ไร่ไ้ไร่พวกนี้ก็จะติดตามมาเรื่อยๆ ก็จะยิงปืนไล่เข้ามาพอช้างถึงมุมหนึ่งมุมใดที่เป็นทางเข้าคอกก็จุดได้แล้วก็ยิงปืนรับ ช้างก็วิ่งเข้ามาในคอก เพราะช้างกลัวไฟมันจะไม่วิ่งชนรั้ว แต่ก่อนช้างมากแต่ก็ต้องดูลักษณะของช้างว่าเข้าตามตำราหรือไม่ ไม่ได้หมายเอาทุกตัว เช่น ช้างที่ตกกระมากที่หู แสดงว่าตัวนั้นแก่แล้วใช้งานไม่ได้นานก็ต้องปล่อย จากนั้นควันทวยแดงเพื่อคล้องช้างแต่เราไม่สามารถคล้องเองได้ ต้องใช้ช้างต่อเข้าไปคล้องช้าง (ลักษณะของช้างต่อ งามาม ตัวใหญ่ ต้องสู้เพื่อน)

จากนั้นก็พาช้างเข้าต่อคล้องคอช้างต่อก็จะม้วนหวายเข้ามาทับคอช้างต่อแล้วเคียงพาออกไปที่ละตัว แล้วก็พาหักลากคือปักไม้ทั้ง 4 ดิน แล้วก็มัด แต่ยังไม่พาออกกลับไม่ได้เพราะมันดื้อไม่รู้เรื่องที ก็ต้องเอาหญ้าให้กิน ขึ้นขี่ ตัวไหนดื้อก็ทำให้เจ็บให้มันจะกลัว พอหลาย ๆ วันเริ่มสอนการใช้เสียง “ซุม” หมายถึงให้ช้างนอนเราจะได้ขึ้นขี่ “พายซ้ายพายขวา” แปลว่า ให้เดินไปทางซ้ายทางขวา ถ้าไปหน้าโยกๆไปหน้า หัดช้างให้ทำงาน แต่ว่าที่เขาเรียก “ลูกบ้าน” ก็คือช้างที่เลี้ยงแล้วผสมกันเองอันนี้หัดยากกว่าเพราะมันชอบเล่น

เรื่องเล่าเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของนกหว้า นกหว้าเป็นสัตว์ที่ซื่อสัตย์ ผัวเดียวเมียเดียว อยู่เป็นคู่ไม่มั่วกัน เป็นที่มาของชื่อบ้านควนนกหว้าหมู่ที่ 6 ตำบลวังคีรี เพราะว่าที่นั่นมีลานที่นกหว้ามาร่า อดีตเคยมีการล่านกหว้าโดยพรานจะใช้ไม้ไผ่บางหรือเรียกอีกอย่างว่า “ไม้เฒ่า” ตอกลงไปในลานนกหว้าซึ่งเป็นที่ราบโล่งเตียน แต่คนห้ามเหยียบเท้าลงไปในลานเป็นอันตรายเพราะอาจจะบ้าได้ เมื่อนกหว้ามาที่ลานตัวเมียจะเป็นตัวที่แต่งลาน อะไรที่เป็นสิ่งกีดขวางในลานก็จะเอาออกหมด โดยใช้คอ ม้วนไม้เฒ่าออก พอชักขึ้นก็ถูกไม้ปักที่คอตาย พอตัวเมียตายตัวผู้ก็ทำตามตัวเมีย แล้วก็ตายตามกันไป กลายเป็นโคกนาฏกรรมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

ภูมิปัญญา/ความเชื่อในการรักษาโรค คนโบราณจะนำชื่อสัตว์มาตั้งเป็นชื่อสมุนไพร เช่น ค่าง เรียกว่า “ท้าวพันยอด” เพราะว่ากินใบไม้ยอดไม้เป็นอาหาร ผึ้ง เรียกว่า “ท้าวพันดอก” เพราะกินดอกไม้หลายชนิด คนที่เอาน้ำผึ้งมาเป็นตัวยา เม่นกับหมูเถื่อน เรียกว่า “ท้าวพันราก” เพราะกินพวกไม้หัวเป็นอาหาร สัตว์ทั้งสามอย่างนี้เป็นยาแก้พิษจากยาสั่งได้ เช่นเดียวกับกระดูกนกหิน กระดุกนกอีแร้ง หรือกระดูก/เขาควายขาว นำมาผสมกับน้ำมะพร้าวกินเป็นยา ในอดีตจะมียาพิษชนิดหนึ่ง เรียกว่า “ขี้มันปากแจ่ม⁵ ยาตายอ่าวตง⁶” เป็นยาสั่งที่มีฤทธิ์รุนแรงมาก คนที่ได้รับพิษชนิดนี้หากไม่รู้วิธีการรักษาอาจถึงตายได้ สิ่งที่ใช้ผสมตัวยาสั่งได้แก่ 1) กาห่องเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งอยู่อาศัยแถบเทือกเขาบรรทัด ตัวเหมือนคางคกสีไฟ (คางคกพันธุ์ที่มีผิวหนังสีแดง) วิธีจับต้องเอาเชือกสีเขียวล้อม มันจะแดงขึ้นมา ถ้าโดนมือเราตายกัน หลังจากนั้นก็ต้องเอาใบคลุ้มแบกกันกลับบ้าน ระหว่างทางต้องเปลี่ยนใบคลุ้มตลอดเวลา เพราะคลุ้มเป็นพืชเย็นดับไฟร้อนได้ มันแดงหรือไม่เหมือนกับเราเผาไฟ แต่ถ้ามาถึงมือเมื่อไรตายเด็ดขาดพิษร้ายแรงมาก ๆ 2) อีโป๊ เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายไม้ผุตัวไม่ใหญ่ มากมีหกขายาวๆ รอยทางที่มันไปหากินหญ้าจะตายไปเป็นทางรู้เลย 3) พญาชนนอน ถ้าโดนเลือดจะออกทุกไร่พันเลย 4) ภูเห่า ดีให้ตายไล่กระถาง แล้วเอาหัวหอมลงปลูก หัวหอมจะดูดพิษภูเห่าเข้ามาไว้ในหัว เอาทั้ง 4 อย่างมาผสมกัน ก็จะได้เป็นยาพิษที่มีฤทธิ์รุนแรง (ข้อมูลยาสั่งผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สามารถบอกเล่าอย่างละเอียดได้ เพราะข้อมูลบางอย่างเปิดเผยไม่ได้)

ลักษณะการดูคนถูกยาพิษ 1) หัวเล็บจะเป็นสีดำ 2) เลือดออกตามไรฟัน ตามชุมชนยาแก้มี้แต่ต้องให้ทันเวลา ได้แก่ เห็ดหลุมทะเล ขวานฟ้า กระดุกแก้ง เขาควายขาว กระดุกสมเสร็จ กระดุกนกหิน เปลือกสมเสร็จ อย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้ารู้ว่าถูกยาพิษให้กินไล่เดือนหรือทำอย่างไรก็ได้ให้อาเจียนออกมาให้มากที่สุด แล้วค่อยหารักษา ยาตัดรากใช้เปลือกเพกา ยิ่งรักษาเร็วมีโอกาสหายเร็ว

⁵ ตำบลปากแจ่ม อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

⁶ ตำบลอ่าวตง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง

ภูมิปัญญาการรักษาโรคเมื่ออยู่ในป่า

1. ฤๅษีสมแก้ปวดท้องในการเดินป่า
2. ฝนแสนห่าแก้จุกเสียด
3. ปลาไหลเผือก/หว่านกีบม้าเป็นยาบำรุงร่างกาย
4. ต้นตายปลายเป็นยาบำรุงกำลัง
5. สาวสะตู่/ทุ่งฟ้า/ไม้ค้อนหมา/บาวม้ามืดเป็นยาบำรุงกำลัง

เรื่องเล่าจากพรานป่า สมัยนั้นพ่อเจาะน้ำมันจากต้นยางขาย ต้นยางขนาดใหญ่ ประมาณ 2-3 โอบ ขายเป็นถัง ถึงละ 20 บาท ต้องหาไปขายตลาดนาง ช่วงนั้นก็ทำงานจ้าง ถางป่า ยางจ้างตันละ 20-50 สตางค์ หาของป่า แถวป่าควนไผ่งาม ป่าควนเหมียง ป่าควน 3 ชั้น ป่าควนใหญ่ สมัยนั้นป่าไม่มีหลายชนิด เช่น ไผ่ยุง ยาง แดง เคียน และอื่นๆ สัตว์ป่าก็มีทุกอย่าง เช่น เสือ ช้าง ค่าง หมู กวาง สมเสร็จ เสือลายพาดกลอน และอื่นๆ ตอนที่พรานปืนสัตว์ที่ล่าได้ คือ เสือ สมเสร็จ หมูคน ได้มาก็กินบ้าง ขายบ้าง จะทำหำรอดักยิง เวลาสัตว์ออกมากินผลไม้

ความเชื่อเกี่ยวกับเสือมีมาก คนเสือที่จุมูกเรียกว่าคนอำนาจ เชื่อกันว่าถ้าใครได้ไปก็สามารถทำให้คนกลัว คุณคนได้ การเป็นพรานก็ต้องเรียนรู้เองสังเกตเองจากพ่อ พ่อจะไม่สอนให้ลูกในการเป็นพรานหรือวิชาต่างๆ แต่ต้องสังเกต เรียนรู้เอาเอง เช่น วิธีการยิงสัตว์ก็ต้องยิงที่หัวใจหรือรักแร้ แดง วิธีการเดินป่าหรือเดินดงไม่ให้ได้ยินเสียงฝีเท้าในการเข้าไปยิงสัตว์ แม้กระทั่งหมูป่านอนอยู่ยังไม่ได้ยินเสียงเดิน ยิงได้ครั้งละ 3 ตัว ปืนยุคนั้นก็ใช้ปืนดินทำกันเอง ต่อมาเปลี่ยนเป็นเหล็ก

➤ สภาพป่าปัจจุบัน

หลังหมดสัมปทาน ป่าพะยอมพอกและพื้นที่ใกล้เคียง กลายเป็นป่าโปร่ง เตียนโล่ง มีแต่ไม้ที่เป็นไม้เนื้ออ่อน ไม้ต้นเล็ก ไม้ที่ไม่มีค่าทางเศรษฐกิจ จากป่าดิบชื้นกลายเป็นป่าโปร่ง อยู่มาเรื่อยๆ คนก็เริ่มรุกที่ป่า เริ่มด้วยการปลูกยาง ต่อมาปลูกปาล์ม ทั้งจากคนในชุมชนและคนภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 5-6 ปีก่อนหน้าจะมีโครงการวิจัย พื้นที่ป่าถูกแผ้วถางเยอะมากขึ้นเรื่อยๆ จนแทบกลายเป็นเขาหัวโล้น ผู้คนย้ายมาจากพื้นที่อื่นมากขึ้น ก็ยังต้องการที่ดินเพื่อสร้างอาชีพสร้างรายได้มากขึ้น แทรกตัวเข้าไปอยู่ในเขตป่ามากขึ้น เมื่อมีการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง จึงได้ลด และค่อยๆ ซาลงไป ต้องใช้ทั้งผู้นำชุมชน และผู้นำอาวุโส รวมถึงเจ้าหน้าที่ในการขอคืนพื้นที่ป่า โชคดีที่ คนที่บุกรุกที่ป่า บางส่วนก็ไม่ขัดแย้ง ยินยอม แต่ขอเวลา บางส่วนก็ล่าถอยไปเองเมื่อเห็นแกนนำและเจ้าหน้าที่เอาจริง เอาจัง คนนอกที่จะเข้ามาก็ระวังตัวมากขึ้น ไม่กล้าเข้ามาบุกรุกป่าเพิ่ม อีกทั้งที่มิวิจัยก็ได้ช่วยกันเฝ้าระวังลาดตระเวนป่าอยู่เรื่อย ๆ และทุกปีก็มีการปลูกป่าเพิ่ม เจ้าหน้าที่ให้ความร่วมมืออย่างดี นโยบายของรัฐบาลก็มีส่วนให้คนกลัวกฎหมายมากขึ้น

ปัจจุบันป่าพะยอมพอกมีที่มอนุรักษ์ป่าคอยดูแล เฝ้าระวัง และมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ป่าที่เคยแห้งแล้ง มีแต่ต้นเตี้ย ก็เริ่มมีไม้ขึ้นขึ้นมามากขึ้น มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งไม้เพื่อการอนุรักษ์ ไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ที่เคยมีน้อยนิด ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ และจากการเดินสำรวจเริ่มเห็นว่าสัตว์มากขึ้นกว่าเดิม เช่น ไก่ป่า นกหลายชนิดมากขึ้น สัตว์น้ำที่หายไปเริ่มคืนมาเมื่อมีน้ำ มีการ

ทำฝายเก็บน้ำเพิ่มความชุ่มชื้นให้ป่าได้ยาวนานกว่าเดิม เมื่อก่อนเวลาฝนตก น้ำจะไหลป่าอย่างรวดเร็ว เมื่อหมดฝนน้ำก็หมด ผืนดินก็แห้งแล้ง แต่ปัจจุบัน การพยายามของทีมนิเวศในการสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำ หลายๆ จุดทำให้น้ำไม่แห้งขอดในหน้าแล้ง มีน้ำให้สัตว์ได้ดื่มกิน พื้นที่บริเวณที่มีน้ำก็ชุ่มชื้น เริ่มมีพันธุ์ไม้ที่อยู่ใกล้น้ำชอบน้ำเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ ถือว่าเป็นแนวโน้มที่ดี

พันธุ์ไม้/พันธุ์สัตว์ในป่าพะยอมพอกปัจจุบัน

- ไม้หรือพืชที่สามารถใช้จักสาน เช่น คล้า คลุ้ม ใผ่ป่า ใผ่เมียง ใผ่เปาะ หวาย
- ไม้ที่กินได้เช่น สะตอ ทองบั้ง ลูกหยี จำไร (จำปูลิง) หลุมพี ระกำ
- ไม้สมุนไพร เช่น กำแพง 7 ชั้น สาวสะตัง บาวม้ามืด สบู่เลือด หัวร้อยรู ไม้ค้อนตีหมา ไหลเผือก ต้นตายปลายเป็น ชิงดอกเดียว กระทุ้งฟ้า กำลัง หนูมาน หนูมานประสานกาย
- พันธุ์ไม้ใหญ่ ที่ยังมีอยู่ ได้แก่ ไม้พะยอม ไม้พน ไม้แดง ไม้ตะเคียนทราย ไม้ยาง ไม้หลุมพอ ไม้ยุง ไม้สัก ไม้เคี่ยม ไม้ดงขาว ไม้เทพทาโร ไม้แต้ว
- สัตว์ป่าในปัจจุบัน ที่เหลืออยู่เช่น นก ไก่ป่า กระเจง กระรอก ชะมด

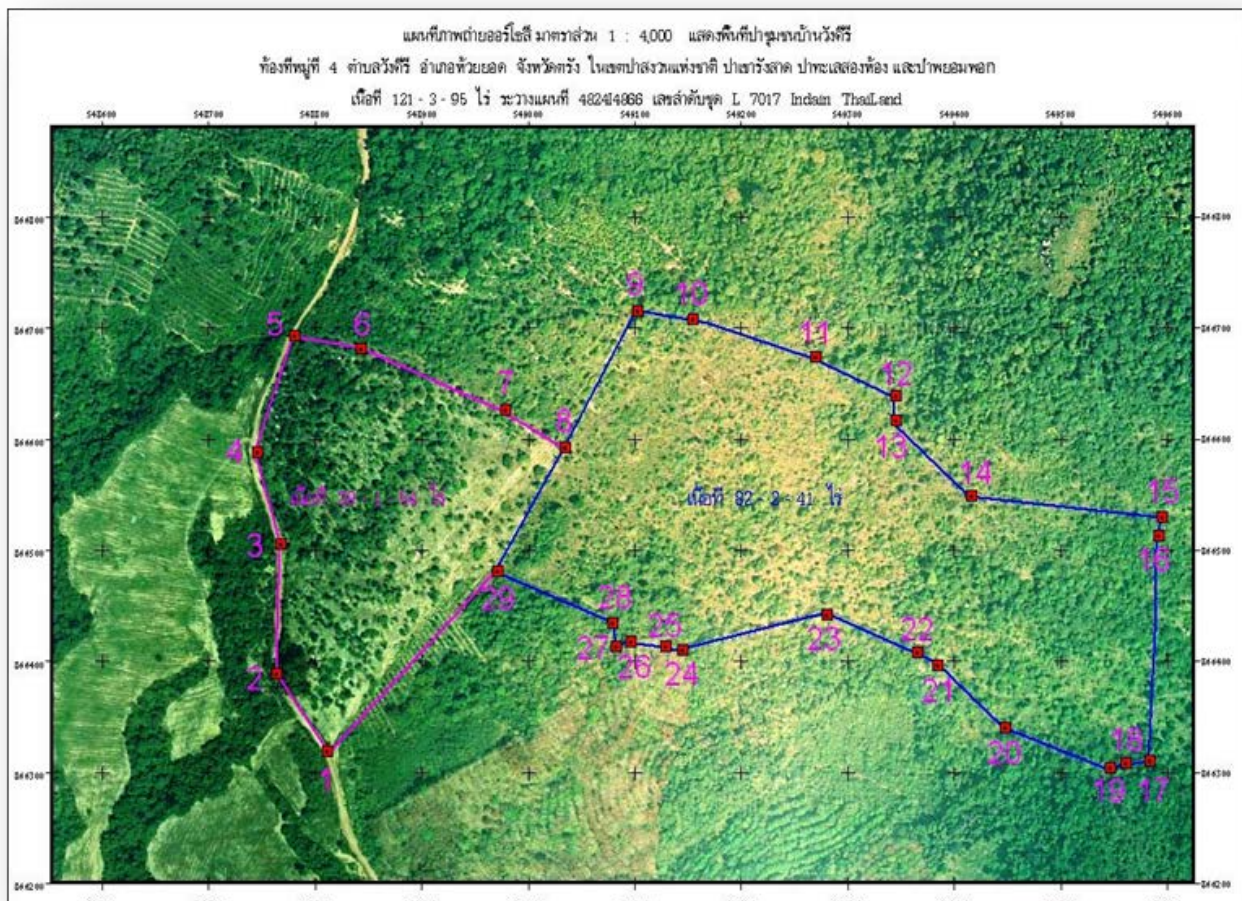
➤ ความเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศชุมชนวังคีรี

เห็นได้ชัดประมาณ พ.ศ.2520 คนในชุมชนเล่าว่าอาบน้ำตอนเที่ยงยังหนาวเพราะสมัยนั้นป่าสมบูรณ์การทำลายเพื่อขยายพื้นที่ทำกินยังไม่มาก แต่พอมาประมาณ พ.ศ. 2530 ระบบนิเวศเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดมาก เช่น ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล อากาศเริ่มร้อนขึ้นอยู่ที่ประมาณ 31 - 37 องศา ในหน้าร้อนและมีภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง น้ำไม่มี จนถูกประกาศเป็นเขตพิบัติภัยแล้ง ความเจริญเข้ามาถึงทุกด้านแต่ด้านทรัพยากรไม่สมบูรณ์ ของทุกอย่างต้องซื้อ คนในชุมชนก็เห็นแก่ตัวมากขึ้น เช่น เรื่องปากท้อง ที่ทำกิน ก็เลยต้องอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน ตัดสินคนกันแก่ภายนอก ส่วนป่าก็เหลือน้อยลง ปัจจุบันป่าที่ชุมชนดูแลอยู่คือป่าพะยอมพอก เดิมมี 100 ไร่ ปัจจุบันเหลือไม่ถึง 90 ไร่ แต่ก็สามารถจัดการได้ และมีการตกลงกันว่า หลังจากโค่นยางเก่าไปแล้ว จะไม่มีการปลูกเพิ่มอีก และยังมีพื้นที่ป่าที่อยู่ติดกันอีก 40 ไร่ ที่ปศุสัตว์ยกให้ชุมชนดูแลเนื่องจากเห็นว่าทีมอนุรักษ์ป่า สามารถดูแลป่าได้ และทำให้ป่าเพิ่มขึ้น คนบุกป่าลดลง ระบบนิเวศกำลังดีขึ้น เพราะความพยายามในการดูแล ปกป้อง รักษา ปลูกป่าทุกปี ดูแลการเจริญเติบโต และยังทำฝายเก็บน้ำไว้หลายๆ จุดในป่า หากมีน้ำนอกจากจะทำให้ต้นไม้เติบโต ผืนดินชุ่มชื้น ยังทำให้สัตว์ต่างๆ เพิ่มขึ้นด้วย ระบบนิเวศดีขึ้นตามลำดับแม้จะต้องใช้เวลา

➤ เศรษฐกิจจากป่าพะยอมพอก (ป่าควนใหญ่)

ที่เห็นได้ชัดหลังจากการเริ่มฟื้นฟู อนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย การทำงานอย่างต่อเนื่องของ ทีมที่เห็นคุณค่าของผืนป่าสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน จนทำให้ปีนี้ป่าพะยอมพอกเริ่มส่งผลดีด้าน เศรษฐกิจ จากการหาเห็ดพะยอม ซึ่งหายไปจากผืนป่ามานานแล้ว ปีนี้มีชาวบ้านเข้าไปเก็บเห็ดพะยอมขาย กันมาก เห็ดพะยอมราคาอยู่ที่ 300 บาทต่อกิโลกรัม ปริมาณที่ได้รอบปีนี้อยู่ที่ประมาณ 1,000 กิโลกรัม $(300 \times 1,000) = 300,000$ บาทต่อปี ส่งผลให้เกิดรายได้ในชุมชน ถ้าชุมชนร่วมกันดูแลรักษาผืนป่าให้ เกิดความอุดมสมบูรณ์เศรษฐกิจจากป่าพะยอมพอกย่อมเกิดขึ้นตามมาในชุมชน

➤ อาณาเขตของป่าพะยอมพอก

เพื่อคลายความสงสัยว่าจำนวนป่าพะยอมพอกเท่าใดกันแน่ ทีมวิจัยจึงประสานขอความร่วมมือ ไปยังเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นำเดินสำรวจขอบเขตป่าด้วยเครื่องมือ GPS ร่วมกับทีมวิจัยและคนใน ชุมชน ปรากฏว่า ป่าพะยอมพอกเหลือเนื้อที่ประมาณ 85 ไร่ ส่วนที่ขาดเป็นเพราะชาวบ้านบุกรุกปลูก ยางพารา ทำให้ทีมต้องปรึกษาร่วมกัน แนวโน้มคือ ต้องการใช้สันติในการแก้ปัญหา ได้ข้อสรุป ว่า ให้ชาวบ้านได้กรีดยางไปจนกว่าจะหมดสภาพ หลังจากนั้นพื้นที่จำนวนนี้ขอเป็นผืนป่า 100 ไร่

ต่อไป และการเดินสำรวจด้วยเครื่องมือ GPS ครั้งนี้ ได้แนวเขตที่ชัดเจน รวมทั้งได้ผนวกเอาพื้นที่จำนวน 40 ไร่ ที่ทางปศุสัตว์ ยกให้เป็นป่าชุมชนด้วย ดังภาพด้านบน

และจะเห็นได้ว่า พื้นที่บางส่วนยังคงเป็นที่โล่งไม่ค่อยมีต้นไม้มากนัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ไม่มีน้ำ การปลูกต้นไม้ยังต้องการเวลา และยังต้องทำฝายเก็บน้ำเพิ่มขึ้น สร้างระบบนิเวศใหม่ แต่บางส่วนก็เริ่มเห็นความหนาแน่นของต้นไม้เพิ่มขึ้น ทำให้ทีมมีกำลังใจในการสร้างป่าต่อไป

4.2 ผลการดำเนินงาน

การอนุรักษ์ป่าพะยอมพอก (ควนใหญ่)

- ปลูกป่าเพิ่มทุกปี ในวันสำคัญๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ หรือตามที่ทีมสะดวก หรือเวลาจัดขึ้นไปซ่อมแซมต้นไม้ที่ตาย นำปุ๋ยไปใส่เพื่อการเจริญเติบโต
- สร้างฝายกักเก็บน้ำ/ชะลอ เป็นแหล่งน้ำให้สัตว์ได้กินยามหน้าแล้ง และสร้างความชุ่มชื้นให้ผืนป่า
- ป่าเริ่มฟื้นตัว มีความชื้นมากขึ้น เริ่มมีต้นไม้ใหญ่ เนื่องจากมีการปลูกเพิ่มและดูแลต่อเนื่อง รวมถึงการเฝ้าตรวจตราไม่ให้นักล่าเข้ามาตัดไม้ทำลายป่าเพิ่ม
- มีกติกาการรักษาป่าร่วมกัน ผ่านเวทีประชุมกำหนด-ผู้ใหญ่บ้านสัญญาจร ทุกหมู่บ้าน ประชาคม และการติดป้ายเพื่อสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน
- อาหารจากป่ามีมากขึ้น เช่น เห็ดพะยอม เห็ดเสม็ด ลูกเหียง ลูกเขี้ยวได้ ลูกหวาย
- สัตว์ป่ามีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ไก่เถื่อน ตะพาบน้ำเล็ก ปลาไหล ปูหิน นกชนิดต่างๆ
- ฝึงบาทำรังในป่าเพิ่มมากขึ้น
- อากาศดี บริสุทธิ์กว่าเมื่อก่อน
- มีอาสาสมัครขึ้นดูแลป่าอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

กติกาป่าพะยอมพอก

1. ห้ามตัดโค่น ทำลายต้นไม้ในป่าพะยอมพอกอย่างเด็ดขาด
2. ห้ามล่าสัตว์ในป่าพะยอมพอกทุกชนิด
3. ห้ามรุกรานแนวเขตป่าหรือห้ามบุกรุกเขตป่า
4. การใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าพะยอมพอกต้องได้รับความเห็นชอบจาก

คณะกรรมการ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

1. ตรวจตรา เฝ้าระวัง ดูแลป่าอย่างน้อยเดือนครั้ง 1 ครั้ง

2. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าพะยอมพอกเป็นประจำทุกปี
3. ดำเนินการ/จัดการป่าพะยอมพอกให้เป็นป่าต้นน้ำและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจ
4. สร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ประชาสัมพันธ์
6. จัดให้มีกองทุนต้นไม้

ชุมชน/ชาวบ้าน

- เริ่มเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ป่า เพราะว่าได้ประโยชน์จากป่า เช่น การเก็บเห็ดไปขายได้ปีละมากๆ สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวได้
- ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องดูแล ไม่ให้ใครทำลายป่า
- เด็ก/เยาวชนในพื้นที่สนใจ เข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ และเริ่มรู้สึกรัก มีบทบาทในการอนุรักษ์ หวงแหนป่า เห็นประโยชน์ของป่า ไม่อยากให้ใครมาทำลาย
- สร้างการมีส่วนร่วมกับนักศึกษา กศน.อำเภอห้วยยอด จัดกิจกรรมปลูกป่าสร้างฝาย สร้างจิตสำนึกร่วม และสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับนักเรียน เยาวชน หลายคนไม่เคยเดินในป่า หลายคนไม่รู้ว่ป่าผืนนี้เป็นป่าที่เคยถูกทำลายและคนในชุมชนกำลังช่วยกันรักษา
- คนในชุมชน เหล่าอาสา กลุ่มองค์กรต่างๆ เครือข่ายที่สัมพันธ์กับชุมชนและที่มีในชุมชนได้ช่วยกันฟื้นฟูป่า โดยการช่วยกันปลูกต้นไม้เป็นประจำทุกปี

ทีมวิจัย

- ทีมวิจัยมีความเป็นทีมค่อนข้างสูง และมีจิตอาสาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว อีกทั้งหลายคนเคยผ่านกระบวนการวิจัยชุดโครงการยุทธธรรมชุมชนมาก่อน ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ
- มีผู้นำทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่ในทีม และยังดึงผู้อาวุโส และคนรุ่นใหม่เข้าร่วมเป็นทีม
- ไม่มีความขัดแย้ง พร้อมที่จะทำงานร่วมกัน
- ไม่ยึดติดหัวหน้าโครงการ ทีมพร้อมขับเคลื่อนงาน
- ใช้วัดเขาแก้วเป็นศูนย์กลางในการพบปะ ประชุม วางแผนงาน สถานที่มีความพร้อม และเป็นสถานที่ที่สามารถประชุมหารือได้ทุกเรื่องในชุมชน

- มีวัตถุประสงค์ในการทำงานค่อนข้างชัด เพราะโครงการวิจัยนี้พุ่งไปที่การจัดการป่าต้นน้ำ พื้นที่ฟู และเกิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม
- มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถขับเคลื่อนงานเองได้
- ทีมประสานงานได้ดี ทั้งภายใน ภายนอก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- มีกิจกรรมแทรกเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม เช่น การยืดแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำงาน การรวมพลังปลูกข้าวไร่ ใช้สวนยางโค่นใหม่ของชาวบ้าน แบ่งกันปลูก แบ่งกันทำ
- กลายเป็นวาระงานที่สอดคล้องกับหลายหน่วยงาน
- นำความคืบหน้าหรือการขอความร่วมมือต่างๆ การประชุมสัมพันธ์เข้าที่ประชุมหมู่บ้าน สัปดาห์ ทุกครั้ง
- ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน
- ประสานหน่วยงานภายนอกได้ดี
- ประชาสัมพันธ์งานที่ตัวเองทำได้

หน่วยงาน/ภาคีที่เกี่ยวข้อง

- องค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี สนับสนุนงบประมาณในการปลูกป่า
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทช.) จั๊บ GPS แนวเขตป่า ทำให้ได้แผนที่ป่า แนวเขตป่าที่ชัดเจน
- สถานีเพาะชำกล้าไม้เขาสอง สนับสนุนกล้าไม้สำหรับปลูกป่าจำนวน 2,500 ต้น
- ศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อจังหวัดตรัง สนับสนุนกล้าไม้สำหรับปลูกป่าจำนวน 1,500 ต้น
- ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตรัง ยกที่ดินของศูนย์ฯ ที่มีอาณาเขตติดกับป่าควนใหญ่ให้เป็นป่าอนุรักษ์จำนวน 40 ไร่
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ให้ข้อมูลประชากรที่อยู่อาศัยในเขตป่า
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้ข้อมูลแผนที่ แนวเขตพื้นที่ป่า
- อำเภอห้วยยอด (นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการ ฯลฯ) ติดตามดูแลป่าร่วมกับผู้นำในพื้นที่

4.3 สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือจากนักศึกษาคน.อำเภอนาโยง ที่เป็นนักวิจัยโครงการโนรา ไปช่วยปลูกป่า ช่วยทำฝาย สร้างการเรียนรู้ข้ามพื้นที่ ทำให้ทีมวิจัยเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างสองพื้นที่วิจัย
- นักวิจัยเก่งขึ้น
- หลายคนไม่ได้มีชื่อในทีมวิจัย แต่เข้าร่วมทุกกระบวนการ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และปฏิบัติการ
- หลายหน่วยงานเข้าใจการทำงานของทีมวิจัย ทำให้ทีมวิจัยประสานหรือขอความร่วมมือง่ายขึ้น
- ผู้นำ ในชุมชนเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยได้ทำงานเต็มที่ ไม่ขัดแย้ง
- ทีมวิจัยมีโอกาสนำเสนอสิ่งที่ทำกับหลายหน่วยงาน และมีหลายหน่วยงานเข้ามาต่อยอดในพื้นที่อีกหลายเรื่อง ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์กับชุมชน เช่น พอช. กรมการข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว พัทลุง เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านอื่นๆ และยังมีอีกหลายโครงการ
- พัฒนาเป็นเกษตรพอเพียง ใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์เต็มที่
- มีการดูแลต้นไม้ที่ปลูก และปลูกไม้เพิ่มอย่างต่อเนื่อง
- คนในชุมชนให้ความสำคัญมากขึ้น
- คนในชุมชนมีรายได้จากการขึ้นไปเก็บเห็ด ตีผึ้ง และอื่นๆ ในป่า เป็นแหล่งอาหารเหมือนเดิมแต่ไม่ทำลายป่า
- นำไปสู่การสร้างทางเลือก หรือเห็นโอกาสในการพัฒนาอาชีพของตนเอง
- มีกติกาการรักษาป่าชุมชนร่วมกัน
- สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ได้ง่าย เพราะมีฐานงานวิจัยรองรับ

4.4 ปัญหาอุปสรรค

การทำโครงการวิจัย

- กิจกรรมไม่ต่อเนื่อง
- ทีมวิจัยมีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมาก
- ไม่ค่อยเข้าใจระบบการทำงานเรื่องเอกสารต่างๆ
- ยังสรุปกิจกรรมเองไม่ได้ทั้งหมด
- ยังต้องให้พี่เลี้ยงช่วยดูเรื่องการใช้จ่ายเงิน ความเรียบร้อยของเอกสาร
- แม้จะประสานงานเองได้ทุกอย่าง แต่บางครั้งก็ยังรอพี่เลี้ยง

- ทำกิจกรรมกันเองได้ แต่เชิงสร้างการเรียนรู้ยังไม่ได้ เพียงลงมือทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทำได้ทันที
- ถนัดเชิงปฏิบัติการ หรือลงมือทำเลย มากกว่าการหาความรู้
- สามารถประสานภายนอกมาร่วมกิจกรรมได้ แต่คนภายในชุมชนยังทำยาก มีเข้ามาร่วมบ้าง แต่จำนวนไม่มาก จะต้องหาวิธีแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมในชุมชน อย่างเช่นการจัดกิจกรรมปลูกป่า มีคนเข้าร่วมจำนวนมาก เชิญหลายหน่วยงาน แต่คนในชุมชน ยังไม่ได้รับความร่วมมือเท่าไร หรืออาจเป็นเพราะไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในตำบลในหมู่บ้านรับรู้ก็อาจเป็นไปได้

การอนุรักษ์ป่า

- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญของป่า ไม่เคารพกติกา ทำให้ยังมีการลักลอบตัดไม้อยู่
- บางคนขึ้นไปตัดไม้โดยไม่แจ้งคณะกรรมการ
- บางคนลักลอบตัดไม้อื่นนอกเหนือไม้แคว (ไม้แควอนุญาตให้ตัดไปใช้ประโยชน์ได้)
- คนในชุมชนและนอกชุมชนบางส่วนยังไม่รู้ว่าเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์

4.5 แผนการทำงานต่อ

- ดูแลและซ่อมแซมฝายชะลอน้ำ/กักเก็บน้ำให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ยามหน้าแล้ง
- สำรวจพื้นที่ วิเคราะห์ เพื่อเพิ่มฝายกั้นน้ำ ให้สามารถหล่อเลี้ยงน้ำไว้ให้นานที่สุด เป็นอาหารของสัตว์ป่า ต้นไม้ ความชุ่มชื้นให้ผิวดิน
- ปลูกต้นไม้เป็นประจำทุกปี และติดตามดูแลการเจริญเติบโต
- ขึ้นสำรวจป่าอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง บันทึกการเปลี่ยนแปลง

- จัดกิจกรรมปลูกฝังการอนุรักษ์ป่ากับเยาวชน/นักเรียนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เช่น การปลูกป่า การทำฝาย การสำรวจความเปลี่ยนแปลงของป่า การตามรอยสัตว์ป่า อาจเป็นชั่วโมงการเรียนการสอนนอกห้องเรียน หรือกิจกรรมเสริมทักษะให้กับเด็ก
- จัดทะเบียนป่าชุมชน
- ให้ป่าพะยอมพอกเป็นแหล่งเรียนรู้
- ป้องกันการบุกรุกป่า และผนวกป่า 40 ไร่เข้าไว้ด้วยกันกับป่าพะยอมพอก
- สร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่อง

4.6 การสรุปผลตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับป่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

อดีตคนเป็นหนึ่งเดียวกับป่า อาจเรียกได้ว่า “ป่าสร้างคน” เพราะป่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนเกือบจะทุกอย่าง เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน แหล่งอาหาร สมุนไพรรักษาโรค ที่พักผ่อนหย่อนใจ แหล่งไม้ใช้สอย เป็นป่าต้นน้ำ แหล่งอากาศบริสุทธิ์ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้การเป็นพราน ทำให้ผู้คนรู้สึกรัก ผูกพัน และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของป่า ป่าในอดีตจึงเป็นพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารสำหรับผู้คน

นอกจากนี้คนยังสัมพันธ์กับป่าในมิติของจิตวิญญาณ ดังที่ปรากฏให้เห็นผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเคารพผีป่า เจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า ตำนาน เรื่องเล่า คติ รวมถึงความเชื่อต่างๆ จะเห็นได้ว่าผู้คนเกรงกลัว เคารพ ไม่กล้ากระทำความผิด หรือล่วงเกิน ทำให้ดำรงตนอยู่ในกรอบศีลธรรมที่ดีงาม ไม่เห็นแก่ตัว และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ

หลังป่าถูกสัมปทาน ป่าเสื่อมโทรม แห้งแล้ง คนได้ประโยชน์จากป่าน้อยมาก และยังบุกรุกต้องการเป็นเจ้าของ ทำให้ต้องมีการฟันฟืนป่าขึ้นมาใหม่ เมื่อป่าเพิ่มขึ้น มีต้นไม้ มีความร่มรื่น สัตว์ป่าก็มากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มค่อยๆ กลับมา คนเริ่มได้ประโยชน์จากป่า ทั้งหลายกิจกรรมก็ได้สร้างการเรียนรู้ให้เด็ก ให้คนในชุมชน มีกติกา มีป้ายบอก ให้คนเข้าใจ และสื่อต่างๆ ที่ปรากฏออกมาทำให้คนได้เรียนรู้ความสำคัญของป่า ช่วยกันดูแล ไม่ให้ใครคนใดคนหนึ่งเข้าไปยึดครองเป็นของส่วนตัว สงวนไว้เป็นส่วนรวม ทำให้ป่าเริ่มฟื้นฟู ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าก็ดีขึ้น รวมถึงผู้อาวุโสในชุมชนก็ยังคงยึดมั่นในพิธีกรรม การเข้าป่าทุกครั้งต้องมีการแสดงความเคารพกับเจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งแม้มองไม่เห็น ไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่นั่นคือสิ่งที่สืบทอดจากอดีต และเป็นจิตวิญญาณ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญ เกรงกลัว และให้ความเคารพความเป็นป่า สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องสืบทอดต่อไปเรื่อยๆ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน

พื้นที่ป่าน้อยลง คนได้ประโยชน์จากป่าน้อยลง สิ่งอำนวยความสะดวกที่มากขึ้น และความเจริญต่างๆ ที่เข้าสู่ชุมชน ทำให้คนมีทางเลือกอย่างอื่น ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน นอกชุมชน มี

เงินเดือน หรือมีรายได้ทางอื่น ก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยหรือพึ่งปามากนัก หลายคนไม่เคยเข้าป่า ไม่เคยเดินขึ้นเขา หรือลี้มป่าที่อยู่ในชุมชนในบ้านตัวเอง ป่าจึงเป็นป่าของคนไม่กี่คนที่เห็นประโยชน์ ให้ความสำคัญ ดังนั้น หากปล่อยให้ป่าเป็นป่า ไม่มีการรบกวน ไม่นาน ป่าก็จะกลับมาเป็นป่า คืนความสมดุลให้ธรรมชาติได้เหมือนเดิม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ป่าของสมาชิกในชุมชน

ปัจจุบัน เด็กวัยรุ่น เยาวชน คนสมัยใหม่ หรือคนที่อายุน้อยกว่า 25-30 ปี แทบไม่รู้จักป่า ป่าที่รู้จักคือป่าในสื่อ เทคโนโลยี ในโทรทัศน์ ที่เป็นเรื่องไกลตัว ไม่เคยเข้าป่า ไม่รู้ว่าตัวเองได้ประโยชน์อะไรจากป่า จึงเฉยๆ ทั้งไม่รักและไม่ได้ทำลายป่า การสร้างจิตสำนึกจึงเป็นเรื่องยาก และต้องอาศัยเวลา ต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่เล็กๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เข้าไปทำความรู้จัก สร้างความคุ้นเคย ให้เลิกกลัวป่า เริ่มจากการเข้าไปเรียนรู้สถานที่จริง สัมผัสของจริง ภาวะผูกพันจะเติบโตขึ้นจากความรู้ ความเข้าใจ ที่ได้เข้าไป ถ้าเป็นเด็กเยาวชนอาจจะเริ่มจากการเรียนรู้จากสิ่งเล็กๆ เช่น ศึกษาจากแมลงหนึ่งตัว ว่าอาศัยอยู่ที่ไหน กินอะไร เกี่ยวข้องกับป่าอย่างไร เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความอยากรู้ อยากศึกษา และเกิดความรู้สึกผูกพันโดยไม่รู้ตัว ค่อยๆ ปลูกฝังมาเรื่อยๆ จนมาถึงกิจกรรมการปลูกป่า หรือการสร้างฝายชะลอน้ำ/กักเก็บน้ำ

หัวใจสำคัญของการสร้างจิตสำนึก คือ ต้องสร้างความเป็นนักธรรมชาตินิยมให้เกิดขึ้นในตัวคนให้ได้ ดังพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “เราควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นจะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตัวเอง”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อสร้างความร่วมมือของชุมชนและ อบต.วังคีรี ในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

การทำโครงการวิจัยสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้กับคนในชุมชนรวมถึงผู้เกี่ยวข้อง รู้ว่าตำบลวังคีรี หมู่ที่ 4 ยังมีป่าชุมชนกว่า 100 ไร่ แม้เป็นป่าที่ไม่สมบูรณ์มากนัก เนื่องจากถูกสัมปทาน จนเป็นป่าโล่ง เริ่มมีการรุกรานป่าที่ทำกินมากขึ้นเรื่อยๆ คนในชุมชนเองก็ปล่อย เพราะไม่มีส่วนได้เสีย ใครอยากบุกรุกก็ทำไป ส่วนเจ้าหน้าที่ก็กำลังไม่พอ ผู้นำก็เพิกเฉย บางหน่วยงานก็เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า คนในชุมชนก็ไม่ได้มีความขัดแย้งหรือไม่เห็นด้วย ป่าก็ลดน้อยลงเรื่อยๆ ในแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่รู้สึกรักมากนัก แต่คนก็บุกรุกป่าก็ยังคงบุกรุกไปเรื่อยๆ ตำแหน่งผู้นำท้องถิ่นก็เปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามวาระ จึงไม่ค่อยมีใครสนใจ บางคนรับรู้ แต่ก็เฉยๆ เมื่อเกิดโครงการจัดการป่าต้นน้ำวังคีรี จึงทำให้คนในชุมชน เยาวชน ผู้นำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับรู้ว่ามีคนกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่าทีมวิจัยกำลังพยายามดูแล รักษาป่าต้นน้ำเอาไว้ และพยายามนำเรื่องการอนุรักษ์ป่าเข้าสู่ที่ประชุมทุกครั้ง จนเกิดกติกาการรักษาป่าขึ้น โดยไม่มีใครขัดแย้ง

ในการดูแลจัดการป่าพะยอมพอกของทีมวิจัย ซึ่งเป็นคนหลายรุ่นหลายวัย อยู่ในทีม ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ส่งต่อกันอย่างเป็นธรรมชาติ หลายคนเคยเข้าป่า เคยอยู่ในป่า เคยล่าสัตว์ ตัดต้นไม้ และเป็นคนที่มีความรู้เกี่ยวกับป่า รู้เรื่องพิธีกรรมเมื่อต้องเข้าป่า จึงเป็นการส่งต่อ ถ่ายทอดอย่างเป็นธรรมชาติ การจัดการป่าผ่านการวางแผน การคิดร่วมกัน ชนิดของไม้ที่นำเข้าไปปลูกในป่าก็ผ่านการ

คัดเลือกแล้วว่า น่าจะเหมาะสมกับสภาพดิน สภาพป่า ที่เป็นอยู่ มีความหลากหลาย มีทั้งไม้ที่ควรแก่การอนุรักษ์ มีทั้งไม้ที่เป็นอาหาร ไม้โตเร็ว โตช้า ไม้ที่ใกล้สูญพันธุ์ ไม้ที่เป็นสมุนไพร ให้ความร่มรื่น ให้ความชุ่มชื้น และต้นพันธุ์ได้จากการขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีกล้าไม้ ทำให้ได้การมีส่วนร่วม และสร้างการรับรู้ไปด้วย ทำให้สามารถขอกกล้าไม้ได้ทุกปี และการจัดกิจกรรมปลูกป่าทุกปี คนในชุมชน เยาวชน นักเรียน นักศึกษา หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ให้ความร่วมมืออย่างดีทุกครั้ง หากมีการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอทุกปี ป่าจะยอมพอกในอนาคตก็น่าจะเป็นป่าที่สมบูรณ์ เป็นต้นน้ำให้กับพื้นที่ที่ต่ำลงไปได้เช่นเดิม

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงทุก ๆ ปี เป็นปัญหาที่ทุกคนได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ จนทำให้หลายคนมองเห็นเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากไม่ได้มีอะไรที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และตนเองไม่ได้รับกระทบโดยตรงจากปัญหานี้ ป่าเป็นเรื่องไกลตัว หลายคนไม่รู้จักป่า ไม่เห็นความสำคัญของป่า ไม่เห็นความจำเป็นที่

จะต้องพึ่งป่า และไม่เห็นความสัมพันธ์ของคนกับป่า นี่เป็นสาเหตุหลักที่คนทำลายป่า และมุ่งหาผลประโยชน์จากป่า เป็นเหตุให้พื้นที่ป่าไม้ลดจำนวนลงทุกปีอย่างน่าใจหาย แม้ว่าจะมีการฟื้นฟูปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง แต่ต้องใช้เวลานานหลายสิบปี ขณะเดียวกันคนที่ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าก็ยังทำอยู่เช่นเดิม บางครั้งกฎหมายไม่สามารถทำอะไรได้ การตัดไม้ทำลายป่าจึงเป็นปัญหาระดับชาติที่แก้ไม่ตก และเกิดขึ้นซ้ำซากทุกปี

ป่าพะยอมพอกของตำบลวังคีรีมีพื้นที่กว่า 100 ไร่ แม้ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าจะลดลงไปมากเมื่อเทียบกับ 50 ปีที่แล้ว ด้วยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ความต้องการที่ดินทำกินเพิ่มมากขึ้นด้วย ย้อนไปยุคแรกที่มีคนเข้าไปบุกเบิกที่ทำกินในป่า จะเห็นได้ว่าการเข้าไปจะเป็นไปในเชิงพึ่งพา คือเข้าไปหาที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค รวมถึงการใช้ประโยชน์จากป่าด้านอื่นๆ จากข้อมูลที่มีวิจัยเก็บมานั้น สะท้อนให้เห็นว่าคนในยุคนั้นไม่ได้มีเจตนาที่จะเข้าไปบุกรุกป่า หรือทำลายป่า เพียงแต่เข้าไปพึ่งป่าในฐานะเป็นที่ทำกินเท่านั้น ปารวมถึงสรรพสิ่งในป่าจึงมีความหมายในเชิงยิ่งใหญ่ คือ เป็นที่พึ่ง เป็นผู้ให้ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ คนที่อยู่ในป่ายุคนั้นจึงให้ความเคารพป่า ผีป่า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่า เกิดความยำเกรง ไม่กล้าทำผิด เพราะกลัวว่าจะถูกทำโทษ ทำให้ผู้คนไม่กล้าตัดไม้ทำลายป่า ทำได้ก็แต่เพียงการหาเลี้ยงครอบครัว เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพออยู่พอกินเพียงเท่านั้น แต่ไม่ได้คิดหาประโยชน์จากป่าด้วยการทำลายป่า คนกับป่าจึงสัมพันธ์ใกล้ชิด และป่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างมาก

เข้าสู่ยุคสัมปทานป่าราวปีพ.ศ. 2511 ซึ่งเป็นยุคที่แสดงให้เห็นว่าป่าที่ใดที่มีการสัมปทาน แสดงว่าป่าผืนนั้นต้องมีความอุดมสมบูรณ์ มีไม้ใหญ่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อมีการยกเลิกการสัมปทานป่าในปีพ.ศ.2517 ป่าที่เคยสมบูรณ์ก็เสื่อมโทรมลงไปอย่างเห็นได้ชัด เมื่อป่าเสื่อมโทรม ผู้คนก็เข้าไปบุกรุกที่ทำกินในป่าได้ง่ายขึ้น ความสัมพันธ์ของคนกับป่าจึงเริ่มเปลี่ยนไป จากยุคแรกที่เข้าไปพึ่งพิง แปรเปลี่ยนมาเป็นการหาประโยชน์จากป่า เบียดเบียนทำลายป่า ความรัก ความเคารพ ความกลัว ค่อยๆ เลือนหายไป พร้อมกับผืนป่าที่เริ่มเปลี่ยนสภาพเป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน และที่อยู่อาศัย ป่าถูกตีความหมายของการเป็นของสาธารณะ ที่ใครจะเข้าไปใช้หรือหาประโยชน์ก็ได้ ทำให้คนมุ่งหาแต่ประโยชน์จากป่าเพียงฝ่ายเดียว เมื่อป่าลดน้อยลง ระบบนิเวศในป่าก็เปลี่ยนแปลงตาม สัตว์ป่าหายไป เนื่องจากไม่มีที่อยู่ ไม่มีอาหาร เหลือเพียงสัตว์เล็กสัตว์น้อยหรือจำพวกนก แมลง อากาศร้อนมากขึ้น น้ำท่วมง่ายขึ้น นี่คือผลกระทบจากการที่ไม่มีป่า

โครงการแนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรีฯ หรือที่เรียกสั้นๆ ว่าโครงการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำวังคีรี เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่รักและผูกพันกับป่า หลายคนเคยเป็นพรานป่า เคยมองเห็น สัมผัส รับรู้ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าผืนนี้ มีภาพความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับป่า มีประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากป่า และเกิดความรู้สึกว่าไม่อยากให้ป่าต้องหมดไป อยากรักษาป่าผืนนี้ไว้ให้อยู่คู่กับคนในชุมชน เป็นมรดกที่ตกทอดไปยังคนรุ่นหลัง อยากให้คนยุคนี้อีกกลับมารักป่า หวงแหนป่า และเห็นความสำคัญของป่าเหมือนในอดีต

การดำเนินโครงการให้น้ำหนักเรื่องการเก็บข้อมูลกับกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมไปพร้อมๆกัน ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า คนยุคนี้ห่างป่า ไม่รู้จักป่า กิจกรรมในโครงการจึงได้พากลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าไปสำรวจป่า สร้างความคุ้นเคยกับป่า ให้เลิกกลัวป่า จากนั้นจึงได้ชวนทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ ทำฝายเพื่อให้เห็นว่าตนเองสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าในชุมชนของตนเองได้ เป็นการปลูกฝังโดยธรรมชาติ

ส่วนคนที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ที่มีทั้งอดีตผู้นำ พรานป่า ผู้อาวุโสในชุมชน ก็ต่างภูมิใจที่ได้เล่าประสบการณ์ของตนเองในเยาว์วัย นำข้อมูลมาสร้างการเรียนรู้ เป็นเรื่องเล่าที่มีคุณค่า มีความหมายสำหรับคนที่รักและผูกพันกับป่ามาเกือบทั้งชีวิต

ผลการดำเนินโครงการ ทำให้ป่าควนใหญ่เริ่มฟื้นตัว มีสัตว์จำนนนก ไก่ป่า เพิ่มมากขึ้น เห็นจากร่องรอยการลงม่าน้ำกินที่ฝาย ที่ทิมวิชัย นักศึกษา และผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันทำไว้ คนในชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของป่ามากขึ้น เห็นได้ชัดจากรายได้จากการเก็บเห็ดพะยอม เห็ดเสม็ดไปขายในแต่ละปี ทำให้มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ หรือเป็นอาหารที่ปลอดภัยในบ้าน ทิมวิชัยที่เป็นผู้นำหมู่บ้านตรวจตราสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิด และมีป้ายบอกกติกาของชุมชนขึ้นบอกไว้อย่างชัดเจน ทำให้คนบุกรุกเข้าไปทำลายป่าน้อยลง หากใครทำผิดผู้นำก็เข้าไปพูดคุย ตักเตือน ไม่ได้ใช้อำนาจ หรือดำเนินการตามกฎหมาย หากแต่ใช้การพูดคุยตักเตือนตามประสาคนบ้านเดียวกัน

แม้โครงการจะสิ้นสุดลง แต่งานอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าจะยังคงดำเนินต่อไป เพราะป่าแห่งนี้เป็นป่าผืนสุดท้ายที่มีในชุมชน หากไม่รักษาไว้ เชื่อว่าอาจไม่มีป่าเหลือไว้ให้กับคนรุ่นหลัง สิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการปลูกป่า ทำฝาย หรือกิจกรรมอื่นๆ คือ การปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เด็กและเยาวชน รวมถึงคนในชุมชนให้เข้าใจ รัก ห่วงแหน เห็นคุณค่าและไม่ทำลายป่า ดังพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “เราควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นจะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตัวเอง”

สรุปได้ว่า จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้คนในชุมชน แขนงนำ เห็นว่า การฟื้นฟูป่าไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ต้องใช้เวลา ความอดทน และความต่อเนื่อง ทั้งยังต้องการความร่วมมือจากหลายส่วนในการช่วยกันดูแล และจะต้องเฝ้าระวังไม่ให้มีการบุกรุกป่าเพื่อทำกินเพิ่มขึ้น ลดการเอาอย่าง และจะต้องจัดการกับคนที่บุกรุกป่าด้วยกติกาและข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้น คนยังคงพึ่งพาอาศัยบางอย่างจากป่า แต่ไม่ใช่ทั้งหมด และมีเพียงบางคนหรือส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังคงพึ่งพิงอะไรบางอย่างในป่า แต่ไม่ใช่คนส่วนใหญ่ ดังนั้น การจัดการกับคนส่วนน้อยไม่ยากนัก ถ้าไม่ใช่ผู้มีอิทธิพล นักการเมือง พ่อค้า คนรักรวย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัจจุบันคนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คนรุ่นใหม่ออกไปเรียนหนังสือนอกบ้านไม่รู้จักป่า ไม่รู้ว่าป่ามีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างไร ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับป่าเช่นอดีต ทั้งความเจริญด้านต่างๆ ก็มากขึ้น ทำให้การทำลายป่าในคนรุ่นใหม่ลดลงหรือแทบไม่มี คนรุ่นใหม่อาจจะรู้ว่าป่ามีความสำคัญอย่างไรในภาพกว้าง แต่การจะให้ความสำคัญกับป่าด้านปัจเจกจะลดลง จึงไม่คิดตักตวงหรือหาประโยชน์จากป่า ป่าพะยอมพอกจึงแทบจะไม่เอื้อประโยชน์โดยตรงต่อคนรุ่นใหม่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นด้านอาหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการนำไม้ไปใช้สอยหรือ

ไปขาย ส่วนน้ำในชุมชนก็มีน้ำประปาไหลไม่ขาดสาย ดังนั้น ถ้าไม่นับคนรุ่นเก่าที่ยังรู้จักป่าเคยได้ประโยชน์จากป่าอยู่บ้าง ก็เท่ากับว่า นับจากนี้ไปป่าจะค่อยๆ ฟื้นตัวเองได้เรื่อยๆ การทำลายจะลดลงในคนรุ่นใหม่ เพียงต้องอาศัยเวลา เรื่องราวในอดีตจะเป็นเพียงเรื่องเล่าที่ดูเหมือนเป็นเรื่องเกินจริง คนรุ่นใหม่จะนึกภาพไม่ออกว่าคนสมัยก่อนโค่นไม้ใหญ่ๆ ด้วยสองมือได้อย่างไร บุกเบิกที่ดินนับร้อยไร่ เพียงสองมือเปล่า กับเครื่องมือธรรมดาที่ไม่ใช่เครื่องจักรได้อย่างไร และดำรงชีวิตท่ามกลางป่าเขา ที่มีเพียงความมืด และสัตว์ป่าที่ดุร้ายได้อย่างไร การถูกเสือไล่กัด การคล้องช้าง การเลี้ยงช้างไว้ใช้งาน กลายเป็นเรื่องเหลือเชื่อ หมดยุคการสัมปทาน สิ่งที่ยังไว้คือร่องรอยความอุดมสมบูรณ์ของป่าและความเป็นอยู่ของคนในอดีตจากคำบอกเล่า หมดยุคสัมปทานทุกอย่างก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

ข้อเสนอแนะ

- ต้องเฝ้าระวังและปลูกป่าเพิ่มอย่างต่อเนื่อง และให้มีหลากหลายพันธุ์ไม้ โดยดูความเหมาะสมของสภาพภูมิศาสตร์
- จัดกิจกรรมทุกปี เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าส่วน คนที่มีความสำคัญ เครือข่ายต่างๆ ร่วมกิจกรรม
- สร้างฝายเก็บน้ำเพิ่ม ซ่อมแซมฝายเก่า
- ปลูกไม้ที่มีผลต่อการกักเก็บน้ำ ไม้ชายน้ำ ไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของบรรดาสัตว์ต่างๆ
- พยายามให้กติกาเป็นเรื่องที่ทุกคนในชุมชนยอมรับ
- สร้างแนวกันชนหรือแนวเขตป่าที่คนในชุมชนเห็นและรับรู้ได้อย่างชัดเจน เช่น ปลูกต้นไม้ชนิดเดียวกันเพื่อเป็นสัญลักษณ์
- ขึ้นทะเบียนป่าชุมชน

ภาคผนวก

กิจกรรม เวทีเปิดตัวโครงการ

วันที่ 12 กันยายน 2558 เวลา 13.00 น. ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้นำชุมชน 25 คน

ทีมวิจัย	8	คน
พี่เลี้ยงสกว.ตรัง	4	คน
รวมทั้งหมด	37	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อชี้แจงที่มา วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการ แก่ผู้นำในชุมชนตำบลวังคีรี

บันทึกกิจกรรม

วันนี้มีการประชุมกำหนดผู้ใหญ่บ้านสัจจะประจำเดือนกันยายน หลังเสร็จสิ้นวาระการประชุมแล้ว กำหนดได้เชิญให้ทีมงานพี่เลี้ยงสกว.ตรัง แนะนำโครงการ คุณชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง (สกว.ตรัง) ได้แนะนำโครงการ “แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี อ.ห้วยยอด จ.ตรัง” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น องค์การอิสระ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จากนั้นผู้ใหญ่กรอด เรืองชู หัวหน้าโครงการ ได้เพิ่มเติมว่าวังคีรีมีพื้นฐานการทำงานวิจัยจากโครงการยุทธธรรมชุมชนตั้งแต่ปี 51 ต่อยอดมาเป็นการจัดการป่าพะยอมพอก เป้าหมายคือ ต้องการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่ไว้ให้ลูกหลาน เพราะป่าผืนนี้เป็นป่าต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงผู้คนในตำบลวังคีรีและตำบลใกล้เคียง อยากขอความร่วมมือผู้นำชุมชนทั้งที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและไม่ได้เป็นทีมวิจัย ให้ช่วยกัน คิดเสาะหาทำเพื่อลูกหลานของเรา ผู้ช่วยวิทยร เมืองมีศรี ทีมวิจัย เพิ่มเติมในส่วนของการบริหารจัดการโครงการ และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงาน อยากนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

ผู้ประสานงานสกว.ตรัง ได้กล่าวทิ้งท้ายว่า การทำงานกับ สกว. หลักการมีส่วนร่วมเป็นประเด็นสำคัญ การดำเนินงานก็มีวิธีการหรือรูปแบบคล้ายกับโครงการยุทธธรรมชุมชน คือ ทีมวิจัยต้องขับเคลื่อนการทำงานเป็นทีม มีการประชุม พบปะ ปรึกษาหารือกันบ่อยๆ หลังจากนั้นจะนัดทีมวิจัยมานั่งคุยรายละเอียดกันอีกครั้ง รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้วางแผนการทำงานร่วมกัน จะได้ไม่เหนื่อยมาก ช่วงแรกน่าจะเดินป่าสำรวจป่าเพราะต้องเก็บข้อมูล กำหนดแนวเขตให้ชัดเจน ให้รู้ว่าพื้นที่แท้จริงของป่าพะยอมพอกเหลือจำนวนเท่าใด และจะต้องทำกิจกรรมอะไรบ้างในการรักษาป่าต้นน้ำ

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ทีมผู้นำชุมชนให้การต้อนรับเป็นอย่างดี เห็นถึงความร่วมมือของทีมผู้นำ

ปัญหาอุปสรรค

ได้พูดถึงโครงการงานวิจัยน้อย เพราะมีวาระการประชุมที่แน่นอนอยู่แล้ว ต้องนัดเตรียมความพร้อมนักวิจัยอีกครั้งหนึ่ง

กิจกรรม เวทีเตรียมความพร้อมทีมวิจัย

วันที่ 22 กันยายน 2558 เวลา 13.00 น. ณ วัดถ้ำเขาแก้วนาราม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	23	คน
พี่เลี้ยงสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	26	คน

วัตถุประสงค์

1. ชี้แจงที่มา วัตถุประสงค์ของโครงการ
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ภายในทีม
3. วางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

เริ่มด้วยทีมพี่เลี้ยงได้ชี้แจงที่มาของโครงการ มีเอกสารโครงการแจกให้ทีมวิจัยทุกคน จากนั้นได้ชี้แจงเรื่องงบประมาณและการบริหารจัดการโครงการ โครงการแนวทางการอนุรักษ์ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี ได้รับงบประมาณสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินทั้งหมด 233,090 บาท แบ่งจ่ายเป็น 2 งวด เพื่อขับเคลื่อนการทำงานของโครงการอนุรักษ์ป่าฯ ผู้ใหญ่กรอด เรื่องชู หัวหน้าโครงการเพิ่มเติมว่า ทีมวิจัยมีประสบการณ์การทำงานวิจัยจากโครงการยุติธรรมชุมชน ทำให้รู้เรื่องการบริหารจัดการบ้าง อาทิ ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเอกสาร เป็นต้น

จากนั้นพี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยทบทวนวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการ ว่าทำเรื่องนี้ไปเพื่ออะไร ทำไมต้องรักษาป่าผืนนี้ไว้ ผู้ใหญ่สังวรรณ บัวเกิด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 เจ้าของพื้นที่ ได้เล่าสถานการณ์ป่าผืนนี้ว่า เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2558 ที่ผ่านมา ได้จัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติฯ

ขึ้น ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพราะว่าป่าผืนนี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าเฉลิมพระเกียรติเรียบร้อยแล้ว ไม้ที่ปลูก ได้แก่ ไม้เศรษฐกิจ ไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้ไผ่ หลังจากปลูกที่มงานก็ได้มานั่งหารือกันว่าปลูกแล้วต้องมีการดูแลรักษา ไม่ใช่ปลูกทิ้งไว้มันก็ไม่เกิดประโยชน์ ต้องช่วยกันดูแลรักษา ใส่ปุ๋ยบ้าง คิดว่าสัก 5 ปีไปหน้า ถ้าไม่ไปทำลายเพิ่มก็น่าจะเป็นป่าค่อนข้างสมบูรณ์ เพราะเมล็ดพันธุ์สามารถกระจายไปเติบโตตามธรรมชาติของมันได้เอง เป็นไปตามพระราชดำริของราชินี

พี่เลี้ยงชวนคุยต่อว่า ทีมวิจัยต้องให้ความสำคัญเพราะเราอยู่ต้นน้ำถ้าต้นน้ำไม่รักษาป่าถูกทำลาย คนข้างล่างเดือดร้อนกันหมด ปัจจุบันน้ำแล้ง น้ำแห้ง ร้อนแต่เราไม่นึกถึง ถ้าทีมเราเข้มแข็งช่วยกันรักษาป่าให้เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำที่เป็นแหล่งน้ำให้คนในชุมชนได้ใช้ประกอบอาชีพ แต่เราจะไม่อนุรักษอย่างเดียว แต่จะปลูกไม้จำพวก สะตอ เนียง เหริ่ง หรืออื่นๆ ด้วย เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่า หลังจากนั้นหารือแนวทางการทำงานต่อ ทีมวิจัยได้เสนอแนะดังนี้

- ต้องตั้งกรรมการดูแล (ตั้งกติกาของชุมชน/บทบาทหน้าที่ของกรรมการ)
- บทลงโทษในการฝ่าฝืน
- ทำป้ายปักไว้
- สำรวจป่าเดือนละครั้ง
- ปลูกป่าทดแทน
- ทำเป็นป่าใช้สอย/ป่ากินได้
- ศึกษาว่าจะจัดป่าที่เหมาะสมอย่างไร ?

แผนการทำงานต่อ

- คณะกรรมการหมู่บ้านมาวางแผนการหาพันธุ์ไม้ที่ไหน ค่าใช้จ่ายที่จะใช้
- ชวนเด็กๆเยาวชนในหมู่บ้านมาทำสิ่งดีๆ
- วางแผนการเดินทางสำรวจเพื่อเก็บรายละเอียดเกี่ยวป่า
 - คนที่รู้จักพันธุ์ไม้/รู้จักเส้นทางเดินป่า/คนที่รู้เรื่องป่าในสมัยก่อน/สิ่งต้องเตรียมลองวางแผนกำหนดวัน
 - นัดเดินป่า 6 ตุลาคม 58 10.30 น. ณ วัดถ้ำเขาแก้ว
 1. แลต้นไม้เก่า/แลต้นไม้ที่เพิ่งปลูกด้วย
 2. ตามหาพันธุ์ป่ามีอะไรในป่าผืนนี้ เดินเป็นตัวคุณ
 3. ตามหาสัตว์ในป่า
 4. คนที่จะไป ทีมวิจัยก็คน/คนที่รู้จักเส้นทาง/อาหารนำเครื่องมือเดินป่า/ยา/ยาหม่อง
 5. ขอแผนที่จากหน่วยงาน
- ทำแผนที่ทำมือป่าพะยอมพอก

ชวนทีมวิเคราะห์คุณสมบัติของคณะกรรมการดูแลป่า

- ไม่ประจำเป็นจะต้องเป็นทีมวิจัยหรือเป็นทีมคณะกรรมการหมู่บ้าน
- มีจิตอาสา/รักป่า
- มีเวลาให้กับส่วนรวม
- ใครสนใจสามารถสมัครได้ที่ผู้ใหญ่กรอด

หลังจากนั้นได้แบ่งบทบาทหน้าที่ในทีมวิจัย ดังนี้

- คนจดบันทึกเวทีทุกครั้งหรือมีกิจกรรมทุกครั้ง (คุณมานพ/คุณเตฟ) ทำอะไรบ้าง ใครเข้าร่วมกี่คน ผลอย่างไร มีแบบฟอร์มคร่าวๆ ให้
- เอกสารการเงินในการใช้จ่ายแต่ละครั้งที่มีการประชุมหรือกิจกรรม ไปลงทะเบียน ไปสำคัญ รับเงินไปรับรองการใช้เงิน การออกบิล ใช้ชื่อโครงการ ชื่อโครงการแบบย่อได้เช่นการจัดการป่าวังคีรีแต่ต้องให้เหมือนกันทุกครั้ง (คุณมานพ/ผู้ใหญ่กรอด/ผู้ช่วยเชียร์)

สิ่งดี ๆ ที่เกิดในที่ประชุม

- ทีมชุมชนเข้มแข็ง มีการทำงานเป็นทีม มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันมีอะไรสามารถพูดคุยหารือกันได้

แผนการทำงานต่อ

นัดแนะเดินสำรวจอาณาเขตที่แน่นอนของป่า 140 ไร่ วันที่ 6 ตุลาคม 58 นี้ เวลา 10.30 น. พบกันที่วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทีมวิจัย ผู้อาวุโสที่รู้ที่มาของป่า หากินอยู่กับป่า โดยให้ทุกคนเอาข้าวห่อไปด้วย เพราะใช้เวลาเดินทั้งวัน

กิจกรรม เดินสำรวจป่าพะยอมพอก

วันที่ 6 ตุลาคม 2558 ณ ป่าพะยอมพอก หมู่ที่ 4 ตำบลวังคีรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	7	คน
ทีมชุมชน	5	คน
เจ้าหน้าที่ป่าไม้	2	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	17	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจอาณาเขตของป่าพะยอมพอก
2. เพื่อวางแผนและออกแบบการอนุรักษ์ป่าพะยอมพอกที่เหมาะสม

บันทึกกิจกรรม

เมื่อพร้อมแล้วทุกคนก็เดินป่าไปด้วยกันระหว่างทางก็ชื่นชมต้นไม้หลากหลาย สัตว์ตัวเล็กตัวน้อยที่อยู่กับป่าผืนนี้ ได้เจอพันธุ์ไม้ที่เรียกว่าพะยอมพอก ซึ่งเป็นที่มาของชื่อป่าผืนนี้ เพราะแต่ก่อนต้นพะยอมจะมีมากพอเริ่มต้นโตจะมีขึ้นเกาะเป็นก้อนออกมาจากต้นพะยอมก็เลยกลายเป็นชื่อเรียกพะยอมพอก ระหว่างเดินต่อเจอสายธารเล็กสองสาย เป็นอยู่อาศัยของสัตว์ เอามือไปจับน้ำเย็นใสสะอาด และได้เดินลัดเลาะไปริมป่า มีสวนยางพาราปลูกกรูกล้ำเข้ามาในแนวป่าและมีบางส่วนของโดนพื้นทั้งเนื่องจากยังไม่รู้แนวเขตของป่าที่ชัดเจน ทีมวิจัยบอกว่าป่าถูกทำลายไปมากและถูกทิ้งให้รกร้าง แต่ป่าก็สามารถดูแลตัวเองฟื้นฟูขึ้นได้โดยธรรมชาติ ถ้าไม่มีใครคอยทำลาย หวังแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลักป่าก็สามารถอยู่กันเองได้ อาศัยพึ่งพากันตั้งแต่ต้นใหญ่ ต้นเล็ก รวมไปถึงสัตว์นาๆชนิด

เดินมาสักพักใหญ่ๆได้ คณะทั้งหมดได้พักกินข้าวเที่ยง ที่คุดห่อกันมา หลังจากกินข้าวเสร็จพี่เลี้ยงก็ให้ผู้ใหญ่กรอด หัวหน้าโครงการเล่าที่ไปที่มาของโครงการ ผู้ใหญ่กรอดเล่าว่าโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสกว. ก่อนหน้านี้ตำบลวังคีรีเคยทำโครงการยุติธรรมชุมชน มาถึงโครงการนี้เป็นโครงการอนุรักษ์ป่า ซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 เนื้อที่จำนวน 100 ไร่ หลังจากเดินสำรวจทุกคนได้เห็นว่ามีการปลูกยางพารารูกล้ำเข้ามาบางส่วน ก็อาจต้องขอความอนุเคราะห์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยเดินแนวเขตให้ชัดเจนและที่ได้ตรวจยึดไปแล้วก็แปลง เราทุกคนก็จะได้ช่วยดูแล วันที่เรามาเดินสำรวจอยากรู้ป่ามันมีอยู่เท่าใดแล้ว มีต้นไม้ มีสัตว์ ก็ชนิดที่ยังอยู่กับป่า ต่อไปจะทำอย่างไรกับป่าและจะดูแลรักษาอย่างไร เมื่อก่อนค่อนข้างจะเป็นป่าสมบูรณ์แต่ถูกทำลายหมด ปี 2553 นิยมปลูกปาล์มกันมาก มีชาวบ้านเข้ามาปลูกปาล์มในป่าพะยอมพอก ก็ได้ขอร้องว่าอย่าปลูกในที่ตรงนี้ แม้ว่าเขาจะไม่ปลูกเพิ่มแต่ระหว่างเรากับเขาก็ไม่สบายใจกันอยู่ แต่หน้าที่ของเราที่เป็นผู้นำ อยากให้มีป่าผืนนี้เป็นที่สาธารณะที่ให้ประโยชน์ในเรื่องน้ำ อาหาร และอากาศ อยากให้ชาวบ้านช่วยกันเป็นหูเป็นตา เจ้าหน้าที่เขาก็ดูแลไม่ทัน ถ้าไม่ให้ข้อมูลเจ้าหน้าที่ไม่รู้ เวลามาก็ไม่พบผู้กระทำความผิด ถามใครไม่มีใครบอก ขนาดผมรู้ก็ยังไม่กล้าที่จะบอกเลยกลัวเหมือนกัน แต่ตอนนี้จำเป็นต้องทำแล้วเพราะป่ามันหมดไปแล้ว แต่ถ้าช่วยกันดูแล ทั้งชาวบ้านผู้นำผมว่าเราอยู่ไม่กี่คนแต่ก็อยู่ได้ต่อไป คนอื่นๆค่อยเข้ามาเองเพราะผลงาน

จากที่เราทำ อย่าไปสนใจว่าใครจะว่าบ้า หรือโง่ อยากให้บ้านเราร่มเย็น ไปดูที่อื่นเขาร่วมมือกันสร้างบ้าน เขาพัฒนาเป็นที่ท่องเที่ยวได้เลย บ้านเรามีแต่คนอยากเป็นเจ้าของป่า

ผู้ใหญ่สังวรณ์ บัวเกิด ในฐานะเจ้าของพื้นที่เพิ่มเติมว่า ผมได้เป็นผู้ใหญ่บ้านปีกว่าแล้ว ตรงที่เรานั่งเป็นที่ของปศุสัตว์ 40 ไร่ มีชาวบ้านเข้ามาบุกรุกบางส่วนเหมือนกัน อยากประสานไปยังป่าไม้กับปศุสัตว์มาดูแลเขตให้ชัดเจน ใครบุกรุกจะได้รู้ว่าเข้ามาแค่ไหน มาตรการต่อไปเราจะขอคืนหรือหาทางออกกันอย่างไร จากที่เราสำรวจมีคนปลูกยางพาราล้ำเข้ามาในพื้นที่ 100 ไร่หรือไม่ ถ้าเข้ามาต้องใช้กฎหมายของป่าไม้ ทีมมีความตั้งใจรักษาป่าพะยอมพอก 100 ไร่ และที่ของปศุสัตว์ให้อีก 40 ไร่ ไว้ทำเป็นป่าชุมชนตำบลวังคีรี พวกเรารวมถึงกรรมการหมู่บ้านจะไปทำป้ายมาติดไว้ว่าห้ามตัดไม้ทำลายป่า จะประสานไปยังอบต.ขอป้ายที่แข็งแรง จะทำเป็นป่าเฉลิมพระเกียรติ และป่าของชุมชนจะดูแลด้วยคณะกรรมการ ทสม.ตำบลวังคีรี และคณะกรรมการผู้ใหญ่หมู่บ้านพิเศษมีกำหนดผู้ใหญ่ ผมก็ทำทุกปีและยังดำรงตำแหน่งอยู่ได้อีก 12 ปี ก็จะพยายามทำให้ดีที่สุด เช่น ปลูกป่าทุกวันที่ 12 สิงหาคม หรือ 5 ธันวาคม

จากนั้นพี่เลี้ยงได้เพิ่มเติมว่า สกว.จะเข้ามาช่วยในเรื่องงบประมาณ กระบวนการทำงาน วิธีการทำงาน พี่เลี้ยงก็จะมาช่วยดูแล ช่วยคลี่คลาย และร่วมเดินทางในกระบวนการเดียวกัน โครงการนี้มีระยะในการทำงาน 1 ปีกว่าเราสามารถทำงานได้อีกหลายงาน ทีมวิจัยมีความพร้อม มีใจอาสาเต็มร้อย ครึ่งวันที่เราเดินป่าเราเห็นอะไร ป่าโปร่ง เราน่าจะต้องวางแผนว่าจะเอาไม้อะไรมาปลูก จะไปเอาที่ไหน เหมือนผู้ใหญ่วรรณ์ตั้งเป้าไว้แล้ว 12 สิงหาคมของทุกปีจะมีการปลูกป่า เราหารือกันว่าป่า 100 ไร่ นำไปสู่เรื่องอะไรได้บ้าง เช่น

1. เป็นแหล่งเรียนรู้
2. เป็นป่าต้นน้ำ
3. เป็นป่าที่สามารถเข้ามาเที่ยวได้ เป็นป่าใช้สอยได้

กำลังมองว่าจังหวัดตรังไม้ที่เด่น ไม้ประจำเมืองคือศรีตรัง คิดว่าถ้าเราปลูกศรีตรังสักโซนหนึ่งเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว คนเข้ามาเที่ยว ก็จะเกิดรายได้กับชุมชน พืชผักผลไม้ขายได้ หรือว่าจะมีที่พัก ก็เป็นการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ถนนหนทางก็จะเข้ามา แต่กติกาการเข้ามาเราต้องเป็นคนคิด เพื่อป้องกันปัญหา ลองคิดกันวาดภาพไว้ ถ้าหลายปีข้างหน้าตรงบริเวณนี้เต็มไปด้วยศรีตรัง ดอกพะยอม จะเป็นอย่างไร พอถึงหน้าที่ยอดพะยอมบานคนจะเข้ามาที่ป่า 100 ไร่ มากางเต็นท์ ถึงเวลาดอกศรีตรังบานนักท่องเที่ยว คนภายนอกจะพากันมามากมายถนนเส้นนี้ แต่เราต้องมาช่วยกันออกแบบโซนที่จะปลูกลองปลูกแลสัก 1-2 ไร่ ต้องอย่าให้ไกลไปจากทางมากเกินไป ไม้ใหญ่เราก็ปลูกแต่ไม้ที่มันเป็นจุดเด่นหรือที่คนต้องมาเลย ศรีตรังเป็นไม้ประจำจังหวัดแต่ไม่มีตรงไหนเลยที่มีศรีตรัง เราน่าจะคุยกับนายก อบจ.หรือคุณชวน ถ้านัดวันได้เราไปคุยว่าเราต้องการทำป่าพื้นที่นี้ไปเพื่ออะไรบ้าง ขอสนับสนุนเรื่องพันธุ์ไม้ที่จะปลูก แต่หน่วยงานที่เพาะต้นไม้มันจะเพาะตามที่หน่วยงานสั่งไว้ เราต้องมีแผนของเราไปเสนอหน่วยงานเพราะชาวบ้านพร้อมในการดูแลป่าผืนนี้อยู่แล้ว จุดเด่นพะยอมพอก ศรีตรัง อาจจะทำฝายเพื่อสร้างความชุ่มชื้น ต้องแลพื้นที่ตรงไหนเหมาะสมและจะหาใครมาช่วย ช่วงไหนทำได้ เดินGPS กำหนดแนวเขตให้ชัดเจนอาจต้องขอช่วยทางเจ้าหน้าที่หน่วยที่เขากอบ ต้องมีกติกาการใช้ป่าเพราะป่านี้

ไม่ได้ใช้ได้ กินได้ คนที่เข้ามาทำลายหรือเก็บของจากป่านี้ต้องมีกติกาในการใช้ร่วมกัน อยากให้ชาวบ้านได้ประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม

พี่แต้ว (ประธานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับหมู่บ้านและอำเภอขึ้นอยู่กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) สวัสดิ์พี่น้องทุกท่านที่มีจิตอาสา จากที่ฟังมาทั้งหมดจะช่วยประสานเรื่องต้นไม้กับ ผอ.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และช่วยเขียนเงินสนับสนุนไปยังจังหวัดเพื่อค่าน้ำอาหารว่างในการประชุม ดีใจที่ได้มาเจอพี่น้องๆ ได้ช่วยกันขับเคลื่อนเรื่องป่าของอำเภอห้วยยอด ลดการบุกรุกป่ามีอะไรให้ช่วยบอกได้จะประสานงานกับจังหวัดให้ ศรียังคงดอกไม้ม่วงอยู่และราชินีของสีก็คือสีม่วงเป็นสีประจำวันเกิดของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีถ้าปลูกเป็น 100 ต้น อะไรมันเกิดขึ้น เชิญชมเที่ยวดอกศรียังบาน

พี่เลี้ยงช่วยสรุปจากที่เราคุยมาทั้งหมดเป้าหมายเราชัดคือ

1. รักษาป่าให้อยู่กับชุมชน
2. แหล่งท่องเที่ยวสร้างรายได้อาชีพให้กับคนในชุมชน

แผนการทำงานต่อ

1. ช่วยกันถางแนวเขตเพื่อจับ GPS
2. ประสานเจ้าหน้าที่ขอความร่วมมือในการจับ GPS
3. วิเคราะห์พื้นที่ในการที่จะปลูกศรียัง ต้นพะยอม
4. ประสานขอต้นไม้
5. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องเกี่ยวกับพะยอมพอก เช่น คนที่อยู่รอบๆป่า ที่ใช้สอยอยู่กับป่า พรวนลำสัตว์ในป่าพะยอมพอก ตัดไม้ในป่าพะยอมพอก
6. นัดคุยทีมดูแบบสอบถามที่จะลงไปเก็บข้อมูล 14 พ.ย 58

กิจกรรม เวทีทำความเข้าใจแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2558 ณ วัดถ้ำเขาแก้วนาราม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	13	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจแบบสอบถาม
2. เพื่อวางแผนเก็บข้อมูล

บันทึกกิจกรรม

ในช่วงแรกพี่เลี้ยงและทีมวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆ ผู้ช่วยวิเชียร เมืองมีศรี ได้เล่าว่าก่อนหน้านี้ทีมวิจัยได้ทำวิจัยโครงการยุทธธรรมชุมชน ทำให้มีความรู้หลากหลาย โดยเฉพาะการจัดการปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ทำให้รู้ที่มาของปัญหานั้นๆ ก่อนที่จะเข้าไปจัดการ ผู้ใหญ่สังวรณ บัวเกิดเพิ่มเติมว่าข้อมูลเป็นกุญแจในการแก้ไขปัญหาในแต่ละชุมชนท้องถิ่น งานทุกงานต้องมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ถึงจะแก้ปัญหาได้จริง

พี่เลี้ยงชวนคุยต่อจากที่ผู้ช่วยวิเชียรและผู้ใหญ่วรรณ นำเสนอเรื่องการเก็บข้อมูลทำให้รู้ปัญหาที่มาที่ไปของสาเหตุ นำมาวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาได้ทุกทิศทางมากขึ้น ถ้าไม่มีข้อมูลมาวางแผนงานอาจทำไปผิดทิศเป็นทางได้ นอกจากนี้ข้อมูลยังเป็นตัวสร้างการมีส่วนร่วมการทำงาน การที่ทีมลงพื้นที่ไปนั่งคุยกับคนในชุมชน เป็นเรื่องที่ดีมากๆ กิจกรรมเก็บข้อมูลเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การร่วมไม้ร่วมมือ และเป็นโอกาสในการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ซักถาม ทำความเข้าใจ อธิบาย ประชุมในเวทีส่วนมากนั่งฟังอย่างเดียว สนใจบ้างไม่สนใจบ้าง การที่ลงไปบ้านเขาทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน สร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน อาจจะได้มากกว่าสิ่งที่เราต้องการ โดยเฉพาะผู้นำที่ผ่านงานแบบนี้มันเป็นโอกาสดีมาก ๆ เช่น ถ้าไปบ้านลุงคลายไม่เพียงแต่ลุงคลาย แต่ญาติพี่น้องที่อยู่ข้างๆก็ได้แลกเปลี่ยนกันว่าเรามาทำอะไรอยู่ ก็จะได้ขยายไปเรื่อยๆเพราะทำทั้งตำบล ต้องวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่จะลงไปหาหรือเก็บข้อมูล เวลาที่จะลงไปหา การเก็บข้อมูลเป็นเรื่องที่น่าเบื่อเพราะต้องถาม แต่ถ้าไม่เก็บเองเราก็ไม่สามารถบอกคนอื่นได้ว่า ทำไมแก้ปัญหาแบบนี้ ก็ได้บอกเขาถูกว่ามาการเก็บข้อมูลของชุมชนว่ามันแบบนี้ ก็เลยแก้กันแบบนี้ ตัดสินใจภายในข้อมูล

กระบวนการของ สกว. ต้องคุยต้องดูกันละเอียด แต่ที่นี่มีจุดเด่นเพราะผู้นำหลายคนใส่ใจ จิตอาสา มาก เช่น ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย อบต. และอาสาทุกแขนง ก็เข้ามาช่วยกันไปในทิศทางเดียว แต่อยู่ๆเราจะลุยตรงไหนเลยไม่ได้ ก็เก็บข้อมูลกับการปฏิบัติการไปพร้อมๆกัน ทีมรู้ไม่พอ ต้องให้ชาวบ้านรู้ด้วย

อาจจะไปซ้ำแต่แน่นอน การทำงานของสกว. ถ้าเรารู้ ความรู้ก็จะติดตัวเราไปนาน ผ่านมาว่าก็ปีก็จะบอกได้เล่าได้

หัวข้อในการเก็บข้อมูล

1. ประวัติความเป็นมา สภาพป่าในอดีต(บรรยาย) คำถามข้อนี้ให้เล่าการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น เคยเข้าไปตัดไม้ มีไม้อะไรบ้าง ลำสัตว์ มีสัตว์อะไรบ้าง
2. ตำนานเรื่องเล่าความเชื่อเกี่ยวป่าพะยอมพอก เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม การบูชาเจ้าป่าเจ้าที่ จะเข้าป่าต้องทำอะไร เช่น คาถาเปิดป่า
3. สัตว์ป่าที่เคยมี
4. สภาพป่าในปัจจุบัน
5. ปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าพะยอมพอก (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)
6. แนวทาง วิธีการแก้ปัญหา หรือข้อเสนอแนะ เพื่อป้องกันการบุกรุกป่า (ควรทำอย่างไร)
7. พันธุ์ไม้ที่อยากให้ปลูกในป่าพะยอมพอก
8. กติกาการรักษาป่าชุมชน(อยากให้ช่วยร่าง)
9. รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

เมื่อทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจคำถามและวิธีการเก็บข้อมูลแล้ว จึงได้ทดลองสัมภาษณ์ลุงเสรีฐิติมวิชัยที่มีประสบการณ์และรู้ความเป็นมาของป่าพะยอมพอก ในเรื่องความเชื่อ

นายประเสริฐ ทองมีบัว ทีมวิจัย

ความเชื่อเมื่อเข้าป่า

ลุงเสรีฐิติมวิชัยเล่าว่าต้องตั้งสิ่งของบูชาเจ้าที่และทวดต่างๆ ก่อน ถ้าไม่ตั้งเหมือนเราไปทำไม้ เรามีทีมหลายคนจะต้องมีคนปวดท้องต้องยกทัพกลับกลางดึก หรือมีเหตุอื่นเกิดขึ้น การถ่าย การอาบน้ำ ต้องระวัง บางสถานที่จะไปถ่ายไม่ได้ การอาบน้ำก็ต้องดูให้ดี อาบน้ำที่หัวโหดที่น้ำพุขึ้นก็อาบไม่ได้ ความหมายของหัวโหดคือเป็นบริเวณที่เป็นที่รวมของสายน้ำ น้ำไหลผ่าน มีลักษณะพิเศษ บริเวณแบบนี้อาบไม่ได้เลย ถ้าจะอาบต้องอาบปลายน้ำจะอาบในวังที่เป็นหัวโหดไม่ได้ ถ้าเข้าป่าต้องปฏิบัติให้จริงจัง การเป็นพรานก็เช่นกัน มีความเชื่อมีข้อห้ามข้อปฏิบัติสำหรับพราน เช่น ต้องบอกเจ้าที่เจ้าทาง เย้ยชื่อให้ครบตามความเชื่อที่ได้ทำตามกันมา ต้องนั่งเรียบบร้อยพนมมือ ถอดรองเท้าเพื่อแสดงความเคารพ ไม่นั่นเขาจะไม่รับ ต้องมีคนกลางในการตั้งของ เป็นต้น ต้นไม้ที่จะตัดถ้ามีสัญลักษณ์เป็นร่องลม หมายถึงกิ่งต้นไม้ทั้งสองต้นที่อยู่ใกล้เคียงกันถึงติดกันตัดไม่ได้เลย เจ้าที่แรงมาก โดยเฉพาะไม้หลุมพอก คนตัดก็จะมือนั่นเป็นไปอาจถึงตายได้ ที่นี้เคยมีคนตายแล้วกลับจากตัดไม้อยู่ได้ 2-3 วัน ฉี่เป็นเลือดตายโดยไม่รู้สาเหตุ และถ้าเห็นต้นไม้ที่รากข้ามห้วยหรือข้ามคลองหรือสายน้ำลอดผ่านห้ามตัดเด็ดขาด

การคล้องช้าง

จากนั้นได้เล่าขั้นตอนการคล้องช้างป่าสมัยก่อน ที่ที่เรานั่งอยู่ขณะนี้ และที่บริเวณวัด อติตอยู่ใกล้กับบริเวณที่ช้างมากินดินโป่งเป็นประจำ บริเวณนี้มีเขา 2 ลูก คือเขาควนเหมียง และเขาแก้ว พรานจะทำขาทรายขนากับเขาทั้งสองข้างระหว่างเขาแก้วกับเขาควนเหมียง แล้วก็ตั้งคอกตรงกลางแล้วไล่มาเรื่อยๆ ในคอกมีหม่อใหญ่ลงหลักชัยไว้ปากทาง ก่อนจะเข้าคอก ถ้าช้างโดนก็จะไม่ไปดันคอกหรือตื้อแล้ว คอกก็ทำกับไม้ที่ไม่ใหญ่มาก และไม่ต้องทำให้แน่นเพราะช้างเป็นสัตว์ใหญ่ แต่คนสมัยก่อนทำด้วยวิชาอาคม

สมัยก่อนคนก็กินดิน บริเวณเดียวกับที่ช้างกิน แต่ก่อนกินกันทั้งบ้าน เพราะดินเป็นแร่ธาตุอย่างหนึ่ง ช้างในสมัยก่อนก็จับไว้ใช้งานถ้าลูกลดคอกก็จะไม่เอา และในการตามช้างก็มีพวกไ้ไร่ไ้รามพวกนี้ก็จะสิงตามมาเรื่อยๆ ก็จะยิงปืนไล่เข้ามาพอช้างถึงมุมหนึ่งมุมใดที่เป็นทางเข้าคอกก็จุดได้แล้วก็ยิงปืนรับ ช้างก็วิ่งเข้ามาในคอก เพราะช้างกลัวไฟมันจะไม่วิ่งชนรั้ว แต่ก่อนช้างมากแต่ก็ต้องดูลักษณะของช้างว่าเข้าตามตำราหรือไม่ ไม่ได้หมายความว่าทุกตัว เช่น ช้างที่ตกกระมากที่หู แสดงว่าตัวนั้นแก่แล้วใช้งานไม่ได้นานก็ต้องปล่อย จากนั้นควันทวายแดงเพื่อคล้องช้างแต่เราไม่สามารถคล้องเองได้ ต้องใช้ช้างต่อเข้าไปคล้องช้าง (ลักษณะของช้างต่อ งามมาก ตัวใหญ่ ต้องสู้เพื่อน)

จากนั้นก็พาช้างเข้าต่อคล้องคอช้างต่อก็จะม้วนหวายเข้ามาทับคอช้างต่อแล้วเคียงพาออกไปที่ละตัว แล้วก็พาหักลากคือปักไม้ทั้ง 4 ต้น แล้วก็มัด แต่ยังไม่พาออกกลับไม่ได้เพราะมันคือไม่รู้เรื่องก็ก็ต้องเอาหญ้าให้กิน ขึ้นขี่ ตัวไหนดีก็ทำให้เจ็บให้มันจะกลัว พอหลาย ๆ วันเริ่มสอนการใช้เสียง ชุม หมายถึงให้ช้างนอนเราจะได้ขึ้นขี่ พายซ้ายพายขวาแปลว่า ให้เดินไปทางซ้ายทางขวา ถ้าไปหน้าโยกๆไปหน้าหัดช้างให้ทำงาน แต่ว่าที่เขาเรียกลูกบ้าน ก็คือช้างที่เลี้ยงแล้วผสมกันเองอันนี้หัดยากกว่าเพราะมันชอบเล่น

สถานที่สำคัญสมัยก่อน

พานสำนัก ก็คือเขายกที่พักอยู่ใกล้กับสะพาน พวกอ่าวตงมีวัว ควาย หมู ก็ไปขายทำประตูใต้สะพานทำประตูก็จะมีตลาดค้า หมู วัว ควาย พ่อค้าก็จะเป็นแขกชาวเอราวัณมารับไปที่คลองทำเงินเป็นตลาดใหญ่ในการซื้อขายออกไปทำเรื่องกันตั้งแม่น้ำ เวลาไปขายก็จะไปเป็นทีมไม่นั้นโจรปล้นเอาเสียเงินที่ขายมาได้ พอได้เงินลูกสาวก็จะส่งซื้อทองและ ทุ่งใส่ทองสมันก่อนทำจากหนึ่งวัวหนึ่งควาย ขุดให้บางแล้วเหินข้างสองข้างเวลากลับ ซื้อมาแล้วก็ต้องแอบให้มิดชิดเพราะโจรมากสมัยนั้น

สมัยที่เขาสร้าง “พระธาตุ” ก็มาเกี่ยวกับบ้านเรา มีคนพาเงินพาทองพาอิฐมาจากกลาง ภูเก็ตจะไปสร้างพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราช ไปไม่ถึงมาสวนทางกันและกับบอกว่าเขาสร้างเสร็จแล้ว ก็ได้ทิ้งไว้ที่วังอิฐปัจจุบันยังเรียกชื่อนี้อยู่ ตอนจะกลับก็กลัวกลับไม่ถึงก็เลยฝังเงินฝังทองไว้ **ควนหินหลัก มียักษ์สองลวด เงินทองสองขวดอยู่ใต้ลวดยักษ์** แต่ไม่ใช่ได้ คนบ้านเราที่ได้เพราะแก้ปริศนาไม่ออกแต่สงสัยน่าจะได้อังกฤษสมัยสงครามโลก แล้วก็เดินกลับแต่ไปไม่ทันถึงก็ได้เสียชีวิต ที่ก่อนที่นี้เคยมาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่แล้วแต่ก็ได้หมดไปเพราะโรคห่าระบาด คนสมัยก่อนเขาถือเขาไม่ว่า บาทหลวงเขาห้ามเด็ดขาด ตอนมาสมัยผมเขากลัวบาตทุกบ้านจะต้องก่อไว้ใต้ถุนบ้านกลัวบาตลง แต่ก่อนมีเรือสำเภามาล่มเขาเรียกสำเภาทิน ควนสวนเรียนไม่รู้มาแต่ไหนน่าจะมามาก่อน 4-500 ปีที่แล้ว **น้ำปู** บอกว่าขุดบ่อไปประมาณ 11 เมตร เจอไม้ที่ทำเรืออาจเป็นไปได้ว่าที่นั่นมีคนอยู่แล้วแต่ใช้ระบาตลงน่าจะ

ตายกันหมด มีสายคลองอีโคกมีต้นเรียนสองข้างคลอง มีคนซื้อทวนเข้ามาทำไม้คนแรกว่าแก้บอกว่ามันมีอยู่แล้ว (เรื่องพวกนี้เราจะต้องเก็บไว้อย่างละเอียดไว้ห้องสมุดโรงเรียน อบต. บ้านผู้ใหญ่ต้องมีเพื่อใครค้นคว้าหาความรู้ ต้องกันว่าเรื่องนี้ใครเป็นเล่า เล่าเมื่อไร สิ่งเหล่านี้ไม่ควรจะหายไปเพราะรุ่นหลังๆไม่รู้แล้ว)

สภาพป่าและสัตว์ป่าในอดีต

สภาพในอดีตป่าแกหรือป่าทึบจะมีครบทุกอย่าง เช่น ไม้ตะเคียน หลุมพอ ยุง ยาง ยางนา ส่วนสัตว์ป่าในอดีตที่มีอยู่ปัจจุบันหายหมดแล้ว เช่น คางคูดำ(เสือไฟ) เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกสัตว์ชนิดหนึ่ง น่าจะเป็นจำพวกหมีเช่นหมีคน หมีควายฯ จะมีนกที่เรียกว่าค้อยๆคอกหัก ถ้าคนสมัยก่อนถ้าค้าต้องหลีกเลี่ยงเดินมันไม่ดังที่เดียวเขาว่ามันขึ้นสัตว์ เช่น จำพวกเสือ ต้องฟังดูว่าดังมาทางไหนต้องไปคนละเพราะเสียงที่มันดังค้อยๆคอกหักๆๆๆ นกหัวเป็นสัตว์ที่ชื่อสัตย์ (ผิวเดียวเมียวเดียว) แล้วจะอยู่เป็นคู่ไม่มั่วกัน จะอยู่ผิวเมีย เป็นที่มาของชื่อเรียกควนนกหัวจะมีลานที่นกหัวรำ การที่ไปล่าพรานก็ซึ่งโหดร้ายไม่ไผ่ให้บางหรือเรียกอีกอย่างว่าไม้เมาตอกลงไปในลานแต่ห้ามเหยียบเท้าลงไปลานอาจจะบ้าได้เพราะนกหัวมันถอดไม้เมาออกกับคอ ตัวเมียจะเป็นตัวที่แต่งลานอะไรที่อยู่ในลานก็จะเอาออกโดยใช้คอม้วนไม้เมาชักขึ้นทีเดียวขาดเลยพอตัวเมียตายตัวผู้ก็บอกว่าจากต่อไปก็ไม่มีคู่ก็เลยทำตามเหมือนกับฆ่าตัวตายก็เลยตายทั้งคู่เป็นตำนาน (ถ้าคนเราผิวเดียวชื่อสัตย์เหมือนนกหัวปัญหาคงลดลง) ควนหนึ่งอยู่คู่เดียวจริงมนุษย์หาวิธีการทำลายจนหมด แต่ก่อนจะมีพวก วัวแดง กระทิง อีแก่ง กวาง สมเสร็จ หมูป่า หมูดิน ชะนี ลิง เนื้อทราย เลียงผา ควาน ยกตัวอย่างเช่นนกค้อยๆคอกหักเพราะเหตุอะไรห้ามเดินส่วนทางกับมันแล้วมันเกิดอะไรขึ้น ลานนกหัวก็เหมือนกันห้ามเหยียบลงไปลานเด็ดขาดเพราะถ้าเหยียบแล้วจะเป็นอย่างไรกับคนที่เหยียบ ที่มาหรือตำนานของชะนี ชะนีน้อยห้อยโหนโยนตัวร้องหาพ่อตามกลางเสียงคน เพราะฤษีเป็นคนสาบมาเพราะไปฆ่าพ่อก็เลยร้องให้หาพ่อ สมัย พ.ศ. 2522 มีช้างมาอยู่ป่าพะยอมทีเดียวเดียวถึง 7 ตัว ขึ้นไปยิงไปถึงไม่กล้ายิง ช้างตัวเองา ปัจจุบันกะเลยกลายเป็นยิงแล้วเอาเมีย ป่าหมดเร็วเพราะเขาเปิดสัมปทานประมาณปี พ.ศ. 2517-2518

เล่าเรื่องจับลิง ลิงมีหลายประเภทการหิวของลิงจะมีหลายลักษณะดูจากหิวผมแสดกลาง เปิดขึ้น หรือเป็นจุก มาในเอเชียจะมีลิงหลายชนิดปัจจุบันก็ยังมียังอยู่ฝูงอยู่ในป่าลี้กอาหารของลิงในสมัยก่อนจะเป็นจำพวกสับปะรดดง หัวร้อยราก จำพวกหมดปลวกแมลงต่างและก็มีผลไม้ป่า ก็เลยเป็นความเชื่อถ้าเป็นโรคเอามากินแก้ได้หลายโรคเพราะกินสมุนไพรที่เป็นยา และมันชื่อเรียกอยู่ ท้าวพันยอดคือค่าง กินใบไม้ยอดไม่เป็นยา ท้าวพันดอกก็คือฝั่งเอาน้ำฝั่งมากินเป็นยา ท้าวพันรากก็คือน้ำกับหมูเถื่อน สัตว์ทั้งสามอย่างนี้เป็นยาสำหรับคนถ้าได้กินเนื้อ (เป็นความเชื่อ) จำพวกนกที่แก้ยาตายได้แก่กระดุกนกหิน นกอีแร้ง มาชนผสมกับน้ำมะพร้าวกินสำหรับคนถูกยาพิษหรือยาสั่งในอดีต ควายขาวก็เช่นกันใช้ได้กระดุกเขา ในอดีตจะมีชื่อเรียกยาพิษ ชีมันปากแฉ่ม ยาตายอ่าวตง สิ่งที่เขาใช้ผสมยาตาย 1)กาห้องจะอยู่อาศัยอยู่ตามเทือกเขาบรรทัด ตัวเหมือนค่างคัสไฟ (ค่างคกพันธุ์ที่มีผิวหนังสีแดง) วิธีจับต้องเอาเชือกที่เชียวคล้องมันแดงขึ้นถ้าโดนมือเราตายกันหลังจากนั้นก็ต้องเอาใบคลุ้มแบกกันมากลับกลับบ้านระหว่างต้องเปลี่ยนใบคลุ้มตลอดเวลา เพราะคลุ้มเป็นพืชเย็นดับไฟร้อนได้ มันแดงหรือไม่เหมือนกับเราเผาไฟถ้ามาถึงมือเมื่อไรตายเด็ดขาดพิษร้ายแรงมาก ๆ 2) อีโป๊ สังเกตช้างในการกินใบไม้จะสะบัดอย่าง

น้อย 3 ครั้ง ก่อนที่จะใส่ปาก ลักษณะคล้ายไม้ผุตัวไม่ใหญ่มากมีหกขยาวๆ รอยทางที่มันไปหากินหญ้า จะตายไปเป็นทางรู้เลย 3) พญาชนนอนถ้าโดนเลือดจะออกทุกไรฟันเลย 4) งูเห่า ตีให้ตายใส่กระถาง แล้วหัวหอมปลูกเพราะมันดูดพิษงูเห่าเข้ามาไว้ในหัวหอมแล้วเอามาผสมกัน

ลักษณะการดูคนถูกยาพิษ 1) หัวเล็บบจะเป็นสีดำ 2) เลือดออกตามไรฟันตามรูขมขน 3) ยาแก้มี แต่ต้องให้ทันเวลา ได้แก่ เห็ดหลุมทะเล ขวานฟ้า กระดุกแก้ง เขาควายขาว กระดุกสมเสร็จ กระดุกนก หิน เปลือกสมเสร็จ อย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้ารู้ว่าถูกยาพิษสิ่งกินไล่เดือนหรือทำอย่างไรก็ได้ให้อาเจียน ออกมาให้มากที่สุด แล้วค่อยรักษา ยาตัดรากใช้เปลือกเพกา ยิ่งรักษาเร็วมีโอกาสหายเร็ว ไม่สมุนไพรมันเป็นยาอยู่ในป่า

6. ฤๅษีสุมแก้ววดท้องในการเดินป่า
7. ผนแสนห่าแก้งูกเสียด
8. ปลาไหลเผือก/หว่านกับม้าเป็นยาบำรุงร่างกาย
9. ต้นตายปลายเป็นยาบำรุงกำลัง
10. สาวสะดุ้ง/ทุ่งฟ้า/ไม้ค้อนหมา/บาวม้ามีดเป็นยาบำรุงกำลัง

สมัยก่อนในการยิงสัตว์ใหญ่ในป่าต้องให้พรานใหญ่ทำพิธีโดยการใช่มืดหมอตัดอาจจะโดนครุน ถ้าใครไม่เข้าใจป่าสับสนเลย เพราะเรายิงแล้วสัตว์มันจะไม่ตายง่ายฝืออาจไปอยู่ ในการเข้าป่าต้องบอกเจ้าที่ เข้าทางการเข้าไปในป่า จิเอาไพรเท่าใดก็ต้องบอกเจ้าป่า อย่าเอามาก อย่าโลภมาก การปิดป่าก็คือเรา ยิงสัตว์โดยแต่หาไปพบจะพบตอนนั้นแล้ว

แนวทางการทำงานต่อ

- ถางแนวเขตเพื่อจับ GPS 27 พฤศจิกายน 58
- วิเคราะห์คนที่จะไปเก็บข้อมูล
- เก็บข้อมูลมาประมวล
- ประสานหน่วยงานเพื่อขอพันธุ์ไม้

กิจกรรม เก็บข้อมูลสภาพป่าในอดีต

วันที่ 14 ธันวาคม 2558 ณ วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	คน
ทีมพี่เลี้ยง	คน
รวมทั้งหมด	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ในอดีตของป่าพะยอมพอก
2. เพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ของชุมชนและเด็กเยาวชน

บันทึกกิจกรรม

ตาตลาด แก้วคตชา อายุ 73ปี อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เข้ามาอยู่ที่วัดศรีตอนอายุประมาณ 18-19 ปีสมัยนั้นมีบ้าน อยู่ประมาณ 10 หลัง มีบ้านป่าวจอง บ้านลุงเคลื่อน บ้าน ลุงคล่อง บ้านลุงตลาด บ้านพ่อลุงซึก บ้านยายแคล้ว บ้าน แม่แก้วมี บ้านตาโถน สมัยก่อนไม่อะไรกินก็เลยต้องถางทำ ไร่ปลูกข้าวกินก่อน การตัดไม้ก็ไม่ค่าจ้างเป็นการออกปาก กันหรือสลับกันช่วยลงแขก ได้สักเล่มหวานต่อหนึ่งวันไป ได้ไถล แต่ก่อนเป็นการจับจองและถางร่องไว้ก่อน การทำ ไร่ปล่อยลอยปลูกข้าวทำแล้วไปฝั่งมาทำสวนปลูกยางตอน รุ่นที่ 2 แล้ว ดินแต่ก่อนเขาบอกให้กันเฉยๆ รักกันชอบกัน ก็ให้ดิน เพื่อได้มาอยู่ใกล้ๆ ช่วยกันทำมาหากิน ลัก

กระรอกหาแล่นกินกันอยู่ในทุ่งนั้นและมีสัตว์มากถ้าไม่อยู่ในทุ่งก็ลงคลองหาปลา หาตะตอเขาขาย แต่ ก่อนมากจริงเวลาไปต้องไปเป็นทีมมีคนขึ้นอยู่ประมาณ 2 คน ที่แข็งแรงไม่ต้องถืออะไร คนที่ไม่ขึ้นจะถือ หรือหาบสองข้างหรือสองขอนให้แล้วค่อยมาแบ่งกันถ้าคนสมัยนี้หาบไม้ไหว่ต้องกลางดึกตี 2-3 ไป แล้วแล้วก็ต้องหาบเดินในป่าออกมา แล้วก็ต้องหาบต่อไปขายนาวงเดินกันไปเป็นแนวเหมือนไผ่กวน ฉลองรัฐ ตามคบไฟบางที่ก็ใช้ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ไปกัน เดินแดงๆ ไปแถวแวนอนที่ศาลา ป่าพลัด อาบน้ำในลำธารชากลับลูกอ้มถ้าขายไม่หมดเราก็ก็นำไปแม่ค้าเพื่อแลกของกันกับแม่ค้าขนมจีน หมี่ผัด ขนมจอก (สมัยก่อนขนมจอก 1บาทเด็กสมัยนี้กินกันร้อง) มี100 บาทจ่ายไม่หมด เคย 4 ปั้น1 บาท

กลับไปสมัยตัดไม้ในป่าจะแคหรือกาตโองขึ้นไปสู่ต่อตัดได้เขาว่าถ้าจะตัดต้องรู้ว่าหัวถ้าตัดต่ำมัน
แข็งในการตัดต้องตัด 4 ขวานไม่ใช้นานก็ล้มต้นไม้ที่ขวางหน้าก็บากหน้าไว้พอไม่ใหญ่ล้มไปเป็นแถว
ระยะทางไกลๆถ้าต้นไหนสูงมากยิ่งไปมาก หาบข้าวไ้ตอนในการทำข้าวไร่ สมัยนั้นมีการสัมปทานป่า
ในปี 2516-2518 แก้วแกโทกเป็นผู้สัมปทาน ในการสัมปทานก็ได้ทำสัญญาขนาดไม้เท่าไรถึงตัดได้แต่ตัด
หมดไม่เหลือ สมัยก่อนลำบากเวลาไปอำเภอพบชาวหน้าที่เจ้าหน้าที่ถามตนนามสกุลนี้ก็ไม้ออกพอดคน
จีนเดินนำหน้าเอาไว้ให้ถนัดกันนั้นจีนนำหน้า อีกคนหนึ่งหล่าวเจ้าหน้าที่ก็ถามเหมือนกันคนสมัยก่อนไม่รู้
หนังสือตอบไม่ได้คนจีนได้บอกก็เป็นที่มา รู้เพราะจีน พอเขาให้เซ็นก็เซ็นไม่ได้เจ้าหน้าที่ถามลุงจบไร
มาจบสองชั้นและลูกก็เป็นที่มาของนามสกุล จบสองชั้น เป็นนิทานมาเลย สมัยนั้นราชการที่ขยายหัว
เมืองมาทางใต้ที่ขึ้นด้วย ณ จะเป็นเชื้อพระวงศ์

วงศ์รีแยกมาจากวังกุ้งเมื่อปี 2530 ความของวงศ์รีคือ วงศ์คือวงศ์ลำ คีร์ก็คือเขา เช่น เขานาย
พันธ์ เขาเสม็ด เขาน้อย เขาชนาบคลอง เขาแก้วที่มีร่วมอยู่ กำนันศรีรักษ์ เปิดเวทีประชุมชาวบ้านในการ
ตั้งชื่อตอนที่แยกมาจากวังกุ้ง ก็เป็นที่มาของชื่อวงศ์รีถึงจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาประมาณ 28 ปีแล้ว

แรกป่าในการขอเจ้าป่ามี 3 ขอ 1) พระพุทธ 2) พระธรรม 3) พระสงฆ์ ก่อนกินข้าวก็ต้องตั้งก่อน
กินข้าวและก็ต้องบอกการเผ่าป่าเพื่อเจ้าป่าให้สัตว์ออกก่อนในการเผ่าล้อมก็บอกเจ้าป่าช่วยคุ้มกันไฟให้
กัน ในการผูกข้าวมีหมอมมาทำให้ว่าในการเก็บข้าวอย่าให้สัตว์มาทำอันตรายในการเก็บข้าวในการเก็บ
ข้าวเสร็จก็เชิญพระแม่โพธิ์สับ หยิบข้าวมานวดก็ต้องมีคาถาบอกกล่าว ร่วมข้าวเข้ากัน 3 กองก็ต้องเอา
ดินมาว่าคาถาบอกกล่าวด้วย

กิจกรรม เก็บข้อมูลสภาพป่าในอดีต

วันที่ 16 ธันวาคม 2558 ณ วัดถ้ำเขาแก้วนาราม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	คน
ทีมพี่เลี้ยง	คน
รวมทั้งหมด	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ในอดีตของป่าพะยอมพอก
2. เพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ของชุมชนและเด็กเยาวชน

บันทึกกิจกรรม

สัมภาษณ์ตาเคลื่อน เมืองสุด

อายุ 82 ปี อยู่บ้านเลขที่ 220 หมู่ที่ 4 ตำบลวังกุ้ง อำเภอยะยง จังหวัดตรัง

ตาเคลื่อนเล่าว่าในอดีตเริ่มอยู่บ้านทุ่งต่อ อำเภอยะยง มีเหตุการณ์สมัยนั้นพ่อได้ไปพันควายที่กำลังท้องต้องเสียให้ควายให้เขาคืน 2 ตัว หลังจากนั้นก็ย้ายอยู่ที่ควนนกหว้า อยู่ที่นี่อายุประมาณ 7-8 ปี ก็ได้เข้าโรงเรียน เรียนที่โรงเรียนบ้านด่านจิก ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านทุ่งศาลา สมัยนั้นพ่อเจาะน้ำมันจากต้นยางขาย ต้นยางขนาดใหญ่ประมาณ 2-3 โอบ ขายได้ถึง ถึงละ 20 บาท ต้องหาไปขายตลาดนางวาง ช่วงนั้นก็ทำงานจ้าง ถางป่าอย่างจ้างต้นละ 20-50 สตางค์ หาของป่า แถวป่าควนไผ่งาม ป่าควนเหมียง ป่าควน 3 ชั้น ป่าควนใหญ่ สมัยนั้นป่าไม่มีหลายชนิด เช่น ไผ่ยุง ยาง แดง เคียน และอื่นๆ สัตว์ป่าก็มีทุกอย่าง เช่น เสือ ช้าง กวาง หมู กวาง สมเสร็จ เสือลายพาดกลอน หมีคน และอื่นๆ ตอนที่เป้นพรานปืนสัตว์ที่ล่าได้ เสือ สมเสร็จ หมีคน ได้มาก็กินบ้าง ขายบ้าง จะทำห้างรอดักยิง เวลาสัตว์ออกมากินผลไม้ แต่บังเอิญมีอยู่ครั้งหนึ่ง มีเสือออกมาเพื่อล่าสัตว์กิน ก็ได้ยิงเสือลายพาดกลอนถูกแล้วเสือกวิ่งเข้าป่า ก็ได้ลงจากห้วยยืนดูแต่ไม่กล้าตาม กลับมาชวนเพื่อนอีก 2 คนไปตามด้วยกัน ก็เจอเสือนอนตาย แต่นอนเหมือนไม่ตาย ก็ไม่กล้าทำอะไรกับศพเสือ ความเชื่อเกี่ยวกับเสือกก็มีมาก เสือกจะชนที่จุมูกเรียกว่าชนอำนาจ ถ้าชนอำนาจนี้จะตกลงดิน แต่ถ้าใครได้ไปก็สามารถทำให้คนกลัวคนได้ การเป็นพรานก็ต้องเรียนรู้เองสังเกตเองจากพ่อ พ่อจะไม่สอนให้ลูกในการเป็นพรานหรือวิชาต่างๆ วิธีการยิงก็ยิงที่หัวใจหรือรักแร้แดง และยิงวิธีการเดินป่าหรือเดินดงไม่ให้ได้ยินเสียงในการเข้าไปยิงสัตว์ แม้กระทั่งหมูป่านอนอยู่ยังไม่ได้ยินเสียงเดิน ยิงได้ครั้งละ 3 ตัว ตาก็เคยถูกสัตว์ทำร้ายเหมือนกันยิงหมูป่าล่ามาก หรือยิงไม่ตาย แต่บังเอิญหลังจากยิงแล้วได้ส่งปืนให้ลูกชาย ก็

ได้เดินตามหมูป่าตัวนั้นไปในมือก็ถือมีดพร้าตามไปจนเจอพอเจอหมูป่าก็ได้วิ่งเข้าใส่ พันกับพร้าฟันจนพร้าหลุดออกจากมือสู้กันสักพักทั้งถีบตอย เขี้ยวมันบาดที่ฝ่าเท้าคมเหมือนกับมีดโกนเลย แต่ดาไม่กลัวปืนยุคนั้นก็ใช้ปืนดินทำกันเองและก็ได้มาเปลี่ยนเป็นเหล็กกล้าที่หลัง

ตอนที่เข้าที่มายุ่งควนไม้งามตอนนั้นได้จับจองเนื้อที่ได้ประมาณ 20 กว่าไร่ หลังจากนั้นก็ได้ทำข้าวไร่เดินปลาล่าสัตว์ ปลูกยางพารา วิธีการยางพาราก็ไปถอนลูกที่มันงอกมาปลูกในไร่ที่ได้ถางไว้ (เป็นป่าแก่) มีสะพานสำนักก็มีศาลามีต้นไม้ใหญ่เป็นที่พักนักเดินทาง คนอ้าวตงมา และคนต่างพื้นอื่นๆ ก็จะมาแลกเปลี่ยนข่าวสาร มาซื้อข้าวเปลือก ผักต่างๆ พอให้หาเมียคนอ้าวตงผมมาเอาไม่มันไกลนิสมัยก่อนอ้าวตง

ตาเคลื่อนไหวจะมีคาถาเปิดป่าปิดป่า แต่ตาบอกว่าพอได้สังไว้เด็ดขาดปิดป่าเป็นบาปเพราะยิงสัตว์ถูกแล้วแต่เอาไม่ได้จะไปตายตรงอื่นแต่เราสามารถเปิดได้ลักษณะป่านั้นจะบอกปิดหรือไม่ปิด

ตอนทำไร่เสร็จต้องหาบข้าวไต่ขนไปขายที่ตลาดนางวประมาณ 7.8 กิโลเมตร ในการเป็นพรานล่าสัตว์ก็ต้องถือคุณครูอาจารย์ บุญคุณพ่อแม่ตามรักษาเราถึงแม้เขาอาจจะตายไปแล้วเพราะฉะนั้นอย่าลืมบุญคุณพ่อแม่ ถ้าบุญไม่ทำบุญไม่รักษา คงจะตายไปแล้ว ตอนนั้นไปยิงหมูป่าที่เกาะลันตาได้หมูป่า 2 ตัวพาหมูมาขายเจอเรือกลับถูกคลื่นอยู่คืนหนึ่ง ถ้าไปได้ก็ไปไม่ได้ก็กลับไปหาที่หลบหรือไม่ก็เข้าถ้ำ เวลานอนพักในป่าในถ้ำ ไม่ว่ามีเจ้าที่เจ้าทางหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดก็ตาม ต้องเอ่ยชื่อให้หมดหมดเพื่อให้ช่วยคุ้มครองและแสดงความเคารพ ถึงกล่าวมันก็ไม่รอดแต่พอคลื่นมาอีกรอบพันคลื่นให้แตกเลยสู้กันเหมือนสู้ศึก ออกจากเกาะลันตาตั้งแต่ค่ำบ่อม่วงเช้าพอดี สมัยนั้นไปยิงหมูป่าที่เกาะลันตาได้ 9 ตัวขายได้ 20,000 ซึ่งทั้งตัวกิโลละ 16 บาท ธรรมเนียมการแบ่งสัตว์ถ้าไปล่าสัตว์ด้วยกัน 2 คนก็แบ่งครึ่งกันแต่คนที่ยิงได้خابกับหัวใจ สภาพป่าเปลี่ยนเป็นทุ่งนาเพราะคนมากขึ้น คนที่ล่าสัตว์ก็มากขึ้น ป่าก็หมดไปกับสัตว์ป่าในที่สุด เป็นหมอสมนไพร พระยาตาบหักเป็นยาบำรุงกำลังสำหรับคนชาย

อนาคตป่าเราบ้านเรา

- ลูกเราหลานเราไม่รู้จักพันธุ์ไม้
- รู้จักแต่ชื่อแต่ไปไม่รู้จักต้นไม้

“สมัยก่อนหน้าอยู่ มีสัตว์ มีป่า แต่สมัยนี้ป่าหมด สัตว์หมด ไม่น่าอยู่เลย”

ตาลุย กำนันศรีรักษ์ อ่อนชื่นจิต อายุ 74 ปี เกิด 2484 เป็นกำนันของตำบลวังคีรีสมัย พ.ศ. 2530 และได้มาเกษียรตอนปี พ.ศ. 2544 เป็นกำนันอยู่ 14 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 วังกุง 7 ปี ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ 1 วังคีรี บอกว่าปัจจุบันทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปหมดตั้งแต่อาชีพ รายได้ดีขึ้น ถนนหนทางไฟฟ้า ประปา ก่อน พ.ศ. 2530 บ้านเราไม่มีอะไรเลยเป็นทางดิน เป็นถนนดิน ไฟฟ้าเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2532 ถนนก็พัฒนาตามมาจากถนนดินก็กลายเป็น ถนนลูกรัง ถนนหิน แล้วก็ได้กลายเป็นถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีตในปัจจุบัน ตาทั้ง

ความหวัง เราต้องสร้างถนนลาดยางในตำบลเราให้ได้อย่างน้อยก็ทำสายเอกๆและต้องประปาให้ครบทุกหมู่บ้านต้องขยายเขตไฟเข้าไปถึงทุกหมู่บ้านแต่ก็ทำได้หมดตามที่หวังและตั้งใจแต่ก็ 100% สมัยที่เป็นกำนันก็มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินก็มีการบุกรุกป่าเพื่อทำกิน พอมีครอบครัวต้องหาที่ทำกิน คนมากขึ้นก็บุกรุกป่ามากขึ้นเพื่อสร้างครอบครัวเติบโตไปเรื่อย สมัยนั้นเป็นป่าสงวนเป็นป่าใหญ่สมัยตาเด็กยังจำได้ เช่นต้นน้ำลำธาร พวกสัตว์ ต้นไม้ ตอนตาเด็กบ้านที่อยู่ปัจจุบันตกกลางคืนเสือเข้ามากินวัว พอคำไม่มีใครกล้าเดินไปไหนแล้วกลัวเสือ

ตอนที่เป็นกำนันมีอยู่ประมาณ 600-700 ครัวเรือน สมัยนั้นได้เลี้ยงช้างไว้ 2 เชือก เลี้ยงด้วยความชอบตอนนั้นตัวละประมาณ 35,000 บาท ช้างชุมพล ตัดงา 2 ครั้งวิธีการตัดงาก็ต้องนำมนต์มาจากวัดพรหมที่งาก่อนที่จะตัด อยู่กันประมาณ 20 ปี ตอนซื้อมายังเป็นช้างวัยรุ่น ที่หลังโกรธคนเลี้ยงเอาช้างไปผูกไว้แถวควนเหมียง 2 วัน น้ำก็ไม่ได้กิน ตัดสินใจบอกขายเพื่อน เขาก็เอาเงินมาให้ 140,000 บาทแล้วก็ทำให้ใครไปส่งให้กัน เดินไปส่ง 1 วัน 1 คืนก็ถึงสินใจขายแต่จริงไม่อยากจะขายด้วยความผูกพันแต่มาสามารถที่เลี้ยงเองก็ไม่ได้

พ.ศ. 2518 รับเหมาก่อสร้าง เช่นอาคารโรงเรียนเอาช้างไปลากไม้ เลื่อยไม้ขาย ไม้ป่าทั้งเพไม่มีใครว่าใครเลือกเอาได้เลยได้หมดพอใจต้นไหนตัดได้เลยไม่กังมมาก เช่น ไม้ยูง ยาง พังตาล ไม้เบญจพรรณต่างๆ ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพ้อ ไม้แดง สารพัดไม้ประกอบเป็นร้อยรายชื่อ ตากลัวเด็กสมัยนี้ไม่รู้ต้นไม้สมัยตาเข้าป่ารู้จักหมดต้นไม้อะไรและต้นไม้ทุกต้นจะมีชื่อเรียกหมดเป็นเรื่องที่น่าเสียดายป่าไม้ไม่มีรู้จักมันเปลี่ยนไปหมด

ช่วงประมาณพ.ศ.2510 ป่าเสื่อมโทรม สมัยนั้นเป็นป่าสงวนทั้งหมดที่มีอยู่ทางองค์การป่าไม้จังหวัดช่วงนั้นให้สัมปทานขออนุญาตตัดไม้เข้าโรงเลื่อยและก็ได้ให้ชาวบ้านขออนุญาตเหมือนกันในการขอตัดไม้ทำบ้านหรือใช้สอยแต่รายชาวบ้านไม่ได้ขอคน 4-5 ต้นไม้หมด แต่โรงเลื่อยสัมปทานที่หนึ่งหลายๆรายไร สมัยนั้นโรงเลื่อยบ้านเรามีอยู่ 3 โรง ท่าโต 2 โรง ห้วยยอด 1 โรง ชื่อ นายทก ไทรงาม บริษัทงานทวีสองฟี่ รัตนดิกล ณ ภูเก็ต อีกโรงอยู่ที่ห้วยยอดจำชื่อไม่ได้แล้ว ให้สัมปทานทุกปี โรงหนึ่งโค่นเป็นร้อยๆไร่คิดดู 3 โรงโค่นเท่าไรในแต่ละปีเขาจะคิดบัญชีไม่เป็นไม้ใหญ่ ไม้ต้นใหญ่สัมปทานสมมุติฐานว่าที่ละ 500 ต้น ประเภทอะไรไม้อะไรบ้างให้กับโรงเลื่อยนี้แปลงไหนอาณาเขตจากไหนถึงไหนแล้วก็ต้องติดราหหมายเลขของโรงเลื่อยแต่ละโรงเพื่อเก็บค่าภาษีเข้ารัฐแต่หารู้ไม่ว่าสัมปทานที่ทำให้ป่าเสียหาย พอหลังจากนั้นปีต่อก็เลื่อนไปแปลงใหม่เลื่อนไปเรื่อยๆจนถึงทะเลสองห้องถึงเขาหน้าแดงต่อถึงอ่าวตงจะหมด สมัยนั้นตากก็รับจ้างให้ลากไม้โดยใช้ช้างพลายชุมพลที่เลี้ยงไว้ไม่ใช่เพียงเท่าแต่ตา มีหลายคนที่ทำร่วมกันโดยเฉพาะที่มีช้างก็มาลากมารวมหมอนหรือลากมารวมให้กองเดียวกันเพื่อให้สะดวกต่อการขนตอนรถเข้าไปบรรทุกแต่ตอนนั้นเขาก็จ้างเป็นเมตรหรือเป็นคิว เลื่อยต้นไม้ใหญ่ออกแล้วความเขียวของป่ามันก็ยังเหลืออยู่รอยทางที่รถเข้าไปเอาไม้ก็มีรอยทางเดินอยู่คนที่อยู่แถวก็ได้ชวนกันไปลงทำไร่หรือทำข้าวไร่เพราะมันทำง่ายแล้วไม้ใหญ่ไปหมดแล้วไม่ต้องถางมากปีละ 4-5 ไร่/คนแต่หลายคนถางมันก็หมดไปเรื่อยในแต่ละปี สมัยนั้นไม้ที่เขาสัมปทานแล้วไม่เอาก็เหลืออยู่ตะเคียนทราย เลื่อยไม้ออกเนื้อมันเป็นทรายเสร็จแล้วชาวบ้านโค่นกันต้นหนึ่งประมาณ 4-5 คนโอบยาวสวยชาวบ้านโค่นทิ้งเผาไฟหมดเพื่อที่จะทำไร่ความเป็นป่าที่ได้หมด ถึงก็ต้นน้ำลำธารมันก็หมดไปกับป่าแต่ก่อนจะมี

น้ำขุ่นน้ำขี้มรดกไม่ฝนตกลงมาน้ำก็จะคัก ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้หายไปหมด สัตว์ก็เช่นกันมันต้องไปเรื่อยไม่มีพื้นที่ให้อยู่ให้กินเพราะไปแย่งพื้นที่มันก็เลยหมด ตาว่าไม่นานเราจะได้เห็นพวกสัตว์ต่างๆแล้วอาจจะไปรุ่นตาแต่รุ่นหลังนี้ไม่แน่ ตาก็ไม่แน่ใจว่าตอนเลิกสัมปทานน่าจะก่อนปี พ.ศ. 2520 พอจากเลิกสัมปทานแล้วสิ่งที่เลวร้ายกว่านั้นก็คือพวกนายทุนที่อุตสาหกรรมอยู่ร่วมหัวกับพวกป่าไม้หรืออุตสาหกรรมป่าในสมัยนั้นพอเสร็จมันเลิกตัดพวกได้จำนวนที่ต้องการหรือมากมันก็ไม่ถือนวิธีการที่ให้ไม้ถูกต้องก็ให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้จับแล้วตกเป็นของหลวงก็เปิดประมูลหรือสัมปทานก็ได้ให้พวกที่มันตัดไม้ไว้ก่อนหน้านั้นก็คือนายทุนที่ร่วมหัวกับเจ้าหน้าที่ก็ส่งไปแปรรูป กทม. ทำอยู่แบบนี้หลายปีจนหมดไม้เรียกว่าสัมปทานหลายเท่าเพราะลักตัดเลือกแต่ต้นที่งามสวย ปัจจุบันหมดไม่เหลืออะไรแล้วเหลือก็เป็นป่าเล็กเล็กนิดหน่อยแต่ห้ามอยู่นั้นมันก็ยังบุกทุกปีทุกวัน

ตอนที่จำความได้พ่อของตาก็เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่แล้ว ชื่อร่วง เป็นคนเจ้าสำราญสนุกสนานเป็นคนนางแต่แม่ของตาเป็นที่นี่เกิดที่นี่ที่บ้านหลังนี้ ตาเคยไปเที่ยวที่เขาкокช้างที่อำเภอวังคนที่สามารถทำкокช้างต้องมีความรู้เช่น ภูมิประเทศในการทำкокช้างต้องดูทางเดินของช้างหลาย ๆ เรื่องหลังจากนั้นก็ทำкок การทำкокก็ให้ปากกว้างเป็น 4-5 กิโลเมตรและก็แคบเข้ามาเสร็จก็ไปตามหาช้างไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็ไล่มาเรื่อยยิงปืนส่งเข้าจนกว่าจะเข้าкокที่ทำไว้ก็ปิดประตูจับช้าง วิธีการทำкокช้างมีหลายวิธี เช่นถางป่าให้เตียนใช้ไม้ปักหลักกลางคันทามไฟไว้เป็นจุดไว้ต้นทาง ที่หลังก็ตัดไม้ทั้งต้นที่หลาย ๆ ยกได้เอาไปผูกกับต้นไม้จนเป็นรั้วแล้วก็โคนไม้มาปิดอย่าให้ช้างเห็นว่าเป็นรั้วไว้ทำยาวจนถึงมีประตูปิดยาวหลายร้อยเมตร ต้องมีช้างต่อตัวเก่งก็หายากก็คู่กับหมอเฒ่า คนที่จะเอาช้างมาใช้ก็เลือกเอามาว่าทำอะไรลักษณะในการเลือกก็คือ 1) ช้างหนุ่มสาว แล้วก็มาฝึกกว่ามันรู้เรื่องทำงานได้หลายเดือนในการฝึก สมัยนั้นก็มีโจรลักช้างของตาของเคยถูกลัก ครั้งหนึ่งมีการเข้าใจผิดมีโจรลักมาจากลำทับ เจ้าของช้างรู้จักกัน ได้มาหาตาและว่าคนที่ลักช้างเป็นคนของตา ตาก็ว่าไปใช้คนของตาที่ลักมาและรับปากว่าจะคุยและเอาช้างคืนให้เขากลับ อยู่ไปอยู่มาไม่นานเขาคนมาช้างเราแล้วตาก็ตามไปก็บ่นใจว่าช้างถูกลักให้ที่ลำทัพและก็ได้ขี่คนเครื่องตามไปถึงบ้านเพื่อนและได้ไม่หาอีกที่เป็นกว้างขวางเป็นที่พูดสั้น ๆ พวกมาก สมัยนั้นกลุ่มโจรเขาจะพวกนายหัว มีลูกพี่ มีคนที่สั่งการได้ตาก็ได้ไปหาถูกจุดซื้อตามิตรเป็นที่รุ่นน้องเกรงใจไปถ้าผู้หลักคิดทั้งคนทั้งช้าง แต่ตามิตรใช้คำสุภาพิตเกรงคำ สู้อย่าหาว่าหมาดี อย่ารอต่อเข้าต่อหรืออยู่สู้ไปเลยตามไปให้ได้ทั้งคนทั้งช้างที่ลักมาที่นั่นคนที่ได้ฟังก็ไม่ได้ไปหาไปคุยกันให้ได้ให้เสร็จ ตามิตรก็รอฟังข่าว พอเขากลับมาก็บอกไม่ปรือพบกันแล้วเรียบร้อยแล้ว แล้วก็ได้ฝากถามคนที่ลักถ้าเขาจะเอาก็ให้จะเอาเท่าไรจำได้ตอนนั้นโดยเสีย 5,000 บาท ก็ได้ช้างกลับ ตาบอกว่าสมัยนี้ทำตัวเป็นลูกกับเด็กทำเสียที่อันตรายได้เด็กมันอึดทนเอาไม่เหมือนสมัยก่อนคนเฒ่าหลงคำเดียวได้เลยไม่มีใครขัดข้องแล้วเป็นชั้นเป็นระดับเป็นคนที่ยึดได้ สมัยนี้ไม่ได้เลย

สมัยตาเป็นกำนันบ้านไม่ใช้มีพวกนักเลง พวกเล่นยาบ้า ไม่มีเรื่องลักขโมยกันเลยชุมชนแต่พอตอนหลังรับมือไม่ทันตอนยาบ้าเข้ามาใหม่ก็ได้นัดประชุมชาวบ้านในที่ประชุมว่ามีลูกหลานบ้านเริ่มที่เล่นลูก 3-4 คนอยากบอกไม่รู้แล้วว่าเป็นลูกหลานใครก็เลยบอกพ่อแม่ของเด็กในที่ประชุมเลยว่าห้ามเสียก่อนอย่าหยุดตอนที่ใส่ชุดดำ สังคมสมัยตามันง่ายว่าปัจจุบัน สมมุติฐานว่าถึงสมัยที่เลือกตั้ง สส. สว. สจ. ชาวเขาจะดูผู้นำไปทางแต่เขาพูดก็ไปทางเดียวกันไม่เหมือนสมัยปัจจุบัน สมัยก่อนบ้านไม่ใคร่ที่

สามารถซื้อได้เลยตอนนั้นมีการเลือก สส. หัวคะแนนลงเต็มพื้นที่ไปหมดเพื่อหาเสียงเอาเงินแต่ไม่มีใครเลือก ตาบอกว่าป่าแถวบ้านเราเขาเรียกว่าป่าทะเลสองห้อง ป่าเขาลางสาด ป่าพะยอมพอกเป็นป่าเดียวกันแต่มาถูกแบ่งเป็นตอน ป่าเขาลางสาดจะอยู่ติดอยู่วังกุ่ม ป่าพะยอมพอกจะติดวังคีรี ป่าทะเลสองติดบางดีหมด สมัยก่อนตาเดินทั่วหมดเข้าไปเอาไม้ไปถึงอ่าวถึงลำทับกระบี่แต่ปัจจุบันไปไม่ถูกหลงแน่

ผู้ช่วยเชียร์ก็ได้เล่าที่ไปที่มาของโครงการว่าเราทำอะไรไปเพื่ออะไร ป่าชุมชนที่ทำอยู่แถวบ้านป่าชุมแพสะพานยาวประมาณ 100 ไร่ เป้าหมายก็คือเพื่อรักษาป่าชุมชนผืนนี้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจุบันไม่ใช่คนจนที่บุกรุกป่าเพราะไม่โอกาสส่วนมากเป็นคนมียาวหูตาวาวที่บุกรุกที่คิดจาก 200 ไร่เป็น 500 จาก 500 ไร่เป็น 1,000 ไร่ คิดแบบนี้ทั้งหมด พวกที่มี 4-5 ไร่ไม่กล้าบุกรุกเข้าไม่ได้ในภาพรวมน่าจะเป็นแบบนี้ทั้งหมด ถ้าพูดถึงประเทศชาติบ้านเมืองเราถ้ามีการเลือกตั้งก็พวกที่ผลประโยชน์คำพูดทำเพื่อประชาชนผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง เราไทยเราชอบเผด็จการไปเสียแล้วชอบให้บังคับประชาธิปไตยนั้นไม่ชอบแล้วเสรีภาพเกิดไปก็ไม่เอา คนที่เป็นแบบนี้ก็เกิดจากระบบสาธารณูปโภคมันเจริญบ้านเมืองถิ่นฐานเปลี่ยนแปลงเจริญมากทำให้คนเห็นแก่ตัวมาก พื้นที่ป่าถูกแผ้วถางเพื่อทำสวนยางพารา สวนปาล์ม ทั้งจากชาวบ้านในหมู่บ้านและผู้นำท้องถิ่นรุกถางป่าเพื่อทำการเกษตรมากขึ้นรวมทั้งคนจากพื้นอื่นก็ได้ขยายเข้ามาอยู่ในตำบลวังคีรีเพื่อที่จะทำสวนยางพารา สวนปาล์ม ส่งผลให้เกิดกรณีปัญหาเรื่องการรุกป่าเพื่อขยายที่ทำเกษตรของชาวบ้าน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องแนวเขตที่ไม่ชัดเจนจากความโลภที่ต้องการขยายพื้นที่ทำสวนเข้าในเขตป่า

กิจกรรม เก็บข้อมูลสภาพป่าในอดีต

วันที่ 1 พฤษภาคม 2559 ณ วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	6	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	9	คน

วัตถุประสงค์

นำเสนอร่างกติกาชุมชน

บันทึกกิจกรรม

กติกาป่าพะยอมพอก

1. ห้ามตัดโค่นทำลายต้นไม้ในป่าพะยอมพอกอย่างเด็ดขาด
2. ห้ามล่าสัตว์ในป่าพะยอมพอกทุกชนิด
3. ห้ามรุกล้ำแนวเขตป่าหรือห้ามบุกรุกเขตป่า
4. การใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าพะยอมพอกต้องได้รับความเห็นรองจากคณะกรรมการ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

1. ตรวจตรา เฝ้าระวัง ดูแลป่าอย่างต่อเนื่องเดือนละ 1 ครั้ง
2. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าพะยอมพอกเป็นประจำ
3. จัดการป่าพะยอมพอกให้เป็นป่าต้นน้ำและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจ
4. สร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ประชาสัมพันธ์
6. จัดให้มีกองทุนต้นไม้

กิจกรรม ปลุกต้นไม้เพิ่มเติม และวางแผนจัดเวทีระดับตำบล

วันที่ 29 มิถุนายน 2559 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อร่วมกันปลุกต้นไม้บริเวณป่าต้นน้ำ
2. เพื่อวางแผนจัดเวทีระดับตำบลคร่าวๆ

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมเริ่มในช่วงบ่าย นัดรวมตัวกันที่วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม รับประทานอาหารเที่ยงด้วยกัน ฝนตกหนัก รอนจนฝนซา คณะทั้งหมดนำทีมโดยผู้ใหญ่สังวรณ์ และผู้ช่วยวิเชียร จึงได้เดินทางไปยังเขาควนใหญ่ สถานที่ปลุกต้นไม้ในวันนี้ ทางคณะจัดเตรียมอุปกรณ์ในการปลูก จอบ เสียม ชะแลง มาพร้อมเมื่อไปถึงจึงได้ช่วยกันขนกลำไม้ขึ้นไปยังดินควน(เนิน) ซึ่งต้องเดินเท้าเข้าไปประมาณ 100 เมตร โดยมีผู้ช่วยนำกับพี่มานพขับรถจักรยานยนต์บรรทุกตะกร้าใส่กล้ำไม้ขึ้นไปอีกทางหนึ่ง

ฝนยังตกปรอยๆ เมื่อถึงดินเขาก็เริ่มลงมือ ทีมหนึ่งขุด ทีมหนึ่งปลูก ทำงานประสานกัน ทำให้ปลูกเสร็จเร็ว ผู้ใหญ่บอกว่าต้นไม้ที่นำมาปลูกในวันนี้ประมาณ 200 ต้น ประกอบไปด้วยพะยอม หลุมพอ ตะเคียน จำปา ขนุน กระถินเทพา หน้าฝนพะยอมกับกระถินเทพาเป็นแหล่งกำเนิดของเห็ด ใต้ต้นพะยอมจะมีเห็ดยอม (เห็ดถอบหรือเห็ดเผาะ) ขึ้นมา ส่วนกระถินเทพาทำให้เกิดเห็ดหมัด (หมด) ชาวบ้านเก็บเห็ดขายได้เงินเป็นกอบเป็นกำ เห็ดยอมกิโลกรัมละ 280-300 บาท ส่วนเห็ดหมัดราคาอยู่ที่ 80-100 บาท สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านที่ว่างเว้นจากการกรีดยาง ผู้ใหญ่บอกว่าเห็ดที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติขายดี เป็นที่ต้องการของตลาด เพราะว่ามีปีหนึ่งได้กินแค่ครั้งเดียว

เสร็จจากปลุกต้นไม้ลงมากุยกั๊กต่อที่วัด ทีมพี่เลี้ยงได้ชวนผู้ใหญ่และทีมวิจัยวางแผนการทำงานต่อ ซึ่งกิจกรรมที่ต้องทำต่อคือจัดเวทีระดับตำบล เพื่อนำเสนอการทำงานที่ผ่านมา และสร้างการมีส่วน

ร่วมให้คนในหมู่อื่นๆ รวมถึงขยายการรับรู้ไปสู่ตำบลใกล้เคียงด้วย ทั้งนี้เห็นว่าคนที่ใช้ประโยชน์หรือได้รับประโยชน์ไม่ใช่แค่คนในหมู่ 4 เท่านั้น หากแต่เป็นคนทั้งตำบลวังคีรีและตำบลใกล้เคียงด้วย ทีมพี่เลี้ยงจึงได้ชวนวิเคราะห์รูปแบบเวทีในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- กลุ่มเป้าหมายควรมีใครบ้าง (จำนวนกี่คน โดยประมาณ)
 - ทีมวิจัย
 - ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน กำนัน
 - นักเรียน ครู
 - ชาวบ้านที่ผูกพันหากินกับป่า ใช้ประโยชน์จากป่า
 - คนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้เรื่องป่า เคยทำมาหากินอยู่กับป่า ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของป่าในอดีตได้
 - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน มีบทบาท หรือให้การสนับสนุน
- สถานที่ควรจัดที่ไหน
 - อบต.วังคีรี (สถานที่คับแคบหรือไม่)
 - ศาลาเอนกประสงค์
 - วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม
 - ฯลฯ
- นำเสนออะไรบ้างในเวที
 - เล่าที่มาของโครงการ การทำงานที่ผ่านมา ผลที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรค
 - คนเฒ่าคนแก่มาเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับป่าในอดีต (คนที่จะมาเล่าเป็นใครบ้าง)
 - แผนการทำงานต่อ กติกาเกี่ยวกับป่า
 - การบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - แผนที่ป่า (ประกอบการนำเสนอ อาจวาดเป็นรูป)
 - เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับป่า อดีต-ปัจจุบัน (ประกอบการนำเสนอ อาจนำเสนอเป็น time line)
 - ฯลฯ

ทีมพี่เลี้ยงได้ชวนคุยเพื่อให้เห็นประเด็นการนำเสนอและสิ่งที่ต้องเตรียมคร่าวๆ ซึ่งก่อนจัดคงต้องวางแผนและเตรียมความพร้อมอีกหลายครั้ง ผู้ใหญ่แจ้งว่าเดือนกรกฎาคม ตลอดไปจนถึงวันที่ 10 สิงหาคม ทีมวิจัยซึ่งเป็นผู้นำทั้งหมดต้องเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลระดับอำเภอห้วยยอด รวมถึงกีฬาชนิดอื่นๆ การจัดเวทีระดับตำบลอาจต้องจัดหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมกีฬานี้ไปแล้ว พี่เลี้ยงเสนอว่าควรใช้เวลาช่วงรอในการเตรียมความพร้อมเรื่องข้อมูลที่จะนำเสนอ และการจัดกิจกรรมย่อยในพื้นที่ ผู้ใหญ่เสนอว่าอาจสำรวจพื้นที่ในการทำฝาย ก่อนหน้านั้นตนได้ลองสำรวจพื้นที่มาบ้างแล้ว หลังจากกลับศึกษาดูงานที่จังหวัดนครฯ เห็นสมควรทำฝายมีชีวิตประมาณ 3-4 จุด แต่คงต้องสำรวจความเหมาะสมของแต่ละที่อย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่ง พี่เลี้ยงเพิ่มเติมว่าอาจขอความร่วมมือจากอาจารย์มหาวิทยาลัยลง

มาสำรวจร่วมด้วย เพื่อวางแผนผังโครงสร้าง ส่วนช่วงเวลาที่จะทำทีมวิจัยเห็นพ้องต้องกันว่าควรเป็นช่วง ปลายฝนต้นหนาว คือประมาณตุลาคม หรือพฤศจิกายน ซึ่งจะต้องนัดวันสำรวจที่แน่นอนอีกที

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงมีความสุขที่ได้ปลูกต้นไม้ร่วมกัน แม้ว่าฝนตก แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรค ขุดกันไป ปลูกกันไป ท่ามกลางรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ และเสียงเพลงเกี่ยวกับต้นไม้ที่ลุงเสรีอุ้มบักล่อมาเป็นระยะ ทุกครั้งที่เพลงขึ้น จะมาพร้อมๆกับเสียงหัวเราะของทุกคน ความปรารถนาของทุกคน คือ อยากให้ต้นไม้ที่ตนเองปลูกเจริญเติบโต หยั่งรากฝังลึก เป็นร่มเงา เป็นที่พักพิงของสัตว์ต่างๆ และเป็นส่วนหนึ่งของป่าที่อุดมสมบูรณ์ต่อไป สืบทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน ลุงเสรีบอกว่าป่านี้จะเป็นมรดกที่จะบอกกับลูกหลานได้ว่า คนรุ่นลุงสร้างไว้ให้

กิจกรรม ปลูกป่าถวายแม่ กองทุนแม่

วันที่ 8 สิงหาคม 2559 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	คน
ทีมพี่เลี้ยง	คน
รวมทั้งหมด	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อร่วมกันปลูกต้นไม้บริเวณป่าต้นน้ำ

บันทึกกิจกรรม

ขพลขอดีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี สาธิต วงศ์หนองเตย นายอำเภอห้วยยอด หัวหน้าอุทยานแห่งชาติปากแจ่ม คุณเสริมศักดิ์ พัฒนากร อสม. อำเภอ กองทุนแม่ของแผ่นดิน จังหวัดตรัง องค์การทหารผ่านศึกจังหวัดตรัง ครู-นักเรียน 3 โรงเรียน พัฒนาการอำเภอ กศน. อ.พยุหะ ยวน

แหล ผู้ช่วยรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน
อำเภอห้วยยอด

สรุปการทำกิจกรรม

ชนบททวนกิจกรรม วันนี้หลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วม ชาวบ้านจะเริ่มเข้าใจการทำงานของเรามากขึ้น ตอนแรกเป็นห่วงอยู่ว่าคนจะมาหรือไม่ ปรากฏว่า หน่วยงานมาหมด เราไม่ได้หวังผลว่า เราจับปลูกป่าได้พื้ต้น แต่เราอยากให้หน่วยงาน อยากให้คนได้เข้ามาเห็น

ลุงเอียด “รักษาป่าง่ายที่สุดคือเราอย่าทำลาย เราต้องเน้นหน่วยงานรัฐกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นท้องถิ่นต้องร่วมมือกัน เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาเป็นพี่เลี้ยงให้เรา เพราะพวกเราทำทุกอย่าง เป็นเจ้าของพื้นที่เขาเพียงมาดูแล สังเกตการณ์เป็นครั้งคราว ให้เขาดูแลป่าสมบูรณ์ ไม่เหลือสักต้น ยกตัวอย่าง สมมติว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีความสามารถในการดูแลและให้ออก ให้คนอื่นดูแลแล้ว ผู้ใหญ่เป็นตัวแทนที่สำคัญ ใครบ้างที่จะยอมเสียสละตำแหน่ง เพราะกว่าจะได้เข้าไปอยู่จุดนั้น ต้องปล้ำกันมาก ไม่มีใครเห็นผู้นำในพื้นที่ ชาวบ้านกลัวทุกคนถ้าผู้นำเอาจริง เพราะฉะนั้นทุกคนรู้หน้าที่

ทำปรีบ้านเราอนุรักษ์ป่าไว้สักแห่ง

ไม่ไว้ทำคอกไก่กะดี ตามเขาตามควนให้ป่าไม้เขาแลเพราะเราไม่มีเรือบิน แต่ผมเชื่อว่า สักเท่าฝ่ามือก็ไม่มีใครถาง ถ้าทำจริง

ผู้ช่วยเชียร์ เราต้องมองภาพพื้นที่ให้ออก ป่าไม้บอบหมายให้สปก.ดำเนินการ พื้นที่ตรงนี้ออกเอกสารสิทธิ์ เสื่อมโทรมก็ให้สปก.ดำเนินการต่อ แต่พื้นที่ที่ต้องกันก็ต้องมาทำให้ชัดเจน กันพื้นที่ให้ได้ ที่ที่พี่น้องเข้าไปอยู่ ก็ปล่อยไป มาตราการการพิสูจน์สิทธิ์ ก็ว่ากันไป

ชาวบ้านควรให้สิทธิเขาให้หมดถ้าเขาทำกินไป

ที่ทำแล้วบนเขา ถ้าเขาทำอยู่แล้ว ก็ปล่อยไป แล้วค่อยขอคืนเมื่ออย่างหมดอายุกริด

การดูแลป่าต้องแข็งแรง อย่าให้หย่อนยาน เสมอภาค เหมือนกันหมด

ถ้าจะให้ออกจากพื้นที่ก็ต้องมีที่สำรอง

3 คำ สำหรับวันนี้ พร้อมอธิบายเหตุผล

- ป่ารกน้ำ (น้ำไปไหน น้ำพอหรือเปล่า) ป่าไม่มาก เพราะป่าต้องการน้ำ แต่ป่าไม่มี ที่จะเลี้ยงป่า
- พอใจมาก เพราะคนให้ความร่วมมือกันทุกส่วน
- อิ่มจังเลย กับข้าวก็ดี ทุกคนร่วมทำงาน อิ่มใจมาก
- ยินดีมาก เพราะคนหลายฝ่ายมาร่วมทำกิจกรรมเยาวชน
- คนในบ้านล่ะ? คนนอกมากันเยอะ แล้วคนในบ้านล่ะ ถ้าเที่ยวนี้ยังไม่ แล้วเที่ยวหน้าทำไง
- ไม่ประทับใจ ผู้นำ
- ปีที่แล้วน้อยกว่านี้
- ชาวบ้านบางส่วนไม่ได้รับรู้ ถ้าเราณรงค์ให้รับรู้ คนคงมากันมากกว่านี้ แต่เราเน้นเอาตามความพร้อม แต่ถ้าเราตั้งใจว่า ให้หมู่ 4 ต้องพร้อม จะทำอย่างไร
- ปราชญ์ชาวบ้านได้ชี้แจง คนลูกฮือได้ เพราะคนช่วยชี้แจง

- ต่อไปเราอาจเดินรณรงค์
- เวลา ไม่มี เหนื่อย เตรียมเลือกประชาชาติ เรียบอกแรกวา
- กิจกรรม “จูงลูกไปปลูกต้นไม้”
- ปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็ก เลี้ยงหนมเด็ก เล่าเรื่องป่า เอาคนในบ้าน
- สวยงามมาก วิวสวย
- เป็นครั้งที่ 2 ที่ได้ปลูกป่า

ทำอะไรต่อ

- ทำฝาย
- แบ่งป่าให้ชัด แนวเขต
- กฎการใช้ป่า
- แก้ปัญหาตามหลักมนุษยธรรม
- ประชาสัมพันธ์สิ่งที่เราทำ
- สร้างการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ทั้งคน ทั้งหน่วยงาน

ถ้าจะทำฝายจะสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างไร

- เหนื่อยน้อยลง
- ให้ใจมีกำลังมากขึ้น

การทำฝาย

- การสำรวจ เพื่อกำหนดจุด
- จุดทำฝาย 3 จุด
- วิธีการ/รูปแบบ/ขนาด ประมาณ 4 เมตร
- 3 ตัว ใช้เวลาเท่าใด ตัวละ นานเท่าใด

(น่าจะประสานใครมาร่วม หรือรับผิดชอบแต่ละฝาย)

- อุปกรณ์ เชือก ไม้ กระสอบ ทราบ
- เวลาที่จะทำ ทำเมื่อไหร่ อย่าให้เกินตุลาคม
- ใครจะมาช่วยทำ
- ใครจะประสานคน
- ใครจะประสานหน่วยงาน
- ใครจะประสานขออุปกรณ์

กิจกรรม ทำฝายชะลอน้ำ

วันที่ 3-5 ตุลาคม 2559 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 9 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกักเก็บน้ำในการสร้างความชุ่มชื้นให้พื้นที่ป่า
2. เพื่อเป็นแหล่งน้ำให้สัตว์น้อยใหญ่ได้มากินน้ำ

บันทึกกิจกรรม

วิธีการ

1. แบ่งทีมวิจัยกันรับผิดชอบงานที่ได้มอบหมาย
2. เตรียมเครื่องที่จะใช้ในการทำฝาย
3. เอาดินใส่กระสอบเพื่อเอามาเป็นคันในการกักเก็บน้ำ

เมื่อทีมวิจัยพร้อมกันก็ได้แบ่งทีมกันรับผิดชอบงานเป็น 2 ชุด เป็นชุดทิศเหนือกับชุดทิศใต้ไปดำเนินงานตามแผนที่ได้สำรวจพื้นที่ ทิศใต้รับผิดชอบชุดเป็นบ่อ ทิศเหนือทำฝายแล้วเอาหินที่มีมานับแล้วเอาดินเหนียวปิดทับอีกที อีกวันต่อมาเมื่อทีมวิจัยมาพร้อมกันที่วัดเขาแก้ววรารามแก้วได้เดินทางไปทำฝายต่อ แบ่งทีมทำงานเป็น 2 ทีมรับผิดชอบงานเหมือนเดิม ทีมทิศเหนือได้เอาดินใส่กระสอบที่

เตรียมไว้จากนั้นก็เอามาเรียงให้เป็นแนวสลับกับหินจนเสร็จและได้สำรวจวิเคราะห์รอยร้าว รอยซึม อีกวันหนึ่งมีชาวบ้านไปบอกว่าเมื่อคืน ทวด(เจ้าที่)ไปเข้าฝันว่าที่ทีมไปทำฝายไปปิดทางเดินของทวด ทางทีมก็ได้ไปแก้ไขโดยตั้งเจ้าที่บูชาบอกกล่าว อีกวันต่อมาก็ได้ไปทำฝายต่อแต่นี่การทำงานแบ่งออกเป็น 3 ทีม ทีมที่ 1 ขยายบ่อลูกเขียด ทีมที่ 2 ทำบริเวณทางขึ้นบ่อลูกเขียด ทีมที่ 3 ทำบ่อด้านทางทิศใต้ อุปสรรคที่ทำให้ช้าเพราะเป็นหินเยอะ ต้องใช้การจัด แซะ ยก พอใกล้ตอนค่ำทีมก็ได้ตกลงกันว่าพรุ่งนี้ต้องมาทำบ่อลูกเขียดต่อเป็นแหล่งตาน้ำและอยู่ที่สูงสามารถเก็บน้ำได้มาก แต่การขยายบ่อลูกเขียดมันต้องผันน้ำให้ออกจากให้หมดเพื่อให้สะดวกในการขยาย ก็จำเป็นต้องใช้การลักน้ำให้ออกจากบ่อให้หมด อีกวันต่อมาเมื่อทีมพร้อมก็ไปลุยงานกันต่อทีมทุกทำงานกันอยู่ที่บ่อลูกเขียด การทำงานวันนี้เดินไปได้มาก เพราะอุปกรณ์พร้อมแล้วหยิบจับส่งให้กันได้เร็วจึงทำให้งานไปได้เร็วกว่าที่คิดไว้ อุปสรรคฝนตกหนักน้ำเต็มบ่อระบายน้ำออกไม่ทัน แต่ทุกคนก็มีความสุขเป็นบรรยากาศของธรรมชาติ ทุกคนก็รู้สึกเหนื่อยกับการทำงานแต่เมื่อเห็นผลงานที่ออกจากการลงมือลงแรงด้วยกันทุกคนช่วยกันทำแล้วก็หายเหนื่อยเป็นเสียงจากทีมวิจัย

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

การทำงานของทีมที่ทุ่มเทกัน แม้มีอุปสรรคก็ไม่ทอดทิ้งการทำงานจนถึงเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

ปัญหาอุปสรรค

พื้นที่เป็นหินค่อนข้างทำยาก ฝนตก

กิจกรรม วางแผนกิจกรรมจัดค่ายเยาวชนคนรักป่า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	6	คน
พี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	9	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนการจัดค่ายเยาวชนคนรักป่า

บันทึกกิจกรรม

หลังจากที่ได้ทำกิจกรรมมาระยะหนึ่ง ทีมวิจัยเห็นพ้องต้องกันว่าควรจัดกิจกรรมกับเยาวชนในตำบล เพื่อสร้างการเรียนรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า ได้ข้อสรุปดังนี้

ชื่อกิจกรรม ค่ายเยาวชนคนรักป่าตำบลวังคีรี

ระยะเวลา 2 วัน (ไปเช้าเย็นกลับ) 26-27 พ.ย.59

กลุ่มเป้าหมาย เด็กนักเรียนม.ต้น โรงเรียนบ้านทุ่งศาลา นักศึกษาภาคศน.ตำบลวังคีรี ตำบลบางกุ้ง และตำบลนาง (ประมาณ 30 คน)

สถานที่ วัดถ้ำเขาแก้วนาราม หมู่ที่ 4 ตำบลวังคีรี อ.ห้วยยอด จังหวัดตรัง

ผู้ช่วยวิทยากร รับผิดชอบในการประสานกับครูเพื่อชี้แจงรายละเอียดกิจกรรม เข้าพบวันพรุ่งนี้

กิจกรรม นักศึกษาทศน.อำเภอห้วยยอด และอำเภอนาโยง เดินสำรวจป่า

วันที่ 22 พฤศจิกายน 2559 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
นักศึกษาจากทศน.อ.นาโยง และทศน.อ.ห้วยยอด	36	คน
รวมทั้งหมด		คน

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจความสมบูรณ์ของผืนป่า

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมสำรวจป่าต้นน้ำเป็นการรวมตัวกันของนักศึกษาทศน.อ.ห้วยยอดและนักศึกษาทศน.อ.นาโยงซึ่งเป็นทีมวิจัยโครงการโนรนาโยง วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนได้รู้จักป่า เห็นคุณค่า และประโยชน์ เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต่อไป นัดรวมตัวกันที่วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม เมื่อพร้อมก็ออกเดินทางโดยมีทีมวิจัยกระจายอยู่ตามกลุ่มต่างๆเพื่ออธิบาย แนะนำ และให้ความรู้กับน้องๆเยาวชนพักเที่ยงนั่งกินข้าวกันในป่า โดยเส้นทางที่ไปได้ผ่านฝายที่ทางทีมวิจัยได้ทำไว้ด้วย ทีมวิจัยได้บอกประโยชน์ของฝาย และได้ชวนน้องๆมาช่วยกันทำฝายร่วมกันในอนาคต ช่วงบ่ายกลับมาสรุปกิจกรรมร่วมกัน ดังนี้

โจทย์ ข้อ 1 เห็นอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไร

- ได้สูดอากาศบริสุทธิ์
- เห็นตัวปิ่น
- เหนื่อย ร้อน
- สบายใจ
- ป่าสมบูรณ์
- ขอบคุณผู้ใหญ่ใจดีทุกท่านที่พาเด็กทศน.ไปศึกษา
- เห็นรอยตีนไก่ป่ารู้สึกที่ที่ยังมี
- ประทับใจที่ได้สำรวจป่าต้นน้ำ
- ได้ปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ในตัวเอง

ข้อ 2 ประโยชน์ที่ได้รับมีอะไรบ้าง

- รู้วิธีการทำฝาย
- รู้จักต้นไม้ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน
- ฝึกความอดทน

- ได้ออกกำลังกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง
- รู้ประโยชน์ของต้นไม้ สมุนไพร
- รู้จักตัวป็น พันธุ์ไม้ต่างๆ

ข้อ 3 ทำอะไรต่อ

- ปลุกต้นไม้
- ทำฝายเพิ่มเติม
- ไม่ล่าสัตว์ป่า
- ไม่อยากเห็นคนตัดไม้ทำลายป่า
- ทำป้ายรณรงค์อนุรักษ์ป่า ป้ายชนิดต้นไม้
- ทำป่าควนใหญ่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน
- บอกต่อชาวบ้านให้ช่วยกันรักษาป่า
- เก็บขยะ ป้องกันการบุกรุก
- ชวนเพื่อนมาเพิ่ม
- หาแนวร่วมเพิ่ม
- ทำดีเพื่อพ่อหลวง

กิจกรรม วางแผนซ่อมแซมและทำฝายชะลอน้ำเพิ่มเติม

วันที่ 9 ธันวาคม 2559 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	7	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	10	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนซ่อมแซมและทำฝายชะลอน้ำเพิ่มเติม

บันทึกกิจกรรม

ก่อนหน้านี้นักวิจัยได้ขึ้นไปทำฝายที่ป่าควนใหญ่ประมาณ 2-3 จุด แล้ว เป็นฝายชะลอน้ำ อาศัยภูมิปัญญาและวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในชุมชน ทำให้บางจุดไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ดีเท่าที่ควร จึงเห็นว่าควรซ่อมแซมในบางจุด และทำฝายเพิ่มในบางจุด ดังนี้

จุดที่ 1 บ่อลูกป็น ซ่อมแซม

จุดที่ 2 บ่อผู้ใหญ่ ขุดเพิ่ม ขยายให้ใหญ่ขึ้น

จุดที่ 3 บ่อลูกอี๊ด ซ่อมแซม

จุดที่ 4 บ่อเตยหนู ขุดขึ้นมาใหม่

กลุ่มเป้าหมาย คือ ชมรมรถโบราณจำนวน 30 คน นักศึกษาภาคเรียนที่ 1 จำนวน 20 คน ทีมวิจัยและชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 15 คน รวม 65 คน โดยประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องเตรียม ได้แก่ ชะแลง จอบ พั่ว บั้งที่ กระสอบจำนวน 200 ใบ อาหาร น้ำดื่ม สังขี้จำนวน 100 ห่อ ผู้ช่วยวิจัยรับผิดชอบ นัดพบกัน 9 โมงเช้าที่วัด เพื่อชี้แจงวิธีการทำฝาย เช็กเครื่องมือ เช็กคน โดยทีมวิจัยจะประสานครู และ นักศึกษาภาคเรียนที่ 1 รวมถึงผู้นำและชาวบ้านในพื้นที่ พี่เลี้ยงรับผิดชอบประสานครูและนักศึกษาคณะ. อ.นาโยงเพื่อมาร่วมกิจกรรมด้วย

กิจกรรม ทำฝายชะลอน้ำ

วันที่ 13 ธันวาคม 2559 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
นักศึกษาภาคเรียนที่ 1 และ กศน.อ.ห้วยยอด	24	คน
ชมรมรถคลาสสิก	7	คน

วัตถุประสงค์

ทำฝายเพิ่มเติมและซ่อมแซมบางบางจุด

บันทึกกิจกรรม

นัดรวมตัวกันที่วัดถ้ำเขาแก้วนาราม เพื่อชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมในวันนี้ โดยมีผู้ใหญ่สังวร บัวเกิด ผู้ใหญ่บ้าน และนายวิเชียร เมืองมีศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กล่าวต้อนรับคณะนักศึกษาคน.จากอ. ห้วยยอดและ อ.นาโยง รวมถึงชมรมรถโบราณทุ่งสงด้วย โดยผู้ใหญ่ได้กล่าวถึงที่มาของโครงการแนวทางการอนุรักษ์ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรีและองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรีว่า เป็นโครงการที่ได้ดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง ล่าสุดได้ทำฝายไปแล้วหลายจุด วันนี้มาซ่อมแซมและทำเพิ่มเติม ให้ทุกคนคิดเสียว่าการทำฝายในครั้งนี้เป็นการทำความดีถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ร่วมกัน ผู้ช่วยวิเชียรเพิ่มเติมว่าที่ชวนนศ.กศน.มาร่วมเพราะอยากให้เยาวชนเข้ามารับรู้ มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าผืนนี้ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและมีคุณค่ามาก

เนื่องจากสมาชิกชมรมรถคลาสสิกหลายท่านติดภารกิจไม่สามารถเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ได้ ทางทีมวิจัยจึงได้ปรับแผนการทำงาน โดยยกเลิกการซ่อมแซมฝาย 3 จุด แต่ให้ทั้งหมดไปช่วยกันขุดใหม่ขึ้นมา 1 จุด คือ บ่อเตยหนู ซึ่งทีมวิจัยได้สำรวจพื้นที่เอาไว้แล้ว เมื่อเข้าใจตรงกัน ได้ออกเดินทางไปยังจุดที่ทำฝาย เมื่อไปถึงต้องเดินเท้าเข้าไปเป็นระยะทางพอสมควร ชั้นแรกเป็นงานขุด จึงต้องใช้แรงงานผู้ชาย ส่วนผู้หญิงช่วยเอาดินใส่กระสอบ นศ.ช่วยกันดี มีบ้างที่ไม่เข้ามาช่วย เพราะในช่วงแรกคนล้นงาน เมื่อขุดพ้นชั้นดินไป ส่วนมากจะเป็นหินก้อนใหญ่ ต้องอาศัยแรงหลายคนมาช่วยจัดกว่าจะออก จากพักกินข้าวเที่ยง ได้แบ่งงานกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น งานก็มีให้ทำมากขึ้น ทุกคนช่วยกันคนละไม้คนละมือ แต่ก็มีบ้างที่ขอตัวกลับไปก่อนเนื่องจากบ้านไกล ตกเย็นงานยังไม่สำเร็จตามที่ตั้งเป้าไว้ หลายคนเริ่มเหนื่อย จึงเห็นตรงกันว่าวันนี้เอาไว้แค่นี้ก่อน วันหลังค่อยขึ้นมาทำต่อ ทั้งหมดได้กลับมารวมตัวกันที่วัด เพื่อสรุปปัญหาอุปสรรคในวันนี้ รวมถึงการวางแผนการทำงานต่อ ได้ข้อสรุปดังนี้

ปัญหาอุปสรรค

- ไม่ได้แบ่งงานให้คน.กศน.ชัดเจน
- คนล้นงาน เพราะไปอออยู่ที่เดียว
- จำนวนคนที่เข้าร่วมไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ชมรมรถโบราณมาแค่ 10 คน จากที่แจ้งไว้ 30 คน จึงต้องปรับแผนการทำงานใหม่
- คนในชุมชนและผู้หน้าที่ไม่ได้เป็นทีมวิจัยมีส่วนร่วมน้อย
- ทุกคนที่ไปทำฝายเข้าใจรูปแบบ แปลนของฝายไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน เพราะไม่ได้วางรูปแบบร่วมกัน ต่างคนจึงอยากทำตามของตัวเองคิด

- อุปกรณ์ไม่เพียงพอ จอบ พร้า หลายอันหัก ชำรุด เพราะหินแข็งมาก

กิจกรรม สรุปการทำงานที่ผ่านมา

วันที่ 31 มกราคม 2560 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	13	คน

วัตถุประสงค์

ทีมวิจัยได้สรุปการทำงานที่ผ่านมา เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมถอดบทเรียนจัดขึ้นเพื่อทบทวนการทำงานที่ผ่านมา ตลอดระยะเวลาเกือบ 2 ปี แบ่งคำถามออกเป็น 3 ข้อย่อย และได้แบ่งทีมวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม คณะนักวิจัยเก่า-ใหม่ ให้เวลาระดมกลุ่มๆ ละ 1 ชม.

โจทย์

1. ที่ผ่านมามีอะไรไปบ้างแล้วบ้าง ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง (มองรอบด้าน คน งาน ผลงาน ได้หรือไม่ได้ตามวัตถุประสงค์แต่ละครั้ง การมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร)
2. 10-20 ปีที่แล้ว ป่าพะยอมพอกเป็นอย่างไร มีอะไรอยู่ในป่าบ้าง (สัตว์ ไม้ อาหาร วิธีเกี่ยวกับป่า ความเชื่อ)
 - คนบ้านเราไปเกี่ยวข้องกับป่าอย่างไรบ้าง
 - พอกทำวิจัยแรกๆในป่าเป็นอย่างไร ผ่านไปกี่ปีแล้ว ตอนนั้นป่าเป็นอย่างไร
3. ถ้าจะให้ป่าสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำ เป็นป่าที่คนเข้าไปใช้ประโยชน์ ต้องทำอะไรเพิ่ม

ผลการระดมกลุ่มย่อย

กลุ่มที่ 1 ข้อ 1 สมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย พืมาณพ ผู้ช่วยวิเชียร

กลุ่ม 1 สัตว์ในระบบนิเวศป่า ทำอะไร ได้อะไร สัตว์อะไรบ้าง					
กิจกรรม	ความรู้	พืช-สัตว์	พืช/สัตว์	สัตว์	สัตว์
- ป่าชุมชน - ป่าชุมชน - ป่าชุมชน	- ป่าชุมชน - ป่าชุมชน - ป่าชุมชน	- ป่าชุมชน - ป่าชุมชน - ป่าชุมชน	- ป่าชุมชน - ป่าชุมชน - ป่าชุมชน	- ป่าชุมชน - ป่าชุมชน - ป่าชุมชน	- ป่าชุมชน - ป่าชุมชน - ป่าชุมชน
- สัตว์ป่า - สัตว์ป่า - สัตว์ป่า	- สัตว์ป่า - สัตว์ป่า - สัตว์ป่า	- สัตว์ป่า - สัตว์ป่า - สัตว์ป่า	- สัตว์ป่า - สัตว์ป่า - สัตว์ป่า	- สัตว์ป่า - สัตว์ป่า - สัตว์ป่า	- สัตว์ป่า - สัตว์ป่า - สัตว์ป่า

กลุ่มที่ 2 ข้อ 2 ผู้ใหญ่กรอด ลุงเอียด ผู้ช่วยนาท

ภาพรวมป่าเมื่อ 10-20 ปีที่แล้ว ป่าพะยอมพอกยังสมบูรณ์มีไม้หลายชนิด ได้แก่ ไม้หลุมพอง ไม้ยาง ไม้แดง ไม้ซี่เสียด ไม้ลายตอก ไม้ตะเคียน ไม้ขาว-ดำ ไม้พะยอม ขุนไม้ ฯลฯ สมุนไพร ได้แก่ ไม้ทุ้งฟ้า ไม้ค้อนตีหมา ไฟเดือนห้า ฟ้าเดือนหก ไม้แสวง (ฝนแสนห่า) ไม้จั่ว ไม้จวง (เทพธำโร) ไม้เคี่ยม สาวเหล้า (สายหยุด) กระพังโหมตัน ไม้ชันจูจี สัตว์ป่า แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สัตว์น้ำและ สัตว์บก สัตว์น้ำ ได้แก่ ตะพาบน้ำ กบเขม เต่ายาว ปลาน้องลำพัน ปลามัด ปลาช่อนไซ ปลาอีกรอง เกล็ดหนาขาว ปลาตุ๊กหัวเขม ตุ๊กสามี ตุ๊ก 3 แก้ว ไค้คลั่ง ไค้กอบ สัตว์บก ได้แก่ เสือโคร่ง เสือลายพาดกลอน เสือดำ เสือปลา กวาง ควาย สมเสร็จ หมูเถื่อน (หมูป่า) หมูดิน เม่น มูฮัง (ชะมด) อีเก้ง (เม่นเล็ก) หมีขอ หมีควาย กระเจง กระรอก กระแต กระรอกปึก ตัวนึ่ง (ลิง) กูร์ม (เสียดผา) ช้าง ชะนี ค่าง บ่าง พงจง (พะจง) ลิงเล็ก ลิงหางง ลิงเสน ลิงจูน นางอาย กิ้งก่าปึก ไก่เถื่อน พาบแมวดำ พาบแมวด่าง นกหัวไต้ ไก่จุก ไก่เจียบ นกส่างโสด ส่างสอย นกเห็น นกเงก นกเงก นกเขา นกฮูก นกพรวน นกกรงหน้าขาว นกกรงจุก นกกรงตาแดง นกโจ้วขาว นกสไหม่น นกเขียวกา นกเขียวปาก

กูด นกคูด นกเค้าแมว นก พิติต นกฮูก นกทูก นกแก้ว(ขุนทอง) นกแลเล็ก นกแลใหญ่ นกค้อยๆคอหัก นกกอหลอ

อาหารในป่า ได้แก่ กลอย กล้วยเถื่อน หน่อไม้ไผ่เหลียง ไม้ไผ่โป๊ ยอดเรียน หมอโอิน เห็ด ปลวก เห็ดชิง เห็ดยอม เห็ดหูลิง เห็ดหูกวาง เห็ดลัก เพกา พลุเถื่อน ลูกหวาย ลูกขี้คุด ลูกจำไทร ลูกชิง ลูกกำ ส้มพี เงาะป่า ลูกกอ เนียงป่า สะตอเบา ลูกเหียง ท้องบั้ง ลูกหยี ลูกวาลูกหาด ลูกปอม เต่าร้าง ม่วงขี้กวาง ส้มปัด ลูกไฟกา ลูกไฟดิน ลูกขี้มุด ลูกพลา ฯลฯ

วิถีชีวิตคนกับป่า/ความเชื่อ

- เข้าป่าล่าสัตว์ให้หัวหน้าเจ้าทาง (นายดำ นายแดง นายแสง ทวดแต่ละสถานที่) เมื่อได้สัตว์มาแล้วนำเนื้อที่ได้มาทำแกงตั้งเพื่อเซ่นไหว้
- พรานป่า/พรานใหญ่จะทำการปิดป่า-เปิดป่า
- ถ้าทำการล่าออกจากระ ปัสสาวะให้ขอขมา
- การเบิกป่า ถางป่าเพื่อทำการเพาะปลูก ต้องขอโดยการตัดไม้ “ขอ” จำนวน 2 อัน เอาไปแขวนไว้บนต้นไม้ที่เราทำการถาง
- ฝืนป่า ฝืนน้ำ ฝืนไม้
- อาถรรพ์ในป่า หลุมพองฮากเลือด (ยางสีแดง) ไม้เคียนล่องลม ไม้ตายพลาย (ยืนต้นตาย) ไม้ไทร ไม้เคียนสองพี่น้อง ตราบนก ทางอิสาด ห้ามปลูกบ้าน

คนเกี่ยวข้องกับป่าอย่างไร

- หาของป่ามากิน/ขาย
- ตัดไม้เถื่อนขาย สร้างบ้าน คอกสัตว์ เครื่องมือ
- ถางป่าเพื่อทำไร่ ทำสวน

ภูมิปัญญา

- ครกสี ครกทิมข้าว
- การทำบั้งก็ เสือ กระดัง นาง ข้อง สอบฟิง สอบขอบ แสก คานหาม แร้วดิน แร้วคอ ไซ สุ่ม ส้อนแม่-ลูก สุ่ม

ช่วงแรกก่อนทำวิจัย

ป่าเสื่อมโทรม ไม้เตี้ยขึ้นมาก และป่าถูกบุกรุกไปแล้วบางส่วน ไม่หลงเหลือเป็นป่าสมบูรณ์ ดินเสื่อม ไม่มีน้ำ สัตว์ป่าไม่มี

หลังจากทำโครงการวิจัย

- จากป่าเสื่อมโทรมมีแต่ไม้แฉั่ว ก็มีไม้ชนิดอื่นขึ้นด้วย
- ไม่มีการบุกรุกป่า
- ฟื้นฟูป่าได้ เช่น การปลูกต้นไม้ 4,000 ต้น
- ทำฝายชะลอน้ำ 5 จุด ทำให้มีแหล่งน้ำในฤดูแล้ง ให้สัตว์ได้มีแหล่งน้ำดื่มกิน มีสัตว์น้ำที่สำคัญ เช่น ลูกปิ่น มีทุกจุด ปูหิน ปลา ไก่เถื่อน แล่น นก มูฮั้ง (ชะมด)

กลุ่ม 3 นวัตกรรม ผู้ใหญ่ธรรม

- ปลูกต้นไม้เพิ่ม และติดตามการเติบโต
- ทำฝายเพิ่ม และปลูกต้นไม้ริมน้ำรอบๆ
- หาพันธุ์สัตว์ป่ามาปล่อย เช่น ไก่ป่า ปลา เพิ่มปริมาณจากที่มีอยู่แล้ว
- ขยายคน หาทีมงานมาเพิ่ม คนรอบๆป่า
- ร่างกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน รวมถึงการบังคับใช้ ส่วนร่วมในการดูแล
- ขอกการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน เช่น พันธุ์ไม้
- กำหนดเป้าหมาย ภารกิจ การทำงานของทีมให้ชัดเจน
 - ขึ้นสำรวจเดือนละ 1 ครั้ง จัดบันทึกการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้ง สภาพป่า น้ำ สัตว์
 - อบรมพัฒนาศักยภาพทีมงาน เช่น การจดบันทึก การเดินสำรวจ
 - เก็บข้อมูลคนที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า เช่น คนหาเห็ดยอมน เห็ดเหมีด (ข้อมูลตัวเลข รายได้ต่อวัน)
 - นำเรื่องการอนุรักษ์ป่าเข้าแผนหมู่บ้าน เพื่อส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานต่างๆ เช่น อบต. อบจ. ฯลฯ
 - ในอนาคตอีก 10 ปี อยากทำให้ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติให้กับเยาวชนและบุคคลทั่วไป (เพื่อให้เด็กได้รู้จักต้นไม้ สมุนไพร)
 - ต้องมีทุนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการสำรวจป่า เช่น มีดพร้า จอบ เสียม รวมถึงอาหารของทีมงานที่เข้าไปสำรวจด้วย (หาจากไหน มีความต่อเนื่องแค่ไหน)

กิจกรรม สำรวจพื้นที่ปลูกป่าเพิ่มเติม

วันที่ 8 พฤษภาคม 2560 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	5	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

สำรวจพื้นที่ปลูกป่าเพิ่มเติม

บันทึกกิจกรรม

นอกจากการสำรวจพื้นที่สำหรับการปลูกป่าครั้งต่อไปแล้ว ครั้งนี้ทีมวิจัยได้ใส่ปุ๋ยต้นไม้ที่ปลูกเมื่อปีที่แล้วราว 500 ต้น ส่วนใหญ่เป็นพะยอม พยุง ตะเคียน ยางนา ฯลฯ ฝนตกต่อเนื่องทำให้ต้นไม้เติบโตดี มีน้อยมากที่ตาย ได้หารือกับทีมวิจัยเพื่อจัดกิจกรรมปลูกป่าเพิ่มเติม ได้ข้อสรุปว่าก่อนปลูกต้องมาทางทาง เตรียมพื้นที่ และปักไม้ไว้เพื่อเว้นระยะห่างการปลูกต้นไม้ที่เหมาะสม ไม่สะเปะสะปะ โดยจะนัดทีมประมาณปลายเดือน เพื่อมาช่วยกันทางทาง จัดระเบียบการปลูก เพื่อความสวยงาม และง่ายต่อการปลูก

กิจกรรม วางแผนปลูกป่าเพิ่มเติม

วันที่ 7 มิถุนายน 2560 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	7	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	10	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมปลูกป่าเพิ่มเติม

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมปลูกป่าจัดขึ้นควบคู่กับกิจกรรมอำเภอยิ้มของอำเภอย้อยยอด ที่สัญจรมายังหมู่ที่ 4 ตำบลวังคีรี ได้ชวนทีมวิจัยวางแผนกิจกรรมอำเภอยิ้มและปลูกป่าในวันที่ 23 มิ.ย.60 ดังนี้

- 1) จำนวนคนที่เข้าร่วมประมาณ 150 คน แบ่งเป็น
 - ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่
 - เอกชน
 - อสม.
 - ครู นักเรียน/นักศึกษา
 - หน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมอำเภอยิ้ม 21 หน่วยงาน
- 2) วัสดุอุปกรณ์ จอบ เสียม พรวน ทีมวิจัยและผู้นำทุกท่านนำมาจากบ้าน
- 3) แบ่งโซน การปลูก 6 ร่อง ร่องละ 100 ต้น และแบ่งผู้รับผิดชอบแต่ละโซน ดังนี้
 - ร่อง 1 ผู้ใหญ่ประสพ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 รับผิดชอบ
 - ร่องที่ 2 ผู้ใหญ่สมมิตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 รับผิดชอบ
 - ร่องที่ 3 ผู้ใหญ่อาวุธ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 รับผิดชอบ
 - ร่องที่ 4 ผู้ใหญ่สังวรรณ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 รับผิดชอบ

- ร่องที่ 5 กำนันจรัส กำนันตำบลวังคีรี รับผิดชอบ
 - ร่องที่ 6 ผู้ใหญ่นนทพร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 รับผิดชอบ
- รถรับส่งหมู่ละ 1 คัน (กระบะ)

กำหนดการการนำเสนอโครงการ

- 8.30 น. กล่าวต้อนรับและเชิญชวนพี่น้องร่วมกิจกรรมอำเภอยิ้มและกิจกรรมปลูกป่า โดย นายกุศล แก้วรุ่งฟ้า รองนายกอบต.วังคีรี ผู้ดำเนินรายการ
- 9.00น. กำนันตำบลวังคีรีกล่าวต้อนรับหน่วยงาน นำเสนอจุดเด่น และปัญหาของตำบล ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 9.30 น. นายอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการพบปะประชาชน
- 10.00 น. นายอำเภอมอบทุนการศึกษา
- 10.30 น. พิธีพระ
- 11.00 น. นำเสนอโครงการวิจัย ดังนี้
- ที่มาของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ และแนะนำทีมวิจัย โดยผู้ช่วยวิเชียร
 - ทบทวนกิจกรรมที่ทำในโครงการและผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดย ผู้ใหญ่สังวร
 - บอกเล่าอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และชี้แจงแผนการดำเนินงานต่อ โดย ผู้ใหญ่กรอด และนายกอง (ลุงเอียด)

กล่าวปิด โดย กำนันจรัส และเริ่มกิจกรรมปลูกป่าในช่วงบ่าย

นัดเตรียมสถานที่และซ้อมการนำเสนอวันที่ 22 มิ.ย.60 เวลา 13.00 น. ณ วัดถ้ำเขาแก้ววนาราม สถานที่จัดงาน

กิจกรรม ปลูกป่า

วันที่ 23 มิถุนายน 2560 ณ ป่าพะยอมพอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10 คน
ทีมพี่เลี้ยง	2 คน
นักศึกษาทศน.อ.นาโยง	13 คน
หน่วยงานราชการ นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้านในพื้นที่	73 คน
รวมทั้งหมด	98 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอผลการดำเนินโครงการวิจัย
2. เพื่อปลูกป่าเพิ่มเติม

บันทึกกิจกรรม

ช่วงเช้าเป็นพิธีพระ หัวหน้าส่วนราชการพบปะชาวบ้าน นายอำเภอมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และทีมวิจัยนำเสนอโครงการ

ผู้ช่วยวิเชียร เมืองมศรี

ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ได้ร่วมกันอนุรักษ์ป่าผืนนี้ไว้ เพราะเป็นป่าต้นน้ำ ตอนนี้ได้ทำพื้นที่ป่าชุมชนไว้ เป็นป่าส่วนที่เหลือจากการบุกรุก ได้ร่วมกับหลายฝ่าย เพื่อฟื้นฟูให้ป่านั้นกลับมาอยู่กับเรา เรามีหลายหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ มีพี่เลี้ยงจากสกว.ตรังมาช่วยหนุนเสริม เรื่องการจัดการป่าของเรา เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ที่ยังเหลืออยู่ในป่าผืนนี้ อยากจะช่วยเหลือ ให้ได้อยู่ในป่าผืนนี้ต่อไป ไม่ให้สูญหายไป

ผู้ใหญ่สังวรรณ บัวเกิด

ความเป็นมาของโครงการปลูกป่า เริ่มขึ้นเมื่อปี 2544 เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในหลวงร.9 เรียกว่าป่าร้อยไร่ ต่อมาปี 2557 ได้เข้ามารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 เล็งเห็นว่าป่าเริ่มเสื่อมโทรม จึงได้ไปฟื้นฟู จากป่าร้อยไร่ ต่อมาทางสถานีทดสอบพันธุ์สัตว์ตรัง ได้มอบให้อีก 40 ไร่ รวมเป็น 140 ไร่ เมื่อปีที่แล้วโครงการกองทุนแม่ได้เชิญอดีตส.ส.ชาติ วงศ์หนองเตย มาร่วมปลูกป่า จนถึงวันนี้ปลูกไปประมาณ 5,000 ต้นได้ โครงการของเราได้รับการสนับสนุนจาก สกว.ตรัง มาช่วยมอง สนับสนุนทีมงานในพื้นที่ เพราะเห็นความสำคัญของป่า อยากที่จะอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน ให้ลูกหลานได้รู้จักพันธุ์ไม้ สัตว์ป่า เมื่อเดือนที่แล้วได้ขึ้นไปใส่ปุ๋ย ปลูกซ่อมต้นที่ตาย อยากดูแลรักษาป่าผืนนี้ให้เป็นทรัพยากรของชาติต่อไป ต้นไม้ที่เอามาปลูกได้รับการอนุเคราะห์จากศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อแล้วที่สถานีเพราะชำกล้าไม้กะช่อง วันนี้ได้เตรียมไว้ประมาณ 700 ต้น เรียงเชิญทุกท่านไปร่วมกันปลูกในช่วงบ่าย ทางทีมได้เตรียมสถานที่ปลูก อุปกรณ์ แล้วก็รถรับส่งไว้เรียบร้อยแล้ว ผลจากการทำโครงการนี้ เราได้ขึ้นไปทำฝ่ายเล็กๆไว้ 4-5 ฝ่าย เพื่อกักเก็บน้ำให้สัตว์ได้กิน ก็สังเกตเห็นว่ามีลูกปิ่น คล้ายตะพานน้ำแต่เล็กกว่าอาศัยอยู่ สองสามตัว ตอนนี้ตัวใหญ่มากแล้ว เห็นว่าเป็นสิ่งดีที่เกิดขึ้น อยากอนุรักษ์ไว้ เหมือนที่ราชินีตรังว่า “พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันจะเป็นป่า” ถ้าไม่รักษาไว้ ที่หลังก็ไม่มีป่าให้เห็น วันนี้ขอขอบคุณทีมงานจากศน.นาโยงที่มาช่วย เป็นครั้งที่สองแล้ว ครั้งก่อนมาช่วยทำฝ่าย ถือเป็นการทำความดีถวายแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วยกัน

นายคอง คงชูศรี

อยากฝากพี่น้องถึงเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า อยากให้มิกติกาชุมชนที่บังคับใช้ชัดเจน มีบทลงโทษสำหรับคนที่ฝ่าฝืน ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วคนที่ปลูกก็ปลูกอยู่ตลอด ส่วนคนที่ตัดก็ตัดตลอดเหมือนกัน ป่าก็จะหมด เด็กรุ่นหลังก็จะไม่รู้จักป่า ไม่รู้จักสัตว์ป่า ต้องปลูกฝังเด็กเยาวชนในชุมชนให้รักป่า คนในชุมชนก็ต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เมื่อก่อนธรรมชาติน่าอยู่ รมรีน เย็นสบาย สมัยนี้อากาศร้อน กลางคืนต้องนอนเปิดพัดลมจนรุ่ง เพราะว่าเราตัดไม้ทำลายป่า ธรรมชาติลงโทษเรา เราต้องช่วยกันฟื้นฟูให้ดีขึ้น ปลูกจิตสำนึกให้ตนเอง อย่าเห็นแก่ตัว ให้คำนึงถึงส่วนรวม

เพราะถ้าบ้านเมืองร้อนเราก็ไม่รู้จะอยู่กันยังไงเหมือนกัน เราโชคดีที่มีพี่เลี้ยงมาช่วยคิด ช่วยมอง จึงอยากให้ร่วมมือกันทุกฝ่าย และต้องเตือนตัวเองให้มีจิตสำนึกให้ได้ เพื่อให้ป่าอยู่คู่กับชุมชนของเรา

ปัญหาอุปสรรค

ช่วงนำเสนองานวิจัย เป็นช่วงพักรับประทานอาหารกลางวัน ทำให้มีเวลาในการพูดน้อย และไม่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมสนใจได้มากเท่าที่ควร หลังพักรับประทานอาหารเที่ยง ช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมปลูกป่า โดยได้รับเกียรติจากนายอำเภอห้วยยอด นายวิโรจน์ อินสว่าง หน่วยงานราชการในอำเภอห้วยยอด นักศึกษาศน.อ.ห้วยยอด และอ.นาโยง ครูและนักเรียนจากโรงเรียนบ้านหนองเสม็ด และบ้านทุ่งศาลา ร่วมกันปลูกป่า

กิจกรรม เตรียมข้อมูลนำเสนอเวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง

วันที่ 16 สิงหาคม 2560 ณ วัดถ้ำเขาแก้วนาราม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	8	คน
ทีมพี่เลี้ยง	1	คน
รวมทั้งหมด	9	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเตรียมข้อมูลนำเสนอในเวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง

บันทึกกิจกรรม

ผลการดำเนินงานโครงการ

ป่าสมบูรณ์ขึ้น

- พื้นตัว มีความชื้นเพิ่มขึ้น
- มีต้นไม้ใหญ่
- สมุนไพรหายาก
- มีแหล่งน้ำให้สัตว์ได้กิน
- อาหารจากป่ามีมากขึ้น เห็ดยอมน เห็ดเห็ดมัด ลูกเนียง

- ## ได้แผนที่แนวเขตป่าที่ชัดเจน

- เริ่มเห็นคุณค่าของป่า ผ่านข้อมูลคำบอกเล่าของคนแก่ ทำให้เกิดความรัก ห่วงแหน และอยากรักษาไว้ให้ลูกหลาน
- ช่วยกันเป็นหู เป็นตา สอดส่องดูแล ไม่ให้ใครทำลายป่า
- เด็กรุ่นหลังเริ่มรู้จัก ผักพื้น และรักป่า ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

- เหนื่อยแต่มีความสุข มีกำลังใจ สบายใจที่ได้ทำ
- เข้าใจกัน ทำงานใกล้ชิดกัน มากขึ้น
- พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นประจำ
- ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ได้ดี
- เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน

- องค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทช.)
- สถานีเพาะชำกล้าไม้ เขาช่อง
- ศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อจังหวัดตรัง
- ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตรัง

- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม(สปก.)
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- อำเภอห้วยยอด (นายอำเภอ ปลัด พัฒนาการ ฯลฯ)

ปัญหา/อุปสรรคในการทำโครงการ

- กิจกรรมไม่ต่อเนื่อง
- ทีมวิจัยมีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมาก
- ยังไม่สามารถหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าได้
- คนในชุมชนและนอกชุมชนบางส่วนยังไม่รู้ว่าเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์

กิจกรรม เวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นต้ง

วันที่ 21-22 สิงหาคม 2560 ณ ปากเมรุรีสอร์ท ต.ไม้ฝาด อ.สิเกา จ.ตรัง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอกระบวนการ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ บทเรียนที่ได้รับ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการทำงาน/ชุมชนในระยะต่อไป
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

ผู้เข้าร่วม

- ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการฝ่าย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ สกว.
- นักวิจัยจำนวน 6 โครงการ

รวม 60 คน

บันทึกกิจกรรม

วันที่ 21 สิงหาคม 2560

กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวที

ผศ. ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสาร

“นับว่าเป็นเวทีที่ใหญ่ที่จะได้พบปะเครือข่ายนักวิจัย จ.ตรัง ตอนนี้อยู่ปีที่ 17 จากหลายๆโครงการ เราได้นักวิจัย เป้าหมายคือ ให้คนในท้องถิ่นลุกขึ้นมารวมตัว หาความรู้เพื่อจัดการปัญหา จาก

คนที่ต่างคนต่างอยู่ ก็ได้มาร่วมกันทำงานวิจัย โจทย์ใหญ่ที่ต้องมองร่วมกันคือ ถ้าคนในพื้นที่ตั้งโจทย์ปัญหาในพื้นที่ตนเอง เวลาถึงบเข้ามา จะได้เสนอปัญหา เพื่อแก้ไขได้ถูกจุด ในอนาคตอาจจะมีเพื่อนๆ จากกลุ่มอื่นแลกเปลี่ยนกัน เมื่อได้เครือข่ายแล้ว เราจะร่วมมือกันขับเคลื่อนบ้านเรา ให้แก้ไขปัญหาระดับพื้นที่ และให้กำลังใจกันในการทำงานตรงนี้ ”

คุณนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง

“จะเห็นว่าบ้านเรา ชุมชนเราไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ถ้าเราไม่เตรียมตัวรับมือให้ดีก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้นเราต้องมาร่วมมือกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในการจัดเวทีนี้เพื่อที่จะได้แลกเปลี่ยน หาแนวทาง เรียนรู้จาก สกว จากอาจารย์สมจิต เป็นที่ปรึกษา และอาจารย์สุนทรี สังข์อยู่ยर्थ เป็นที่ปรึกษา ทีม พี่สนธิ เป็นพี่ที่ปรึกษา น้องบี ช่วยดูเอกสาร รานงานความถูกต้อง น้องกลาง ดูผลงานวิจัยภาคใต้ ซึ่งวัตถุประสงค์ในครั้งนี่คือ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 2) นำเสนองานวิจัยของแต่ละพื้นที่ 3) กำหนดทิศทางในการทำวิจัยในอนาคต”

บทบทวนโครงการและนำเสนอ (กระบวนการที่ทำ – ผล – บทเรียนที่ได้)

โจทย์

1. ให้แต่ละพื้นที่นำเสนองานวิจัยของตัวเอง สิ่งดีๆ ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น หน่วยงานที่เข้ามาทำงานด้วย เป็นอย่างไร
2. หลังจากนั้นในกรณีที่ไม่มี สกว. แล้ว จะทำต่อหรือไม่ จะทำอย่างไรบ้าง

นำเสนอแต่ละพื้นที่

กลุ่มที่ 1 บ้านมดตะนอย “โครงการศึกษาวิถีชุมชนสู่การท่องเที่ยว”

บ้านมดตะนอย อยู่ม.3 เป็นฝั่งที่อยู่บนบก ของเกาะลิบง ประชากรประมาณ 300 หลังคาเรือน อาชีพหลักคือ ทำประมง บางครอบครัวที่ไม่มีเรือเป็นของตัวเองก็จะขับมารับจ้าง จึงได้นำเสนอโครงการ กับ สกว. เพื่อเป็นโครงการให้กับคนรุ่นหลังได้รับรู้ว่าบ้านเกิดมีความเป็นมาอย่างไร จุดเด่นของที่นี่คือ แหล่งทรัพยากรอาหารทะเล (กุ้ง หอย ปู ปลา) ทั้งป่าชายเลนก็สมบูรณ์ บริเวณหน้าหมู่บ้านจะมีสันดอนออกมา ในช่วงปีที่มีสึนามิ ถือว่าโชคดีมากที่มีสันดอนมาขวางไว้ ประเพณีวัฒนธรรมหลักๆคือ สุนัตหมู่ จะไม่มีการโกธรเกิดขึ้น เป็นการทดสอบว่าเราสามารถจะอดทนต่อสิ่งนั้น หรือคนนั้นได้หรือไม่ ซึ่งไม่เหมือนกับที่อื่น เรื่องที่ทำอยู่ตอนนี้คือบ้านปลอดโฟม คือห้ามไม่ให้คนนอกนำกล่องโฟมเข้าหมู่บ้าน แต่เรื่องพลาสติกยังคงอยู่ แต่ในอนาคตจะพยายามลดขยะประเภทนี้ด้วย เรื่องปลูกผักตอนนี้ก็ทำร่วมกับโรงเรียน ตอนนี้ให้ความร่วมมือกว่า 50 ครัวเรือนแล้ว กลุ่มยังค่อนข้างกังวล เพราะยังใหม่อยู่ กังวลเรื่องการท่องเที่ยว หากมีคนนอกเข้ามาเยอะๆ อาจทำให้ทรัพยากรลดลง เช่น หอยชักตีน บางคนเก็บหมดตั้งแต่ตัวเล็กๆ อีกเรื่องคือกลัวว่าชาวบ้านจะไม่พร้อมที่จะรับมือการท่องเที่ยว กังวลว่าเทคโนโลยีจะเข้ามามากเกินไปจนทำลายวัฒนธรรมบ้านเกิด วันที่ 28 นี้ก็จะมีการประชุมกรรมการชุมชนเพื่อปรึกษาและนำเสนอกันเรื่องวันปีใหม่ของมุสลิม หรือวันฮารีรายอ ว่าแต่ก่อนเขาทำอะไรบ้างในช่วงปีใหม่นี้ ทางกลุ่มต้องการให้เด็กๆได้เรียนรู้ความสามัคคีของชุมชน อยากให้เป็นเหมือนเมื่อก่อน

โครงการนี้จึงเป็นโอกาสดีให้กับชุมชนในการมีความสามัคคี มีความภาคภูมิใจในบ้านเกิด ช่วยกันดูแลทรัพยากรให้อยู่อย่างยั่งยืน โดยการไม่จับสัตว์น้ำขนาดเล็ก สร้างความเข้มแข็งในชุมชน ชุมชนมีความสุข มีประเพณีเผาะกลาหน้าบ้าน เด็กๆจะสนุกกันมาก ซึ่งปัจจุบันก็เริ่มหายไปแล้ว เครื่องดนตรีซอ ก็เริ่มจะหายไปแล้วด้วย ถ้ากลุ่มไม่เริ่มสานต่อ คงจะหายไป ปัญหาหลักตอนนี้ คือ คนนอกเริ่มเข้าไปท่องเที่ยว และทำในสิ่งที่ไม่ดี เกิดการแย่งชิงทรัพยากร

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูพัชกร และอ.สมเจตนา

- อยากให้นำเสนอให้ชัดเจนในเรื่องของสุนัข หมู่ เอกลักษณ์ที่ไม่เข้าร่วมงาน ไม่ให้ความร่วมมือ ไปโยนทะเล ทำเพื่ออะไร
- อาจจะต้องมีการสำรวจว่ามีนักท่องเที่ยวมากี่คนต่อวัน มีเรือเข้ามากี่ลำต่อวัน เขามาทำอะไรที่นี่ เราอยากให้เขาทำอะไร ช่วงไหนชุมชนมีประเพณีอะไร กิจกรรมมีอะไรบ้าง จำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลในเชิงลึก เพื่อการจัดการชุมชนอย่างมีคุณภาพต่อการท่องเที่ยวในอนาคต

กลุ่มที่ 2 ตำบลบ้านควน โครงการ“แนวทางการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์อย่างมีส่วนร่วมตำบลบ้านควน อ.เมือง จ.ตรัง”

ต่อยอดมาจากโครงการถอดบทเรียนแก้ปัญหาที่ดินทำกินบ้านควน ที่ดินบ้านควนมีปัญหาตั้งแต่ 2473 มีบรรพราชโองการผ่านกระทรวงเกษตรฯ สำรวจทุ่งเลี้ยงสัตว์ ว่ามีการใช้ประโยชน์เท่าไร ต้องแจ้งสิทธิ์ครอบครองที่ดิน เพราะแต่ก่อนมีการเลี้ยงวัว ควายเยอะ แล้วไปเดินลงในทุ่งนา ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านเสียหาย จนต้องมีการกำหนดเขตปล่อยให้สัตว์อยู่ ผู้นำก็จะพาเดินสำรวจว่าขอบเขตอยู่ตรงไหน ปี 2539 พอมีการลงทะเบียนที่ดินแล้ว บางบริเวณก็มีการสร้างหน่วยงาน ซึ่งไปทับกับที่ดินที่ชาวบ้านทำกิน หากใครไม่ให้ความร่วมมือจะถูกขับไล่ ทั้งๆที่ชาวบ้านก็อยู่กันมาก่อนตั้งนาน จึงรวบรวมสมาชิกประท้วงขอความเป็นธรรมเพื่อกอบกู้ที่ดินทำกินของตนเองคืนมา หลังจากประท้วงก็ได้มีการทำบันทึกข้อตกลงกับกรมที่ดิน ซึ่งผอ.กรมที่ดินรับปากว่าจะออกโฉนดให้ชาวบ้าน รอสักพักก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง อ้างว่าที่ดินตรงนี้ทับกับของกรมทหาร ต่อมาก็ค้นพบเอกสารว่าทหารซื้อที่ดินของชาวบ้านไปอยู่จนประกาศเขตพื้นที่ชัดเจน พอตกลงอะไรกันแล้วก็รับปากอีกว่าจะออกโฉนดให้ แต่ก็ยังไม่คืบหน้า จนมาเสนอโครงการกับสกว. ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ใครมีเอกสารที่ใช้ยืนยันได้ก็เอามารวบรวม ขับเคลื่อนผ่านงานวิจัย หลังจากนั้นก็รวบรวมเอกสารและทำข้อมูล ทำให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคีกับชาวบ้าน ประชุมร่วมกับกรมที่ดินว่าใครมาอยู่ก่อนอยู่หลัง มาแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน ด้วยหลักการพิสูจน์สิทธิ์ อยู่ก่อน 2473 ซึ่งจะทราบได้โดยการตรวจสอบปีพ.ศ. ได้ที่ดินตรงนี้มาอย่างไร เพราะบางคนได้รับจากมรดกของครอบครัวตั้งแต่ 2470 ตรวจสอบจากภาพถ่ายทางอากาศ 2510 โดยทหารอเมริกา ตั้งแต่นั้นก็ได้โฉนดมาจำนวน 12 ครัวเรือน และเพิ่มขึ้นเรื่อยมา แต่ที่ทำมานี้ยังไม่เพียงพอ จึงนำมาต่อยอดเพื่อยกระดับให้กว้างขึ้น ชัดเจนขึ้นในเรื่องการบริหารจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะของต.บ้านควน ซึ่งการมีส่วนร่วมเริ่มจาก 2540 รัฐบาลต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเขียนนโยบายอย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับผู้ใช้จริง ที่ดินประมาณ 6.7 ล้านไร่ ตอนนี้ยังคงมี

ปัญหา เพราะมีหน่วยงานราชการเข้าไปขอให้พื้นที่เป็นร้อยไร่ แต่ใช้จริงแค่ 20 กว่าไร่ เกิดคำถามว่า ที่ดินที่เหลือเอาไปทำอะไร เกิดเป็นพื้นที่มากมายที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์โดยอาจจะแบ่งให้เท่าๆกัน เพื่อลดการใช้งบประมาณในการเช่าที่ดินของตำบลอื่น หลักการบริหารการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ สมดุลทรัพยากร เพื่อให้ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้ การจัดที่ดินให้ผู้ด้อยโอกาสให้เขาได้มีที่ทำกิน อาจจะให้เช่า เป็นต้น หลายๆที่ก็ยังคงมีปัญหาเหล่านี้ โดยหลักการของโครงการนี้คือ ต้องการให้ที่ดินว่างเปล่าเกิดประโยชน์สูงสุด ให้ชาวบ้านทุกคนมีเอกสารสิทธิ์ในการใช้ที่ดินอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูพัทธ์

ที่นี้ถือว่าประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับภาครัฐเป็นระยะเวลานาน เพราะมีหลักฐานชัดเจนไปยืนยันเพื่อกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล พื้นที่สาธารณะเจ้าบ้านก็มีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์เช่นกัน ซึ่งโครงการนี้เป็นลักษณะโครงการที่ดีที่พยายามกระจายสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ของชุมชนให้ได้มากที่สุด อาจจะต้องวิเคราะห์การมีส่วนร่วมว่าใครมาใช้ประโยชน์บ้าง โดยการเอาชาวบ้านและเยาวชนมาเรียนรู้การใช้พื้นที่ หานักวิชาการกฎหมายมาช่วยในการยืนยันสิทธิ์

กลุ่มที่ 3 เกาะลิบง “โครงการแนวทางอนุรักษ์พะยูน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง”

เริ่มจากหัวหน้ามาโนช ได้ทำการวิจัยติดตั้งเครื่องติดตามพะยูน โดยการใส่ล่า นักวิจัยญี่ปุ่นก็เข้ามาใช้วิธีที่ไม่สมควร เครื่องมือประมงบางชนิดเช่นกัน เนื่องจากอาจทำให้พะยูนบาดเจ็บ ประชากรพะยูนลดลง ทำให้ชุมชนบางส่วนเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรในบริเวณนี้ ไม่ใช่แค่พะยูน แต่รวมถึงทรัพยากรอย่างอื่นด้วย โดยเฉพาะหญ้าทะเลที่ควรทำควบคู่กันไปเพราะเป็นแหล่งอนุบาล และเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ ทางกลุ่มจึงได้รวมตัวกันดำเนินโครงการ ช่วยกันศึกษาข้อมูล สอบถามจากผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน ว่าเริ่มต้นเดิมที่ชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร ซึ่งในการเขียนรายงานก็ได้คำแนะนำจากสกว. ในการเขียนงานวิจัยเพื่อเผยแพร่ให้คนนอกได้รับรู้ บางคนยังคงเข้าใจผิดว่าพะยูนเป็นปลาเมื่อก่อนก็ไม่ได้เข้มแข็งแบบนี้ ชาวบ้านพอเห็นหิมเสื่อสีส้มก็สงสัยว่าทำอะไรกันอีก ทำแล้วจะทำได้ไม่นานแค่นั้น แต่ปัจจุบันนี้เยาวชนในทีมมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น ชาวบ้านตื่นตัวในการอนุรักษ์พะยูนมากขึ้น ซึ่งพะยูนถือเป็นจุดขายของลิบง แต่จะทำยังไงให้มันอยู่กันเราได้นานที่สุด ทั้งผู้นำ ชุมชน และไกด์ต้องเข้าใจว่าถ้าพานักท่องเที่ยวไปชมพะยูนนั้นต้องเข้าใจวิถีชีวิตของพะยูนด้วย อย่าเร่งเครื่องเรือให้ดังและเร็วเกินไป เพื่อป้องกันการทำให้พะยูนบาดเจ็บ หากพบเจอพะยูนหรือสัตว์ทะเลหายาก ก็ต้องช่วยกันแจ้งทางทีมให้มาช่วยเหลือ ซึ่งในส่วนนี้ทางศูนย์วิจัยที่ภูเก็ตก็ได้มาให้ความรู้ที่ถูกต้องกับทางทีมแล้ว หลังจากนั้นแจ้งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองทราบว่าเป็นตรงไหน ก็เฝ้า แล้วแจ้งความกับกรมตำรวจที่กันตัง หน่วยงานต่างๆต้องร่วมมือกัน เริ่มแรกหน่วยงานต่างๆยังไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก เพราะยังไม่เข้าใจถึงความสำคัญ แต่หลังจากนั้นก็เริ่มมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความร่วมมือ รวบรวม

ชาวบ้านมาร่วมร่างกติกาชุมชนให้เหมาะสม เพราะมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตรงนี้ร่วมกัน ขอฝากทีมมตตะนอยไว้ด้วยเพื่อจะได้ร่วมมือกันในอนาคต การกำหนดโซนพะยูนต้องจัดแจงให้ชัดเจนเพื่อให้เรือเข้าไปรบกวนวิถีชีวิตของมัน ไปลิบงแล้วต้องเจอพะยูนให้ได้

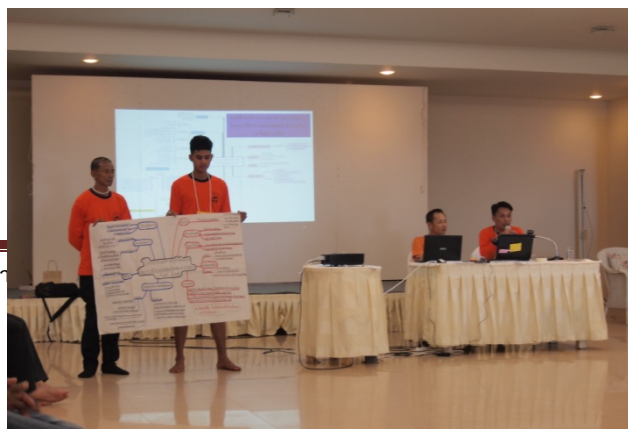
ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

ทีมยังต้องให้ความร่วมมืออย่างจริงจังกว่านี้ เพราะทีมอาจจะไม่ได้มีเวลาว่างตรงกัน บางครั้งที่มีการพบซักถามเกยตื้นนั้นทีมก็อาจติดภารกิจอื่นอยู่ อยากให้หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณในเรื่องของอุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้นที่สามารถซื้อให้ได้ ควรมีความเข้มงวดในการใช้เครื่องมือประมงมากกว่านี้ ยังมีบางที่ประมงข้างนอกเข้ามาทำประมงในบริเวณที่เป็นเส้นทางของพะยูน ซึ่งทางผู้นำต้องให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ไปยังคนนอกให้มากกว่านี้ เขาจะได้ไม่เข้ามาในเขตโซนพิเศษที่กำหนดไว้ อีกทั้งชุมชนยังไม่แข็งแรงพอ เพราะชาวบ้านส่วนน้อยยังไม่เข้าใจกระบวนการ การประชุมเวทีชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำความเข้าใจให้ตรงกันกับชุมชน ให้เขาได้รู้ว่าทีมกำลังทำอะไรอยู่ อบรบเยาวชนเพื่อให้เป็นอาสาสมัคร จัดทำค่ายให้ความรู้กับเด็กๆ ที่สนใจ เพื่อสร้างทีมอาสาสมัครรุ่นใหม่ต่อไปเรื่อยๆ ปัจจุบันนี้ชาวพะยูนหรือสัตว์ทะเลหายากไม่ต้องส่งไปภูเก็ตแล้ว เพราะตอนนี้มีหมอบประจำอยู่ที่ม.ราชวมงคลศรีวิชัย จ.ตรัง

หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง

- สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- ศูนย์ปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ 3 จ.ตรัง
- อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม
- โรงเรียนบ้านบาตูปูเต๊ะ
- กรมการปกครอง
- อบต.เกาะลิบง
- สำนักงานบริหารจัดการทะเลและชายฝั่งที่ 7 จ.ตรัง
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง

ศูนย์
แห่งชาติทางทะเล
หลักในการเก็บ
ทีมผู้พิทักษ์ในเรื่อง

ปฏิบัติการอุทยาน
ที่ 3 จ.ตรัง เป็นกำลัง
ข้อมูลและให้ความรู้กับ
ของทรัพยากรหญ้าทะเล

ในการเก็บข้อมูลตัวอย่างในบริเวณทำกินที่เป็นแหล่งกินอาหารของพะยูน ทางศูนย์เห็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกในเด็กเยาวชนให้ตระหนักถึงพะยูน หญ้าทะเล และทรัพยากรอื่นในท้องถิ่น ซึ่งโครงการจะดำเนินไปไม่ได้หากไม่มีงบประมาณหลักจากสกว.

กลุ่มที่ 4 คลองซีล่อม “เกษตรพึ่งตน ตำบลคลองซีล่อม”

ตำบลคลองซีล่อม มี 5 หมู่บ้าน เมื่อก่อนตำบลคลองซีล่อมจะเน้นเรื่องของยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลัก 80 เปอร์เซ็นต์ ดีสิบชาวบ้านจะไปตัดยาง แต่เมื่อราคายางพาราตกต่ำ จึงได้มาคิดกันว่าจะทำอะไรเพื่อแก้ปัญหา นี่เป็นที่มาของการพัฒนาคนในการหาอาชีพเสริม เศรษฐกิจพอเพียง ภายในหมู่บ้านจะมีปัญหาในเรื่องของน้ำ ถ้าปลูกผัก เช่น ผักกินใบ จะใช้น้ำมาก เลยหันมาปลูกผักเหียง ผักกูด เพราะใช้น้ำน้อย ที่มาวันนี้เพื่อที่จะบอกว่า เมื่อปี 50 ได้มีการรวมตัวหมู่บ้านละ 2 คน รวมเป็น 10 คน ต่อมาในปี 51 ได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็นหมู่บ้านละ 4 คน เรื่อยๆมา จนปัจจุบันมีทีมและเครือข่ายรวม 62 คน “กินผักปลอดภัย” นำศรีเป็น อสม. ด้วย เมื่อสำรวจที่และหาพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านสำหรับทำแปลงเกษตรแล้ว ผลตอบรับที่ได้คือ คนสนใจกันมากขึ้น อุณหภูมิผักปลอดภัยสูงขึ้นจนปลูกผักไม่ทัน

จุดประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้คือ การปรับวิถีชีวิตให้เป็นโอกาส ในขณะที่ยางราคาตก จะทำอย่างไรเพื่อให้อยู่รอด เริ่มจากการเก็บข้อมูลครัวเรือน รายได้ รายจ่าย อาชีพ ฯลฯ ซึ่งในขณะที่เก็บข้อมูลก็เข้าไปคุยในทุกหมู่บ้าน คือ แวะกินข้าวกันระหว่างเก็บข้อมูลกันเลย จากนั้นก็มาเรียงข้อมูล หาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งบ้านคลองซีล่อมอยู่ใกล้คลอง แต่มีสภาพภูมิประเทศสูงกว่าพื้นที่อื่น ทำให้มีปัญหาเรื่องการกักเก็บน้ำ และน้ำส่วนใหญ่เป็นน้ำเค็ม ที่ติดป่าชายเลน 80 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในหน้าฝนก็มีปัญหาทำให้พืชเน่าอีก จึงเลือกผักเหียง ผักข่าไก่ และตอนนี้เรากำลังหาวิธีการส่งออกไปสู่ตลาดภายนอก สิ่งที่มีใจมากคือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือที่จะหาวิธีในการพัฒนา แทนที่จะนั่งนึกทากัน อย่างน้อยก็มีทีมงานคลองซีล่อม เพื่อเดินต่อไปข้างหน้าด้วยกัน ผักปลอดภัยที่ได้ทำกันขึ้นมา เมื่อเหลือกินก็แบ่งขายไปสู่ตลาดท่ากลาง โดยจะมีหน่วยงานเข้ามาทดสอบว่าปลอดภัยจริงหรือไม่ เมล็ดพันธุ์บางชนิดก็ซื้อมา และมีถั่วที่เราถั่วรวบรวมเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้ตัดต่อทางพันธุกรรม เพื่อประหยัดงบประมาณในการเพาะพันธุ์รุ่นต่อไป ถ้าหากผมประสบความสำเร็จตรงนี้ จะมีการขยายตลาดเพิ่ม โดยเฉพาะต้นพ้อ ถ้าจัด ตัดแต่งให้ดีเป็นไม้ประดับก็ได้ ใช้ประโยชน์ได้หลายส่วน

และตอนนี้ก็ได้มีการรวบรวมเมล็ดพันธุ์ในชุมชน ได้แก่ พริกไทย ขอดีคือปลูกในที่ร่มได้ ลูกดก เพื่อลดต้นทุนจากภายนอก จึงได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “เกษตรพึ่งตน คลองชีล้อม” ในอนาคตเราจะสร้างปอดของชุมชน บทเรียนที่สำคัญคือ การเยี่ยมบ้านกัน แลกเปลี่ยน พูดคุยกัน ทำให้เราได้มาถึงจุดนี้ ที่ทุกคนร่วมมือร่วมใจกัน ทำสิ่งดีๆ

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูศักดิ์

การเก็บข้อมูลของเรามีอะไรที่แตกต่างจากนักวิชาการ ซึ่งการเยี่ยมบ้านอะไรแบบนี้เป็นการเก็บข้อมูลแบบเนียนๆเลยนะ ส่วนตัวชอบกินผัก ถ้าจะให้ซื้อต่อวันก็คงจะไม่เกิน 20 บาท ถ้าต้องแปลงออกมาเป็นตัวเลขจากปริมาณการบริโภคได้ ก็จะดีมาก ตอบโจทย์ระบบเศรษฐกิจแบบฐานราก ถ้าเราถอดบทเรียนได้ ก็จะสามารถขยายผลให้ที่อื่นได้ เพราะถ้าเราทำตรงนี้ให้มันคงได้ เราก็จะสามารถผ่านวิกฤติได้ทุกสถานการณ์

กลุ่มที่ 5 กลุ่มวังคีรี “แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และองค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี”

ตำบลวังคีรี พื้นที่จำนวน 140 ไร่ ได้มีการขึ้นป่าไว้ และได้มีผู้ที่มีอำนาจเข้าไปตัดป่า เพื่อปลูกปาล์ม จึงได้มีการต่อสู้เพื่อหยุดการบุกรุกป่าของชุมชน โดยมีการร่วมมือกันทั้งชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมป่าไม้ กรมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งได้มีการปลูกต้นไม้เป็นประจำทุกปี มีการทำฝายกักเก็บน้ำ 5 จุด บริเวณต้นน้ำ เริ่มจากการมีศูนย์ยุติธรรมชุมชน อยู่ในเขตแนวป่าด้วย จุดนี้ก็มีปัญหาพอสมควร โดยกลุ่มก็ได้มีแกนนำที่เข้มแข็งมาก ที่ช่วยกันแก้ปัญหา เมื่อ สกว. ได้เข้ามา แรกๆ ก็ไม่ค่อยเข้าใจ ว่ามีความสำคัญอย่างไร จนทางพี่เลี้ยงได้มีการฝึกเขียน และหาข้อมูลในพื้นที่ ว่ามีความเป็นมามากแค่ไหน อย่างไร ซึ่งได้ทราบมาว่ามีพื้นที่เชื่อมกันกับอีกหมู่บ้านหนึ่งด้วย ซึ่งได้เรียนรู้และซึมซับที่มา ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนก็ลดลง ทางกลุ่มก็ได้มีการพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน เกิดปัญหามากมายแต่ก็ไม่ทอดทิ้ง ป่าตำบลวังคีรี ชื่อว่า ป่าทะเลแฝก ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน ปีหนึ่งได้มีโครงการปลูกป่า ได้ปักหลักเขตแนวป่า จับ GPS แต่ก็ยังมีการบุกรุก ซึ่งปศุสัตว์ได้ขอเข้ามาใช้พื้นที่พันกว่าไร่ และขอให้เราช่วยดูแล ต่อมาทีมงานได้มีการขึ้นไปศึกษาพันธุ์ไม้ การเปลี่ยนแปลง จนได้มีการทำฝาย ได้ผลแล้ว 3 จุด จาก 5 จุด คาดว่าชาวบ้านที่เดือดร้อนเรื่องน้ำก็ได้ได้รับผลประโยชน์จากฝายนี้ และเป็นป่าสงวนด้วย เราได้จัดทำข้อมูลที่ดินในชุมชน ได้รู้ว่าพี่น้องมีปัญหาเรื่องที่ทำกิน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ตอนนี้รัฐบาลได้มีนโยบาย ผู้ยากไร้ ให้มายื่นยันสิทธิ์ ในการใช้พื้นที่ทำกินและอยู่อาศัย ในการทำฝาย จะทำในพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก เสื่อมโทรม ไม่มีความชุ่มชื้น เมื่อทำฝายก็ได้ฟื้นฟูป่าต้นน้ำให้มีความชุ่มชื้นมากยิ่งขึ้น ตอนนี้ก็เริ่มมีสิ่งมีชีวิตให้เห็น มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

นายกอง คงชูศรี เล่าประวัติความเป็นมา ในปี 2505 สมัยนั้นป่าอุดมสมบูรณ์มาก สัตว์ป่า ไม้ มีทุกอย่าง หลากหลายชนิด นก ค่าง ลิง ปลา ที่หาไม่เจอแล้วหรือพบไม่บ่อยคือ นกชนหิน นกฮูก นกคาง เขา นกโก๋เก๋ ช้าง กระเจิง แต่ในช่วงสมัยนั้นคนไม่คิดอนุรักษ์กันเท่าไร ทำให้ป่าบริเวณนั้นเสื่อมโทรม จนสัตว์ป่าหายไป ปัจจุบันเราจึงได้มีโครงการทำฝาย โดยมีการให้ข้อมูล คำแนะนำจากพี่เลี้ยง สกว. จนมีทีมงานทุกวันนี้ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ธรรมชาติกลับมาสมบูรณ์เหมือนเมื่อก่อนมากที่สุด

เท่าที่เราจะทำได้ เพราะตอนนี้เราอยู่แต่ละวัน ยังไม่ครบถ้วนในเรื่องของธรรมชาติ เราจึงทำโครงการนี้ เพื่อให้ป่าของเราดีขึ้น เพื่อให้สัตว์ป่าได้อาศัย เรามีแหล่งน้ำไว้ใช้ มีสัตว์ป่า มีพืชให้ลูกหลานได้ดู ปัญหาหลักๆของปัญหาคือ มนุษย์เราเอง และเราก็ได้ปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนวังคีรี โดยให้ผู้นำเป็นคนเริ่ม “ผู้นำเริ่ม ชุมชนก็ตาม” พื้นที่ป่าตรงนั้นก็เป็นของส่วนรวม ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ เกษตรประกอบด้วยสามสิ่งคือ เมล็ด ดิน น้ำ ถ้าไม่มีป่า ก็ไม่มีอะไรเลย ถ้าเราลงทุนกับป่า เราจะได้อะไร หลากๆอย่าง สิ่งสำคัญที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ไม่มีมันคง ไปรีดไถชาวบ้าน เราได้คิดกติกาใหม่ขึ้นมา คือ ตัดหนึ่งตัน ปลูก 10 ต้น โครงการนี้เราก็ทำไปเรื่อยๆ เราจะปลูกไปเรื่อยๆ ทำฝ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งอยากให้ป้าแห่งการเรียนรู้สำหรับเยาวชน “เราจะปลูกป่าในใจคน” ขยายแนวร่วม นอกจากเราจะปลูกป่าเพิ่มแล้ว เราก็ต้องมีการดูแลป่าด้วย โดยต้องตั้งกฎกติกา ในพื้นที่ เพื่อกันไว้สำหรับป้องกันคนคิดไม่ดี เพราะที่เราทำไปก็เพราะเพื่อทุกคน

กลุ่มที่ 6 โนราณาโยย “แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง”

เล่ากระบวนการงานวิจัยผ่านการแสดงมโนราห์ สมมติสถานการณ์กรณีทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล ขณะที่มโนราห์กำลังทำการแสดง

วันที่ 22 สิงหาคม 2560

ทบทวนกิจกรรมเมื่อวาน

โจทย์ ทำอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไร

- กิจกรรมละลายพฤติกรรม กิจกรรมระดมความคิด นำเสนอหัวข้อของตนเอง
- การแสดงมโนราห์ มีความภาคภูมิใจที่มีกลุ่มคนที่เห็นความสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม บ้านเรา เป็นสิ่งที่ดีที่ควรรักษาไว้ให้ลูกหลานต่อไป
- ประทับใจมโนราห์พอเราเห็นเด็กมารำด้วย เราก็รู้สึกดี โดยเฉพาะตาพราน สนุกสนานดี คลายเครียด เพราะตอนกลางวันเราต้องนำเสนอ รู้สึกตึงๆ เมื่อได้ดูการแสดงก็รู้สึกผ่อนคลาย
- รู้สึกสดชื่น
- ได้เพื่อนใหม่

- รู้สึกสบาย
- อิ่ม หัวใจพองโต
- อยากได้บทสรุปของเมื่อวานและวันนี้
- คิดถึงบ้าน
- อยากรู้จักเพื่อนเพิ่ม
- สดใส เบิกบาน ไม่ได้ตัดยาง
- เห็นกระรอกมากกว่าที่บ้าน
- ทะเลสวยฟ้าใส มองทะเลแล้วรู้สึกอึดอัดในหัวใจ
- คิดถึงคนที่บ้าน นอนหลับสบายรู้สึกแจ่มใส
- เมื่อคืนไม่ได้ดูดาว
- ทุกคนแต่งตัวสดใสกว่าเมื่อวาน
- ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ให้ความสะดวกสบาย
- รู้สึกดีที่ตื่นมาแล้วเห็นทะเล ไม่เหมือนในเมือง รู้สึกผ่อนคลาย
- รู้สึกดีเห็นเพื่อนๆในที่ที่มีพลัง ก็อยากเติมพลังให้กัน
- รู้สึกเสียต้ายที่ไม่ได้ดูมโนราห์เมื่อคืน รู้สึกทึ่งที่อ่าวตงมาด้วยเพราะอยู่ไกล

กลุ่มที่ 7 ทีมอ่าวตง (อยู่ระหว่างพัฒนาโครงการ)

ผู้ใหญ่อาคม ครุชาติรี แนะนำบ้านไสใหญ่ อ.วังวิเศษ จ.ตรัง ก่อนที่ผมจะมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน พ่อแม่พี่น้องแตกแยก การพัฒนาหมู่บ้านก็ไม่มี หลังจากที่ผมได้มาทำตรงนี้ ก็เริ่มสร้างอาชีพ ซึ่งในหมู่บ้านมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ ในพื้นที่ป่าตอนนี้ นกตัวแร้วทองดำ ไก่จะสุญพันธุ์ ป่าบ้านไสใหญ่เป็นป่าขนาดใหญ่ กว้าง เมื่อก่อนมีฐานของผู้ก่อการร้ายอยู่ ซึ่งเป็นพื้นที่สีแดง มีความลำบาก จากการที่เราได้พัฒนา ในตอนนี้ การสัญจร คมนาคม สามารถเดินทางได้สะดวกขึ้น เป็นเส้นทางลัดไปจ.กระบี่ มีจำนวนประชากร 182 ครัวเรือน กลุ่มในหมู่บ้าน ได้แก่

- กลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรง สมาชิก 40 กว่าคน ศึกษาเรื่องผึ้ง เลี้ยงผึ้ง
- กลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า เนื่องจากมาเจ้าหน้าที่เข้ามาบุกรุก จึงได้มีการหารือกันหาทีมอาสาลาดตระเวน มีการจับกุม เข้าไปตัดเตียน โดยการลงขันของคณะกรรมการเอง ร่วมกันต่อสู้เพื่อป่าในเขตระหว่างสองหมู่บ้าน จนได้เป็นพื้นที่สีเหลืองมา

ป่าต้นน้ำคลองชี เปรียบเหมือนหัวใจของชาวบ้านถึง 5 หมู่บ้าน หากขาดป่าตรงนี้ไปก็จะมีน้ำใช้ ต่อมาได้มีการปลูกจิตสำนึกให้เด็ก ๆ โดยการจัดกิจกรรมปลูกป่า ขยายพันธุ์กล้วยไม้คืนสู่ป่า ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ สกว. ที่มาเป็นพี่เลี้ยง ให้เราได้เรียนรู้ ส่งเสริม การเรียนรู้ เพื่อการวิจัยพัฒนา ชุมชน ให้ได้รู้ที่บ้านเรามีอะไรบ้าง เช่น พรรณไม้ ต้นกฤษณา เป็นต้น ตอนนั้นก็เปิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร วิธีชาวบ้านใส่ใหญ่ อยากให้ทางทีม สกว. เข้าไปศึกษาร่วมกันเรื่องพรรณไม้ในป่าบ้านใส่ใหญ่ เพราะยังมีพรรณไม้ที่พบที่อื่นได้ยากในป่านี้อีกหลายชนิด ผลที่เราได้รับจากการลาดตระเวนคือ ไม่มีการบุกรุกป่า เราจับกุมเอง แล้วประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เราเป็นเครือข่ายทั้งจังหวัด น่าจะทำกลุ่มไลน์ ไว้เพื่อแลกเปลี่ยนกิจกรรมอาสาเพื่อบ้านเรา สิ่งที่เราทำไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน หวังเพียงแต่ได้ทำเพื่อบ้านเราให้พัฒนาต่อไปครับ สำหรับรังผึ้ง เราเลี้ยงตามธรรมชาติ ทำรังให้ผึ้ง สามารถผลิตน้ำผึ้งได้ถึง 6 ขวดขาว เนื่องมาจากการมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ เก็บเกี่ยวได้ มีนาคม-เมษายน เพราะเป็นช่วงที่ดอกไม้ออกดอก มีความหวานถึง 82 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีสารหนู ไม่มีสารเคมี ซึ่งเป็นความบริสุทธิ์ของน้ำผึ้งธรรมชาติ ทดสอบโดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูพัทธ์และอ.สุนทรี

- คิดว่าในหมู่บ้านทำได้ดี ในส่วนของงานวิจัยอาจจะยังไม่ค่อยพร้อม จึงต้องพึ่งพา สกว. จากที่เห็นกลุ่มคลองชีล้อมและวังคีรี ก็ทำเรื่องป่า น่าจะทำเป็นเครือข่ายรักษาร่วมกัน
- ชุมชนเข้มแข็งมาก ไม่อยากให้ทำโจทย์เล็กๆ น่าจะมาลองปรึกษาหารือกันว่าจะทำอะไรเพิ่มเติมได้อีกบ้าง

คุณบัญชา เกิดล่อง เกษตรอำเภอนาโยง

จากมุมมองในอำเภอนาโยงมีเรื่องการทำงานโดยศักยภาพมีอะไรมาก แต่ถูกประทับตราด้วยพื้นที่สีแดง ทำให้ไม่ค่อยมีใครอยากเข้าไปทำงาน ผมใช้เวลาสามปีในการพูดคุยกับชาวบ้าน ก็ได้พบว่ามีคนคิดดีอยู่มาก รู้เรื่องป่า เรื่องผึ้ง และได้คุยถึงกระบวนการทำงานให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จุดอ่อนที่ยังเห็นอยู่คือ สิ่งที่ต้องถามคือการทำอะไรชาวบ้านยังไม่รู้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นโจทย์สำคัญในการแก้ปัญหาเรื่องในชุมชน ในเรื่องที่เราจับตัวเองก่อนที่จะไปต่อข้างหน้าได้

ทางบ้านผมมีครุหมอดีเหล็ก เป็นความเชื่อที่เราไม่ค่อยรู้ รอยต่อความคิดระหว่างบรรพบุรุษกับลูกหลานมันหายไป เช่นเดียวกับการเกษตร มีหลายคนที่ไม่ได้เรียนเกษตรแต่มาทำเกษตร เพื่อกลับมาอยู่บนพื้นฐานเพื่อความเป็นอยู่ หวังว่าชุมชนจะเห็นความสำคัญของการทำเศรษฐกิจพอเพียง คิดว่าน่าจะมีกิจกรรมร่วมกันได้

คุณชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรังเล่าการทำงานของไหนดตรัง ผ่านเครื่องมือ timeline

- ปี 40 ฟองสบู่แตก
- ปี 41 เกิดงานวิจัยแบบใหม่ เรียกว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”
- ปี 43 คนตรังเริ่มรู้จักงานวิจัย สกว. เป็นครั้งแรก มีอาจารย์หลายท่านมาร่วมกันหารือว่าจะเปิดศูนย์ประสานงานวิจัยในจ.ตรัง ครั้งแรกที่หอจดหมายเหตุ
- ปี 44-47 เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในหลายพื้นที่ ได้แก่ โคกสะบ้าเกาะลิบง นาหมื่นศรี เป็นต้น เป็นช่วงที่เกิดสึนามิพอดี หลายพื้นที่ก็ได้รับผลกระทบ
- ปี 44-48 ยุคนายกทักษิณ รมรณรงค์ให้ปลูกยางพาราทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลกับเกษตรกรชาวสวนยางมาก
- ปี 49 โครงการผ้าทอนาหมื่นศรี ได้รับรางวัล
- ปี 51 โหนดตรังร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิฯ กระทรวงยุติธรรม จัดทำโครงการ “ยุติธรรมชุมชน” พี่เลี้ยงจากโหนดตรังร่วมกับเจ้าหน้าที่จากกรมคุ้มครองสิทธิฯ 2 คน
- ปี 53 ครบ 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ปี 54 นำท่วมทั้งประเทศ เตือนร้อนกันทั่วหน้า เศรษฐกิจก็ซบเซา และยังมีโครงการแต่งตั้งคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนได้รางวัล เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในชุมชน
- ปี 57 เนื่องจากพี่มานพเสียชีวิต พื้นที่ที่เคยทำเกี่ยวกับการศึกษา เลยต้องมาดูแลโหนดตรัง
- ปี 59 โหนดตรังก็มีขนาดเล็กลง เนื่องจากทีมงานไปทำธุรกิจส่วนตัว จึงต้องพึ่งนักวิจัยในการเขียนรายงาน และต้องทำงานกันเองมากขึ้น และยังมีเหตุการณ์ที่สลดใจมากสำหรับชาวไทย คือ ในหลวงสวรรคต
- ปี 60 ได้โครงการใหม่เพิ่มขึ้นมา คือ ทีมมดตะนอย และทีมอ่าวตัง ซึ่งตรงนี้เราก็ต้องหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับชุมชนให้มากขึ้น ปัจจุบันสภาพอากาศคาดเดายาก ฝนตกตลอดปี นอกจากนี้ยังมีการลงทุนจากประเทศจีนทางเกษตรกรรม ทำให้พื้นที่ทางภาคเหนือปลูกพืชชนิดเดียว ซึ่งเป็นการเกษตรที่ไม่ค่อยดี เราจะทำอย่างไรที่จะพัฒนางานวิจัยให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ตอนนั้นก็ยังไม่รู้ว่าแต่ละทีมจะไปต่ออย่างไร ก็ต้องลองคิดดูแล้วแต่ว่าประเด็นของแต่ละกลุ่ม โหนดตรังส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น

การรักษาทรัพยากร หลักๆ โหนดตรงก็จะมึนติด กับแก้วเป็นตัวหลักอยู่ ในการทำงานตรงนี้ บางครั้งก็ต้องรู้ทัน ที่จะรับมือปัญหาที่เข้ามา

ผอ. ชูศักดิ์

ขอต่อยอดจากฟีนิด ว่า เราก็มึนประเด็นเชิงการศึกษา วัฒนธรรมชุมชน มันเป็นงานที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ทำยังที่เราจะใช้เครื่องมือทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็ง สร้างการเรียนรู้ สร้างปัญญา จากที่ สกว ให้ทุน แล้ว ประชาชนต้องเป็นเจ้าของงานวิจัยเอง เพื่อเอาไปใช้เรียนรู้ เปลี่ยนแปลง เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตนเอง การวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ โจทย์จากท้องถิ่น (ประชาชนมีส่วนร่วม) ได้ข้อมูลมา แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหา สิ่งที่เราอยากเห็นคือ การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้กับกลุ่มคนที่เข้าไม่ค่อย

ถึง คนที่ได้รับทุนส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการ แต่งานวิจัยของ สกว จะเป็นงานวิจัยที่ชุมชนเป็นคนทำเอง ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา การบริหารจัดการท้องถิ่น ฯลฯ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันจะเห็นการเปลี่ยนแปลงมากมาย อาจจะเป็นทั้งการที่รัฐเข้าไปสนับสนุน มีความซับซ้อน ชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกัน จากการการเปิดชายแดน ทั้งสินค้า แรงงาน เราอาจจะลองประเมินดูว่าใน จ.ตรังมีความ

ซับซ้อน หรือนโยบายอะไรเข้ามาบ้าง เราจะสามารถตั้งตัวเพื่อเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นอย่างไร กระแสที่จะพัฒนาตรงนี้เป็นอย่างไร ทั้ง ไทยแลนด์ 4.0 คนไทย 4.0 จะทำอย่างไรเพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ความมั่งคั่ง ยั่งยืน หลายๆโครงการมันก็เห็นได้ชัด ส่วนในระดับโลก จะทำยังไงให้มันยั่งยืน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ซึ่งก็ต้องดูตามภูมิภาค ภาคใต้ ก็จะแตกต่างออกไปจากภาคอื่น ซึ่ง จ.ตรังก็จะเน้นในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลก บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากร เป้าหมายการขับเคลื่อน “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เราจะทำอย่างไรให้ตอบโจทย์ได้ ซึ่งจะมีฟีนิด และฟีดแบ็กมีฟีดแบ็กในการจัดการตนเองในพื้นที่ เราอยากเคลื่อนเครือข่าย โดยอาศัยพลังความรู้ พลังปัญญา ในการทำวิจัย เพื่อไปสู่ผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นด้วย เช่น สสส. ครู โรงเรียน สถาบันศาสนา ถ้าโจทย์มันใหญ่ขึ้น มันก็ต้องมีภาคีอื่นๆที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมด้วย ซึ่งเข้ามาเพื่อร่วมทำงานวิจัย ขณะเดียวกันก็ยังมีทรัพยากรที่จะนำมาดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืนในการจัดการที่เป็นระบบ (ชุดความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับต่างๆ) เมื่อพูดถึงภาคี คงไม่ใช่หมายถึงแต่พวกเรานักวิจัยท้องถิ่น แต่เป็นหน่วยงาน หรือสถาบันอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย เพราะตอนนั้นงบประมาณกระจายเข้ามาในพื้นที่ ถ้าองค์กรท้องถิ่นเข้ามาร่วมก็จะได้งานเชิงคุณภาพด้วย ทำยังที่เราจะต่อยอด ซึ่งเวลาคิดจะต้องร่วมกันคิดว่าใครจะเข้ามามีบทบาทอะไรยังไง จะร่วมกันยัง? เราลองจับมือกับพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนการทำงาน ซึ่งตอนนี้เราก็มียุทธศาสตร์ MOU เพื่อที่จะทำงานร่วมกัน เราจะไม่ผลิตหมวกหลายใบ แต่จะทำไงให้หมวกเกิดการบูรณาการงานวิจัย ในระดับประเทศเค้าจะดูว่าแต่ละที่มันมีจุดเชื่อมอย่างไรบ้าง ทำอย่างไรที่จะตอบโจทย์ปัญหาในพื้นที่ได้ ถ้าเรายังไม่พร้อม

เราอาจจะขยับภายในพื้นที่ของเราก่อน จะต้องมองให้ดีว่าเราอยากจะไปในแนวไหน อาจจะจะต้องมีเครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียง ถ้าจะขยายผลเพื่อสร้างการจัดการการท่องเที่ยวหรือการขยายผลเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยเศรษฐกิจพอเพียง เราจะสร้างเพื่อต่อยอดให้มากกว่าชุมชนท้องถิ่น ถ้าฐานเราเข้มแข็ง เราก็ต้องไปต่อ ซึ่งต้องอาศัยความเข้มแข็งของคนในชุมชน

ตอนนี้เราไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งที่เราได้รับ มีอะไรเป็นตัวชี้วัด ทั้งด้านคุณภาพ และปริมาณ สามารถนับได้หรือไม่ เอาอะไรมาวัด ในยุคใหม่เราต้องบอกให้เห็นว่าสิ่งที่เราบอกว่าได้ผลคืออะไร เอาเทคโนโลยีเข้ามา รวมทั้งการประยุกต์ความรู้เดิม ว่าเห็นอะไรเปลี่ยนแปลง การสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่ออนาคต อาจจะต้องขอความร่วมมือจากนักวิชาการ

Check out

โจทย์: ได้อะไร กลับไปจะทำอะไรกับงานสกว.ต่อ

- อย่าท้อ อย่าหยุด อย่าเดินคนเดียว
- ปัญญาควบคู่คุณธรรม
- เดินตามกลไกที่วางไว้
- ทบทวนตัวเอง ทบทวนการทำงาน
- สร้างความมั่นคงต่อ
- ทำให้เต็มทีกับชุมชน
- เต็มเต็มสมอง
- คิด ทำ มองจากฐานราก
- ฟังอย่างมีสติ
- กระจายกลุ่มอื่น
- จัดการข้อมูล
- การนำเสนอที่ดี
- หาสิ่งใหม่ๆมาทำ
- เล่าให้เพื่อนฟัง
- ทำสิ่งที่ทำอยู่แล้วต่อไป
- ขยายคนรักป่าเพิ่ม
- แกะรอยคางคูด
- ดูแลสิ่งที่ทำไปแล้ว
- ปรับจุดอ่อน จุดแข็ง เสริมรากแก้ว
- การเรียนรู้สำคัญ
- วิธีชุมชนต้องตอบให้ได้
- สร้างคนรุ่นใหม่เพิ่ม